

НАЦІОНАЛЬНА АСОЦІАЦІЯ
АДВОКАТІВ УКРАЇНИ

КОМІТЕТ НААУ З ПИТАНЬ ТРУДОВОГО ПРАВА

ЦЕНТР НАДАННЯ МЕТОДИЧНОЇ ДОПОМОГИ
ТА КООРДИНАЦІЇ ВОЛОНТЕРСЬКОГО РУХУ АДВОКАТІВ З ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ
ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ПРИ НАЦІОНАЛЬНІЙ АСОЦІАЦІЇ АДВОКАТІВ УКРАЇНИ

ДАЙДЖЕСТ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ

З ПИТАНЬ ЗАХИСТУ ПРАВ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

ЗА ПЕРШИЙ КВАРТАЛ 2026 РОКУ

ДАЙДЖЕСТ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ З ПИТАНЬ ЗАХИСТУ ПРАВ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ЗА ПЕРШИЙ КВАРТАЛ 2026 РОКУ

I. ПРАВОВІ ПОЗИЦІЇ ЩОДО ГРОШОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ.....	4
Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 07.01.2026 у справі №200/4742/24 (провадження №К/990/23261/25) щодо виплати індексації.....	4
Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 07.01.2026 у справі №200/65/25 (провадження №К/990/23286/25) щодо фіксованої суми індексації.....	7
Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 15.01.2026 у справі №360/341/23 (адміністративне провадження №К/990/10874/24) щодо збільшеної додаткової грошової винагороди.....	9
Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 15.01.2026 у справі №560/15704/23 (адміністративне провадження №К/990/9677/24) щодо збільшеної грошової допомоги.....	13
Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 20.01.2026 у справі №200/5127/22 (адміністративне провадження №К/990/33352/23) щодо розрахунків щодо виплати сім'ї загиблого.....	16
Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 21.01.2026 у справі №200/8730/24 (провадження №К/990/23287/25) щодо залишення адміністративного позову без розгляду у зв'язку з пропуском позивачем тримісячного строку звернення до суду, передбаченого у частині другій статті 233 КЗпП України.....	21
Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 17.02.2026 у справі №380/12292/23 (адміністративне провадження №К/990/2217/24) щодо виплати одноразової грошової допомоги.....	23
Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 19.02.2026 у справі №420/5666/24 (адміністративне провадження №К/990/41872/24) щодо нарахування зниженого розміру додаткової винагороди військовослужбовцю військової частини.....	26
Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 25.02.2026 у справі №200/4724/23 (адміністративне провадження №К/990/20871/24) щодо складання та оформлення документів.....	28
Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 03.03.2026 у справі №140/3465/23 (адміністративне провадження №К/990/11675/24) щодо виплати ненарахування та невиплати позивачу одноразової грошової допомоги у разі звільнення з військової служби у розмірі 50% місячного грошового забезпечення за кожен повний календарний рік служби.....	29
Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 09.03.2026 у справі №280/8317/24 (адміністративне провадження №К/990/30157/25) щодо призначення та виплати одноразової грошової допомоги у зв'язку із встановленням інвалідності.....	33
II. ПРАВОВІ ПОЗИЦІЇ ЩОДО ЖИТЛОВИХ ПРАВ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ.....	35
Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 08.01.2026 у справі №523/15842/18 (провадження №61-13693св24) щодо користування службовим приміщенням колишньою дружиною і сином військовослужбовця після звільнення його з військової служби і розірвання шлюбу.....	35

ЗМІСТ

ДАЙДЖЕСТ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ З ПИТАНЬ ЗАХИСТУ ПРАВ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ЗА ПЕРШИЙ КВАРТАЛ 2026 РОКУ

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 26.02.2026 у справі №473/2313/24 (провадження №61-15494св25) щодо виключення квартири з числа службових для забезпечення постійним житлом і щодо юрисдикції.....	37
ПРАВОВІ ПОЗИЦІЇ ЩОДО ВИЗНАННЯ УЧАСНИКАМИ БОЙОВИХ ДІЙ.....	40
Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 17.02.2026 у справі №200/7237/24 (адміністративне провадження №К/990/26630/25) щодо відсутності установленого факту виконання позивачем бойових (спеціальних) завдань у районах ведення воєнних (бойових) дій, визначених у відповідних наказах Головнокомандувача Збройних Сил України, а також відсутність у матеріалах справи інформації та документів, передбачених у законодавстві і локальних актах (бойових наказах, розпорядженнях, дорученнях, рішеннях Головнокомандувача Збройних Сил України чи начальника Генерального штабу Збройних Сил України, які підтверджують перебування у складі діючих угруповань або в районах ведення бойових дій).....	40
Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 09.03.2026 у справі №420/7248/23 (адміністративне провадження №К/990/4999/24) щодо визнання протиправною бездіяльності військової частини щодо ненадання довідки ОСОБА_1 про безпосередню участь у бойових діях або забезпеченні здійснення заходів з національної безпеки і оборони.....	45
ПРАВОВІ ПОЗИЦІЇ ЩОДО ВСТАНОВЛЕННЯ ФАКТІВ ТА З ІНШИХ ПИТАНЬ.....	48
Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 21.01.2026 у справі №127/11048/24 (провадження №61-12420св25) щодо оголошення військовослужбовця померлим.....	48
Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 11.02.2026 у справі №753/2274/25 (провадження №61-14943св25) щодо строків.....	50
Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 18.02.2026 у справі №639/1567/25 (провадження №61-16316св25) щодо строків.....	52
Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 18.02.2026 у справі №485/2263/24 (провадження №61-9653св25) щодо встановлення факту проживання однією сім'єю.....	54
Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 11.03.2026 у справі №686/4587/24 (провадження №61-5444св25) щодо встановлення факту проживання однією сім'єю чоловіка та жінки без реєстрації шлюбу.....	55
Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 12.03.2026 у справі №160/7302/23 (адміністративне провадження №К/990/12017/24) щодо переміщення військовослужбовця без його згоди.....	58

Відповідальний редактор Дайджесту:

Вікторія Поліщук

e-mail: v.polishchuk@mail.unba.org.ua

Комітет НААУ з питань трудового права

Голова Комітету:

Вікторія Поліщук

e-mail: v.polishchuk@mail.unba.org.ua

Заступник голови Комітету:

Катерина Цвєткова

e-mail: k.tsvetkova@mail.unba.org.ua

І. ПРАВОВІ ПОЗИЦІЇ ЩОДО ГРОШОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

4

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 07.01.2026 у справі №200/4742/24 (провадження №К/990/ 23261/25) щодо виплати індексації

Обставини справи. Відповідно до витягу з наказу командира військової частини (по стройовій частині) від 07 серпня 2020 року старшого лейтенанта ОСОБА_1, призначеного наказом ІНФОРМАЦІЯ_2 (по особовому складу) від 25 червня 2020 року №94 на посаду заступника начальника штабу військової частини НОМЕР_1, який прибув із військової частини НОМЕР_5 АДРЕСА_1, зараховано до списків особового складу та на всі види забезпечення з 07 серпня 2020 року.

ОСОБА_1 установлено посадовий оклад за посадою в сумі 5780,00 грн і виплату згідно з наказом Міністра оборони України від 07 червня 2018 року №260 щомісячної премії в розмірі 36% посадового окладу, надбавку за особливості проходження служби в розмірі 87,8% посадового окладу з урахуванням окладу за військовим званням та надбавки за вислугу років з 07 серпня 2020 року. Відповідно до витягу з наказу командира військової частини, капітана ОСОБА_1, заступника начальника штабу військової частини НОМЕР_1, призначеного наказом ІНФОРМАЦІЯ_2 (по особовому складу) від 29 березня 2022 року №44 на посаду заступника начальника штабу військової частини НОМЕР_6, вважати таким, що справи та посаду здав і вибув до нового місця служби у військову частину НОМЕР_6 АДРЕСА_2.

Вислуга років у Збройних Силах України становить: календарна – 08 років 08 місяців 06 днів, пільгова – 09 років 10 місяців 16 днів, загальна – 18 років 06 місяців 22 дні.

Із 04 квітня 2022 року виключений зі списків особового складу частини та всіх видів забезпечення.

Позивач стверджує, що за час проходження військової служби нарахування грошового забезпечення відповідачем здійснювалося не в повному обсязі, зокрема індексація грошового забезпечення.

На думку позивача, відповідач помилково обчислював розміри посадового окладу та окладу за військовим званням, застосовуючи прожитковий мінімум для працездатних осіб, встановлений законом на 01 січня 2018 року, замість прожиткового мінімуму для працездатних осіб, що встановлений законом на 01 січня відповідного календарного року та є вищим.

Обґрунтування Суду. Аналіз наведених правових норм свідчить, що індексація грошового забезпечення є однією з основних державних гарантій щодо оплати праці, спрямованою на підтримання купівельної спроможності населення України шляхом підвищення грошових доходів населення, що дає можливість частково або повністю відшкодувати подорожчання споживчих товарів і послуг.

«31. При цьому проведення індексації у зв'язку зі зростанням споживчих цін (інфляцією) є обов'язковим для всіх юридичних осіб – роботодавців, незалежно від форми власності та виду юридичної особи.

32. З огляду на те, що індексації підлягають всі грошові доходи населення, які не мають разового характеру, механізм індексації має універсальний характер.

33. Правове ж регулювання виплати індексації визначає умови (коли величина індексу споживчих цін перевищила поріг індексації), з настанням яких виникає право на щомісячне отримання суми індексації у структурі заробітної плати (грошового забезпечення) до настання обставин (підвищення тарифних ставок, окладів), за яких виплата розрахованої суми індексації припиняється до повторного настання обставин, які обумовлюють наступне виникнення права на отримання індексації.

34. Виплата індексації грошового забезпечення здійснюється за місцем перебування військовослужбовців на грошовому забезпеченні, і обмежене фінансування жодним чином не впливає на право позивача отримати індексацію грошового забезпечення (постанови Верховного Суду від 19 липня 2019 року у справі №240/4911/18, від 07 серпня 2019 року у справі №825/694/17, від 20 листопада 2019 року у справі №620/1892/19).

35. Реалізація особою права, що пов'язане з отриманням бюджетних коштів, яке базується на спеціальних, чинних на час виникнення спірних правовідносин нормативно-правових актах національного законодавства, не може бути поставлена у залежність від бюджетних асигнувань (постанова Верховного Суду від 16 червня 2020 року у справі №206/4411/16-а).

36. Порядок №1078 у редакції, яка застосовувалася до 01 грудня 2015 року, містив поняття «базовий місяць».

Базовим місяцем вважався той місяць, у якому відбулося підвищення мінімальної заробітної плати, пенсій, стипендій, виплат із соціального страхування чи зростання грошових доходів населення без перегляду їхніх мінімальних розмірів (за рахунок постійних складових зарплати). Базовий місяць визначали окремо для кожного працівника у випадку, коли заробітна плата зростала внаслідок підвищення тарифної ставки (окладу) або за рахунок будь-якої її постійної складової.

37. 09 грудня 2015 року Кабінет Міністрів України видав постанову №1013 «Про упорядкування структури заробітної плати, особливості проведення індексації та внесення змін до деяких нормативно-правових актів» (далі – Постанова №1013), якою було внесено зміни до Порядку №1078.

38. Порівняльний аналіз положень пунктів 5, 10-1, 10-2 Порядку №1078 свідчить про те, що внаслідок змін, унесених Постановою №1013, з 01 грудня 2015 року діють єдині правила проведення індексації під час підвищення заробітної плати працівників, незалежно від дати їхнього прийняття, переведення, виходу на роботу чи зростання заробітної плати за рахунок будь-якої її постійної складової.

Внаслідок цих змін Порядок №1078, у редакції, що застосовується з 01 грудня 2015 року, не містить поняття «базовий місяць» і передбачає уніфікований механізм визначення індексації у разі підвищення заробітної плати.

Для проведення індексації з 01 грудня 2015 року замість терміна «базовий місяць» використовується поняття «місяць підвищення доходу», яке має інший зміст.

39. Місяць підвищення доходу – це місяць, у якому відбулося підвищення тарифних ставок (окладів), пенсій або щомісячного довічного грошового утримання, стипендій, виплат, що здійснюються відповідно до законодавства про загальнообов'язкове державне соціальне страхування. Таке визначення цього поняття висновується із системного тлумачення пункту 5 Порядку №1078, у редакції, яка була запроваджена з 01 грудня 2015 року.

40. Місяць підвищення доходу у разі зростання заробітної плати визначається тільки тоді, якщо підвищена тарифна ставка (оклад). Тож із 01 грудня 2015 року зростання заробітної плати за рахунок інших постійних її складових, без підвищення тарифної ставки (окладу), не призводить до визначення нового місяця підвищення доходу.

У цьому полягає одна з основних відмінностей поняття «місяць підвищення доходу» від терміна «базовий місяць», позаяк визначення останнього залежало також від факту зростання заробітної плати за рахунок будь-якої її постійної складової.

41. Водночас вилучення терміна «базовий місяць» та запровадження поняття «місяць підвищення доходу» не вплинуло на правило обчислення індексу споживчих цін для проведення наступної індексації.

Як у «базовому місяці», так і у «місяці підвищення доходу», індекс обчислення споживчих цін приймається за 1 або 100 відсотків, а обчислення цього індексу для проведення індексації надалі здійснюється наростаючим підсумком із наступного місяця.

42. Отже, з урахуванням наведених нормативних положень розрахунок індексації грошового забезпечення позивача як військовослужбовця з 01 грудня 2015 року не прив'язаний до місяця прийняття (переведення, виходу) на військову службу чи місяця зростання грошового забезпечення за рахунок будь-якої його постійної складової.

Із 01 грудня 2015 року відправною точкою для визначення місяця підвищення доходу позивача та початку обчислення індексу споживчих цін наростаючим підсумком є місяць останнього підвищення тарифної ставки (окладу) за посадою, яку він займав.

43. Крім цього, Порядок №1078 передбачає можливість виплати двох видів індексації грошового доходу, умовно кажучи, «поточної» та «індексації-різниці».

Суми цих індексацій можуть нараховуватися і одночасно, і окремо одна від одної.

У разі виникнення спору щодо індексації грошових доходів коло обставин, які є істотними для справи; факти, що підлягають встановленню; характер спірних правовідносин; матеріальний закон, який їх регулює, – залежать від виду індексації, з приводу якої існує спір.

45. У справі, що розглядається, питання нарахування і виплати позивачу поточної індексації не є спірними.

46. Щодо «фіксованої» суми індексації, то Закон України «Про індексацію грошових доходів населення» і Порядок №1078 такого поняття не містять.

З 01 грудня 2015 року в абзацах 3, 4, 5, 6 пункту 5 Порядку №1078 по суті йде мова про поняття індексації-різниці, право на яку виникає тільки тоді, коли у місяці підвищення тарифних ставок (окладів) розмір доходу менший суми можливої індексації, визначеної в цьому місяці.

47. Абзаци 3, 4 пункту 5 Порядку №1078, у редакціях, які застосовувалися з 01 грудня 2015 року, передбачали обставини, за наявності яких у місяці підвищення доходу індексація (не) нараховується, а саме:

сума індексації у місяці підвищення тарифних ставок (окладів) не нараховується, якщо розмір підвищення грошового доходу перевищує суму індексації, що склалася у місяці підвищення доходу (абзац 3);

сума індексації у місяці підвищення тарифних ставок (окладів) нараховується, якщо розмір підвищення грошового доходу не перевищує суму індексації, що склалася у місяці підвищення доходу (абзац 4).

48. Якщо у місяці підвищення тарифних ставок (окладів) сума цієї індексації нараховується, то абзац 6 пункту 5 Порядку №1078 додатково указував, що ця сума індексації-різниці виплачується до наступного підвищення тарифних ставок (окладів) і до неї надалі додається поточна індексація, яка складається, коли величина індексу споживчих цін перевищує поріг індексації у розмірі 103 відсотки.

49. Системний аналіз пункту 1, абзаців 4, 6 пункту 5 Порядку №1078 свідчить про те, що нарахування й виплата суми індексації-різниці мають щомісячний фіксований характер, гарантуються законом і є обов'язковими для підприємств, установ та організацій незалежно від форми власності і господарювання, а також для фізичних осіб, які використовують працю найманих працівників.

50. Враховуючи те, що індексація грошового забезпечення є однією з основних державних гарантій щодо оплати праці, та з огляду на правила й умови нарахування суми індексації-різниці, які встановлені в абзацах 3, 4, 6 пункту 5 Порядку №1078, повноваження відповідача щодо виплати позивачу цієї суми індексації не є дискреційними. Зі свого боку обмежене фінансування жодним чином не впливає на право позивача отримати такий вид індексації грошового забезпечення.

51. З урахуванням того факту, що 01 березня 2018 року набрала чинності постанова Кабінету Міністрів України «Про грошове забезпечення військовослужбовців, осіб рядового і начальницького складу та деяких інших осіб» від 30 серпня 2017 року №704, якою було встановлено нові розміри окладів військовослужбовців, та з огляду на правила пунктів 5, 10-2 Порядку №1078, березень 2018 року став місяцем підвищення доходу позивача, за яким слід здійснювати обчислення індексу споживчих цін для проведення наступної індексації грошового забезпечення.

52. Наведені висновки відповідають правовій позиції Верховного Суду, викладеній у постановках від 23 березня 2023 року у справі №400/3826/21 та від 10 квітня 2024 року у справі №200/564/23, на які вказав автор касаційної скарги.

57. Відмовляючи у задоволенні позову в частині індексації-різниці за період з 07 серпня 2020 року по 04 квітня 2022 року, суд апеляційної інстанції не розрахував розмір підвищення доходу позивача в березні 2018 року (А) та не з'ясував, чи перевищував розмір підвищення доходу (А) суми можливої індексації (Б) з огляду на те, що позивач на момент підвищення тарифних ставок у березні 2018 року, не проходив військову службу у відповідача та не отримував доходу.

При цьому суд апеляційної інстанції наголосив, що для визначення індексації-різниці враховуються саме фактично нараховане підвищення доходу особи порівняно з попереднім місяцем.

58. Верховний Суд звертає увагу, що в матеріалах справи міститься посвідчення учасника бойових дій, серії НОМЕР_4, яке видано ОСОБА_1 16 липня 2018 року ІНФОРМАЦІЯ_2.

59. Отже, у справі, що розглядається, суд апеляційної інстанції, приймаючи оскаржувану постанову, не встановив інформацію про отримане грошове забезпечення позивача у лютому та березні 2018 року (оклад за військове звання, посадовий оклад, надбавку за вислугу років, надбавку за виконання особливо важливих завдань, премію, щомісячну додаткову грошову винагороду і т. д.) без урахування складових, що мають разовий характер.

Детальніше з текстом постанови можна ознайомитися за покликанням:

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/133174435>.

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 07.01.2026 у справі №200/65/25 (провадження №К/990/23286/25) щодо фіксованої суми індексації

«39. Щодо «фіксованої» суми індексації, то Закон України «Про індексацію грошових доходів населення» і Порядок №1078 такого поняття не містять.

Цей термін фігурував у Додатку 4 до Порядку №1078, у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 13 червня 2012 року №526, де були наведені приклади обчислення індексу споживчих цін для проведення індексації.

Проте постановою Уряду №1013 від 09 грудня 2015 року цей Додаток було викладено у новій редакції і з 01 грудня 2015 року у цьому Додатку, як і в цілому Порядку №1078 поняття фіксованої суми індексації не згадується.

Із 01 грудня 2015 року в абзацах 3, 4, 5, 6 пункту 5 Порядку №1078 по суті йде мова про поняття індексації-різниці, право на яку виникає тільки тоді, коли у місяці підвищення тарифних ставок (окладів) розмір доходу менший суми можливої індексації, визначеної в цьому місяці.

40. Абзаци 3, 4 пункту 5 Порядку №1078 у редакціях, які застосовувалися з 01 грудня 2015 року, передбачали обставини, за наявності яких у місяці підвищення доходу індексація (не) нараховується, а саме:

сума індексації у місяці підвищення тарифних ставок (окладів) не нараховується, якщо розмір підвищення грошового доходу перевищує суму індексації, що склалася у місяці підвищення доходу (абзац 3);

сума індексації у місяці підвищення тарифних ставок (окладів) нараховується, якщо розмір підвищення грошового доходу не перевищує суму індексації, що склалася у місяці підвищення доходу (абзац 4).

41. Якщо у місяці підвищення тарифних ставок (окладів) сума цієї індексації нараховується, то в абзаці 6 пункту 5 Порядку №1078 додатково указувалося, що ця сума індексації-різниці виплачується до наступного підвищення тарифних ставок (окладів) і до неї надалі додається поточна індексація, яка складається, коли величина індексу споживчих цін перевищує поріг індексації у розмірі 103 відсотки.

42. Системний аналіз пункту 1, абзаців 4, 6 пункту 5 Порядку №1078 свідчить про те, що нарахування й виплата суми індексації-різниці мають щомісячний фіксований характер, гарантуються законом і є обов'язковими для підприємств, установ та організацій незалежно від форми власності і господарювання, а також для фізичних осіб, які використовують працю найманих працівників.

43. Враховуючи те, що індексація грошового забезпечення є однією із основних державних гарантій щодо оплати праці, та з огляду на правила й умови нарахування суми індексації-різниці, які встановлені в абзацах 3, 4, 6 пункту 5 Порядку №1078, повноваження відповідача щодо виплати позивачу цієї суми індексації не є дискреційними. Своєю чергою обмежене фінансування жодним чином не впливає на право позивача отримати такий вид індексації грошового забезпечення.

44. З урахуванням того факту, що 01 березня 2018 року набрала чинності постанова Кабінету Міністрів України «Про грошове забезпечення військовослужбовців, осіб рядового і начальницького складу та деяких інших осіб» від 30 серпня 2017 року №704, якою були встановлені нові розміри окладів військовослужбовців, та з огляду на правила пунктів 5, 10-2 Порядку №1078, березень 2018 року став місяцем підвищення доходу позивача, за яким слід здійснювати обчислення індексу споживчих цін для проведення надалі індексації грошового забезпечення.

45. Наведені висновки відповідають правовій позиції Верховного Суду, викладеній у постановках від 23 березня 2023 року у справі №400/3826/21, від 10 квітня 2024 року у справі №200/564/23, на які вказав автор касаційної скарги.

46. Як стверджує автор касаційної скарги, відповідач не нараховував і не виплачував позивачу індексацій-різницю за період з 17 вересня 2021 року по 17 грудня 2024 року (день виключення позивача з особового складу). Водночас позивач наполягає на тому, що має право на отримання індексації-різниці і що це право відповідачем проігноровано.

47. У цьому контексті варто зазначити, що з огляду на абзац 4 пункту 5 Порядку №1078 позивач (військовослужбовець) має право на отримання суми індексації-різниці за умови, якщо розмір підвищення доходу в березні 2018 року дорівнює або є меншим за суму можливої індексації, що склалася у березні 2018 року. Якщо ця умова наявна, то розмір належної індексації-різниці визначається як різниця між сумою можливої індексації і розміром підвищення доходу.

48. Щодо кола обставин, які належить з'ясувати для правильного застосування абзаців 3, 4, 5, 6 пункту 5 Порядку №1078, то буквальний спосіб тлумачення цих норм свідчить про те, що для їхнього застосування суд повинен встановити: розмір підвищення доходу позивача в березні 2018 року (А); суму можливої індексації грошового забезпечення позивача в березні 2018 року (Б); чи перевищує розмір підвищення доходу (А) суму можливої індексації (Б).

Розмір підвищення доходу в березні 2018 року (А) визначається як різниця між сумою грошового забезпечення в березні 2018 року та сумою грошового забезпечення в лютому 2018 року.

В обидві ці суми враховуються складові грошового забезпечення, які не мають разового характеру (речення 2 абзацу 5 пункт 5 Порядку №1078).

Сума можливої індексації грошового забезпечення в березні 2018 року (Б) визначається як результат множення розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб, актуального для березня 2018 року, на величину приросту індексу споживчих цін у березні 2018 року, поділений на 100 відсотків (абзац 5 пункту 4 Порядку №1078).

Якщо розмір підвищення доходу в березні 2018 року (А) дорівнює або є меншим за суму можливої індексації, що склалася у березні 2018 року (Б), то це є підставою для нарахування й виплати позивачу індексації-різниці до чергового підвищення тарифних ставок (окладів) або до дати звільнення зі служби.

Як уже було зазначено, у такому випадку відповідно до абзацу 4 пункту 5 Порядку №1078 сума індексації-різниці в березні 2018 року розраховується як різниця між сумою можливої індексації (Б) і розміром підвищення доходу (А).

Від встановлення відповідних даних залежить правильність розрахунку грошового забезпечення та відповідно розміру індексації-різниці, належної до виплати.

49. Аналогічна правова позиція міститься у постанові Верховного Суду від 16 січня 2025 року у справі №160/19515/23.

50. Відмовляючи у задоволенні позову в частині індексації-різниці за період з 17 вересня 2021 року по 17 грудня 2024 року, суди першої та апеляційної інстанцій не розраховували розмір підвищення доходу позивача в березні 2018 року (А) та не з'ясували, чи перевищував розмір підвищення доходу (А) суму можливої індексації (Б) з огляду на те, що позивач на момент підвищення тарифних ставок в березні 2018 року, не проходив військову службу у відповідача.

51. Верховний Суд звертає увагу, що позивач як у позові, так і у доводах апеляційної та касаційної скарги, вказував на те, що він не проходив військову службу саме у відповідача у 2018 році, але отримував дохід у військовій частині НОМЕР_2 у цей період.

52. Отже, у справі, що розглядається, суди першої та апеляційної інстанцій, приймаючи оскаржувані судові рішення, не встановили інформацію про отримане грошове забезпечення позивача у лютому та березні 2018 року (оклад за військове звання, посадовий оклад, надбавку за вислугу років, надбавку за виконання особливо важливих завдань, премію, щомісячну додаткову грошову винагороду і т. д.) без урахування складових, що мають разовий характер».

Детальніше з текстом постанови можна ознайомитися за покликанням:

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/133174436>.

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 15.01.2026 у справі №360/341/23 (адміністративне провадження №К/990/10874/24) щодо збільшеної додаткової грошової винагороди

Обставини справи. Під час проходження військової служби, перебуваючи у відрядженні в ІНФОРМАЦІЯ_1 (військова частина НОМЕР_2), позивач брав безпосередню участь у бойових діях або забезпеченні заходів з національної безпеки і оборони, відсічі і стримуванні збройної агресії, що полягало у виконанні бойових завдань на підставі бойових наказів (розпорядження).

Ця обставина підтверджується довідкою, виданою командиром військової частини НОМЕР_2 від 20.01.2023 №4380, у якій зазначено, що солдат ОСОБА_1 брав безпосередню участь у бойових діях або забезпеченні заходів з національної безпеки і оборони, відсічі і стримуванні збройної агресії на території Чернігівської області у такі періоди: з 01.10.2022 по 31.10.2022; з 01.11.2022 по 22.11.2022; з 29.11.2022 по 30.11.2022; з 01.12.2022 по 31.12.2022; з 01.01.2023 по 20.01.2023.

За таких обставин позивач вважає, що набув право на отримання збільшеної додаткової винагороди до 100 000 грн відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2022 року №168 "Питання деяких виплат військовослужбовцям, особам рядового і начальницького складу, поліцейським та їх сім'ям під час дії воєнного стану" (далі – Постанова №168). Однак відповідачем збільшена додаткова винагорода позивачу не нараховувалася у зв'язку з відсутністю, за твердженням відповідача, підстав здійснення такої виплати.

Обґрунтування Суду. Системний аналіз норм Закону №2011-XII свідчить, що військовослужбовці користуються усіма правами і свободами людини і громадянина, гарантіями цих прав і свобод, закріпленими Конституцією України та законами України, з урахуванням особливостей, установлених у цьому законі та інших нормативно-правових актах. У зв'язку з особливим характером військової служби, яка пов'язана із захистом Батьківщини, військовослужбовцям надаються визначені у законі пільги, гарантії та компенсації. При цьому ніхто не вправі обмежувати військовослужбовців та членів їхніх сімей у правах і свободах, визначених у законодавстві України.

Однією з підстав відкриття касаційного провадження у цій справі є відсутність висновку Верховного Суду, а саме: застосування пункту 2-1 Постанови №168 та наказів №392-АГ, №628-АГ у контексті правовідносин, які виникають між військовослужбовцями Держприкордонслужби та командуванням військових частин Держприкордонслужби у зв'язку із застосуванням положень Інструкції №188 згідно з пунктом 2-1 Постанови №168.

Суди попередніх інстанцій обґрунтовано виходили з того, що встановлена Постановою №168 додаткова винагорода в розмірі 30 000 гривень на місяць є складовою грошового забезпечення військовослужбовців Державної прикордонної служби, що виплачується їм на період дії воєнного стану та підлягає збільшенню до 100 000 гривень в розрахунку на місяць пропорційно часу їх безпосередньої участі у бойових діях або забезпеченні здійснення заходів з національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії під час перебування безпосередньо в районах у період здійснення зазначених заходів.

Водночас реалізація зазначених приписів Постанови №168 вимагала визначення порядку й умов виплати додаткової винагороди з метою встановлення переліку бойових дій та заходів, передбачених в абзаці першому пункту 1 цієї постанови, а також визначення документів, які підтверджують безпосередню участь військовослужбовця у таких діях і заходах, враховуючи, що Інструкція про порядок виплати грошового забезпечення військовослужбовцям Державної прикордонної служби України, затверджена наказом Міністерства внутрішніх справ України від 25 червня 2018 року №558, не врегульовувала цих питань.

Про необхідність визначення керівниками відповідних міністерств та державних органів порядку і умов виплати додаткової винагороди, а також одноразової грошової допомоги, передбачених у Постанові №168, вказано і в пункті 2-1 цієї постанови, доповненому згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 07 липня 2022 року №793.

Оскільки одночасно з прийняттям Постанови №168 не було визначено порядку й умов виплати передбаченої нею додаткової винагороди, 17 квітня 2022 року Адміністрація Державної прикордонної служби України надіслала органам Держприкордонслужби лист №21-1215-2022 "Щодо однакового трактування положень" за підписом Голови Державної прикордонної служби України ОСОБА_3, в якому з метою упорядкування обліку особового складу, який має право на збільшення додаткової винагороди до 100 000 гривень, були визначені бойові завдання в районах ведення бойових дій, за умови виконання яких військовослужбовцям мала виплачуватися вказана додаткова винагорода.

30 липня 2022 року Адміністрація Держприкордонслужби, посилаючись на пункт 2-1 Постанови №168, видала наказ №392-АГ, який був уведений в дію з 01 серпня 2022 року, у пункті 2 якого визначено вичерпний перелік бойових дій і заходів, передбачених у пункті 1 Постанови №168, виконання яких у відповідні дні давало військовослужбовцю право на збільшення додаткової винагороди до 100 000 гривень пропорційно часу участі у таких діях та заходах.

У пункті 4 Наказу №392-АГ визначено, що підтвердження безпосередньої участі військовослужбовців у бойових діях або заходах, передбачених у пункті 2 цього наказу, здійснюється на підставі сукупності наявної інформації у таких документах:

- 1) бойового наказу (бойового розпорядження);
- 2) журналу бойових дій (службово-бойових дій, вахтового, навігаційно-вахтового, навігаційного журналу), журналу ведення оперативної обстановки, бойового донесення (підсумкового, термінового, позатермінового) або постової відомості (під час охорони об'єкта, на який було здійснено збройний напад;
- 3) рапорту (донесення) начальника (командира) підрозділу (тимчасово створеної групи військовослужбовців, зведеного загону, катерів і кораблів Морської охорони, екіпажу літака, вертольоту тощо) про участь кожного військовослужбовця (у тому числі з доданих або оперативно підпорядкованих підрозділів) у бойових діях, у виконанні бойових (спеціальних) завдань, із зазначенням військових звань, прізвищ, імен та по батькові, а також кількості днів участі військовослужбовців у таких діях та заходах.

Згідно з пунктом 5 Наказу №392-АГ для військово-службовців, відряджених до органів військового управління Держприкордонслужби, окрім документів, зазначених у пункті 4 цього наказу, безпосередня участь у бойових діях або заходах, передбачених у пункті 2 цього наказу, додатково підтверджується довідкою за формою, наведеною у додатку 1 до цього наказу, що видається начальником органу Держприкордонслужби, який веде (вів) бойові дії та до якого для виконання завдань відряджені військовослужбовці, із зазначенням періоду (кількості днів) такої участі (абзац перший пункту 5 наказу).

Для військовослужбовців Держприкордонслужби, які відряджені до органів військового управління (штабів угруповань військ (сил) або штабів тактичних груп), включених до складу діючих угруповань військ (сил)

Сил оборони держави, у підпорядкування яких вони передані, безпосередня участь у бойових діях або заходах, передбачених пунктом 2 цього наказу, підтверджується довідкою, виданою керівником відповідного органу військового управління, з відображенням у ній термінів безпосередньої участі у бойових діях або заходах кожного військовослужбовця (абзац другий пункту 5 наказу).

У довідках, передбачених у цьому пункті, обов'язково мають зазначатися відомості про підтвердні документи, передбачені у пункті 4 цього наказу (абзац третій пункту 5 наказу).

З 01 грудня 2022 року був уведений в дію Наказ №628-АГ, в якому був дещо змінений перелік бойових дій і заходів, передбачених у пункті 1 Постанови №168, проте залишився незмінним перелік документів для підтвердження безпосередньої участі військовослужбовців, у тому числі відряджених, у таких бойових діях або заходах.

Керуючись частиною третьою статті 117 Конституції України, Указом Президента України від 03 жовтня 1992 року №493 "Про державну реєстрацію нормативно-правових актів міністерств та інших органів виконавчої влади" і Положенням про державну реєстрацію нормативно-правових актів міністерств, інших органів виконавчої влади, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 28 грудня 1992 року №731, суди попередніх інстанцій дійшли обґрунтованого висновку, що подібні накази центрального органу виконавчої влади підлягають обов'язковій державній реєстрації Міністерством юстиції України, оскільки містять норми, що зачіпають права, свободи та законні інтереси осіб і встановлюють організаційно-правовий механізм їх реалізації.

З огляду на це суд першої інстанції мотивовано наголосив про недотримання Адміністрацією Держприкордонслужби зазначених вимог законодавства при прийнятті наказів №392-АГ і №628-АГ, які не пройшли державну реєстрацію в Мін'юсті у встановленому порядку.

Разом з тим за вирішення питання про наслідки порушення зазначених вимог суд не врахував обставин фактичного виконання протягом 2022 року, у тому числі й у спірний період, органами Держприкордонслужби згаданих наказів, зокрема в частині визначення бойових дій та заходів, передбачених у пункті 1 Постанови №168, а також документування безпосередньої участі військовослужбовців у таких діях і заходах.

У спірний період виключно зазначені накази Адміністрації Держприкордонслужби визначали механізм реалізації Постанови №168 щодо виплати додаткової винагороди військовослужбовцям Держприкордонслужби під час дії воєнного стану, адже наказ Міністерства внутрішніх справ України від 26 січня 2023 року №36 "Про затвердження Порядку та умов виплати на період дії воєнного стану додаткової винагороди військовослужбовцям Державної прикордонної служби України" (zareєстрований у Міністерстві юстиції України 31 січня 2023 року за №196/39252) набрав чинності з дня його офіційного опублікування та застосовувався з 01 лютого 2023 року, тобто не підлягав ретроспективному застосуванню до спірних правовідносин, які виникли у період з 01 жовтня 2022 року до 20 січня 2023 року.

Крім того, документування (фіксація) у спірний період органами Держприкордонслужби безпосередньої участі військовослужбовців у бойових діях і заходах та фактична виплата їм додаткової винагороди до 100 000 гривень відповідно до приписів наказів №392-АГ і №628-АГ унеможлиблює застосування іншого механізму реалізації Постанови №168 до правовідносин, що вже відбулися.

За відсутності цих відомчих нормативно-правових актів не здійснювався би облік особового складу, який мав право на збільшену додаткову винагороду, що призвело б до невиплати цієї частини грошового забезпечення військовослужбовцям.

Відтак, відповідаючи на поставлені перед судом касаційної інстанції питання, Верховний Суд дійшов висновку про те, що застосуванню для визначення порядку та умов виплати додаткової винагороди військовослужбовцям Державної прикордонної служби України, передбаченої у Постанові №168, у спірний період підлягають накази №392-АГ і №628-АГ. Протилежний висновок поставив би питання необхідності повернення вже виплачених на підставі цих наказів сум додаткової винагороди.

Крім того, підставою для відкриття касаційного провадження у цій справі слугували доводи скаржника про відсутність правового висновку Верховного Суду щодо застосування абзацу 1 пункту 1 Постанови №168, частин 1 та 2 розділу I Переліку територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих російською федерацією, затвердженого наказом Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України від 22 грудня 2022 року №309, у контексті правовідносин, які виникають між військовослужбовцями Держприкордонслужби та командуванням військових частин Держприкордонслужби у зв'язку з позбавленням таких військовослужбовців права на виплату їм додаткової винагороди, передбаченої у пункті 1 Постанови №168, внаслідок віднесення конкретних населених пунктів, районів чи областей (де військовослужбовець бере безпосередню участь у бойових діях чи забезпечує здійснення заходів із захисту Батьківщини) саме до територій "можливих", а не "активних" бойових дій протягом спірного періоду.

Так, у пункті 1 Постанови №168 встановлюється додаткова надбавка у розмірі 100 000 грн військовослужбовцям, які беруть безпосередню участь у бойових діях або забезпечують здійснення заходів з національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії, перебуваючи безпосередньо в районах у період здійснення зазначених заходів (у тому числі військовослужбовцям строкової служби).

Також відповідно до Наказу №392-АГ додаткова винагорода збільшується до 100 тисяч гривень у розрахунку на місяць пропорційно часу безпосередньої участі військовослужбовців у бойових діях або забезпеченні здійснення заходів з національної безпеки і оборони, відсічі і стримуванні збройної агресії, перебуваючи безпосередньо в районах ведення бойових дій у період здійснення зазначених заходів.

Тобто обов'язковою умовою для отримання права на виплату такої додаткової винагороди є участь військовослужбовця у бойових діях або забезпеченні здійснення заходів з національної безпеки і оборони, відсічі і стримуванні збройної агресії, перебуваючи безпосередньо в районах ведення бойових дій у період здійснення зазначених заходів. До того ж зазначені норми законодавства передбачають два варіанти вчинення таких дій, а саме: "участь військовослужбовця у бойових діях" та "участь військовослужбовця у відсічі і стримуванні збройної агресії".

За приписами статті 1 Закону України від 06 грудня 1991 року №1932-XII "Про оборону України" (далі – Закон №1932-XII) бойові дії – форма застосування з'єднань, військових частин, підрозділів (інших сил і засобів) Збройних Сил України, інших складових сил оборони для вирішення бойових (спеціальних) завдань в операціях або самостійно під час відсічі збройної агресії проти України або ліквідації (нейтралізації) збройного конфлікту, виконання інших завдань із застосуванням будь-яких видів зброї (озброєння).

Водночас відсіч і стримування збройної агресії є більш широкими поняттями, що можуть включати як рішучий опір та протидію збройної агресії, так і недопущення збройної агресії надалі. При цьому для відсічі і стримуванні збройної агресії не обов'язковим є факт проведення бойових дій.

Окрім того, у статті 1 Закону №1932-XII визначається, що район воєнних (бойових) дій – це визначена рішенням Головнокомандувача Збройних Сил України частина сухопутної території України, повітряного або/та водного простору, на якій впродовж певного часу ведуться або/та можуть вестися воєнні (бойові) дії.

Відповідно до Переліку територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих російською федерацією, затвердженого наказом Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України від 22 грудня 2022 року №309 (далі – Перелік), Чернігівська область одночасно включає території, які належать до територій можливих бойових дій та територій активних бойових дій.

Разом з тим Верховний Суд звертає увагу, що території можливих бойових дій та території активних бойових дій належать до спільної категорії – територій, на яких ведуться (велися) бойові дії.

Суд першої інстанції, частково задовольняючи позовні вимоги, вказував на те, що ОСОБА_1 у спірний період перебував у службовому відрядженні на ділянці ІНФОРМАЦІЯ_1 (ВЧ НОМЕР_2), яка розташована в межах Чернігівської області. У матеріалах справи міститься довідка військової частини НОМЕР_2 від 20.01.2023 №4380, якою підтверджено, що ОСОБА_1 брав безпосередню участь у бойових діях або забезпеченні заходів з національної безпеки і оборони, відсічі і стримуванні збройної агресії на території Чернігівської області з 01.10.2022 по 31.10.2022, з 01.11.2022 по 22.11.2022, з 29.11.2022 по 30.11.2022, з 01.12.2022 по 31.12.2022, з 01.01.2023 по 20.01.2023. Також судом встановлено, що безпосередня участь позивача у бойових діях або забезпеченні здійснення заходів з національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії протягом жовтня, листопада та грудня 2022 року підтверджена рапортами начальника ІНФОРМАЦІЯ_6.

У вимірі спірних правовідносин суд першої інстанції обґрунтовано виснував, що за наявності, рапортів про виплату додаткової винагороди, довідки військової частини НОМЕР_2, є підтвердженою безпосередня участь позивача в бойових діях або забезпечення здійснення заходів з національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії упродовж спірного періоду.

За таких обставин колегія суддів погоджується з висновком суду першої інстанції про доведеність обставин безпосередньої участі позивача у спірний період у бойових діях або забезпеченні здійснення заходів з національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії на території Чернігівської області, що дає підстави для виплати йому за спірний цей період додаткової винагороди у збільшеному до 100 000 грн розмірі.

Детальніше з текстом постанови можна ознайомитися за покликанням:

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/133336321>.

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 15.01.2026 у справі №560/15704/23 (адміністративне провадження №К/990/9677/24) щодо збільшеної грошової допомоги

Обставини справи. На обґрунтування позовних вимог позивач зазначив, що у спірний період брав участь у заходах, необхідних для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави у зв'язку з військовою агресією російської федерації проти України в селі Григорівка Куп'янського району Харківської області, що підтверджується довідкою від 04.08.2023 №697. Вважає, що має право на отримання збільшеної додаткової винагороди до 100 000 грн відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2022 року №168 "Питання деяких виплат військовослужбовцям, особам рядового і начальницького складу, поліцейським та їх сім'ям під час дії воєнного стану" (далі – Постанова №168). Проте додаткова винагорода у збільшеному розмірі за спірний період виплачена відповідачем не в повному обсязі.

Обґрунтування Суду. Аналіз правового регулювання виплати додаткової винагороди у розмірі до 100 000 грн можна умовно розділити на два основні періоди: 01 січня 2023 року по 31 січня 2023 року та з 01 лютого 2023 року по 04 серпня 2023 року.

У період з 01 січня 2023 року по 31 січня 2023 року порядок та умови виплати додаткової винагороди військовослужбовцям Збройних Сил України було визначено у Постанові №168 (у редакціях від 18 жовтня 2022 року, від 21 січня 2023 року) та окремим дорученням Міністра оборони України від 23 червня 2022 №912/з/29.

У цей період передбачалося, що на період дії воєнного стану військовослужбовцям Збройних Сил України щомісяця виплачується додаткова винагорода в розмірі 30 000 гривень. Тим з них, які беруть безпосередню участь у бойових діях або забезпечують здійснення заходів з національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії, перебуваючи безпосередньо в районах їх ведення (здійснення), зокрема на тимчасово окупованій російською федерацією території України, на території між позиціями сил оборони та позиціями військ держави-агресора, у період здійснення зазначених заходів (у тому числі військовослужбовцям строкової служби), розмір цієї додаткової винагороди збільшується до 100 000 гривень в розрахунку на місяць пропорційно часу участі у таких діях та заходах.

Порівняно з переліком бойових (спеціальних) завдань, визначеним окремим дорученням Міністра оборони України від 23 червня 2022 №912/з/29, наказ Міністерства оборони України від 25 січня 2023 року №44 дещо розширив перелік завдань, за виконання яких передбачена виплата додаткової винагороди у розмірі до 100 000 гривень. За виконання деяких завдань розмір додаткової винагороди було зменшено до 30 000 грн, деякі завдання змінили своє формулювання.

При цьому перелік документів для підтвердження безпосередньої участі військовослужбовців у бойових діях та заходах здебільшого залишився незмінним. Таке підтвердження здійснюється на підставі таких документів:

- бойовий наказ (бойове розпорядження);

- журнал бойових дій (вахтовий, навігаційно-вахтовий, навігаційний журнал) або журнал ведення оперативної обстановки або бойове донесення або постова відомість (під час охорони об'єкта, на який було здійснено збройний напад);

- рапорт (донесення) командира підрозділу (групи), корабля (судна), катера про участь кожного військовослужбовця (у тому числі з доданих або оперативно підпорядкованих підрозділів) у бойових діях або заходах, у виконанні бойових (спеціальних) завдань.

Відмовляючи у задоволенні позову, суди попередніх інстанцій виходили з того, що позивач не підтвердив своєї участі у бойових діях та заходах, за які передбачена виплата додаткової винагороди, відповідно до постанови №168 у розмірі до 100 000 грн за період з 01 січня 2023 року по 04 серпня 2023 року, тому вважали, що він не має права на виплату додаткової винагороди в зазначеному розмірі.

На переконання Верховного Суду, наведені висновки попередніх судових інстанцій є поспішними, оскільки вони не ґрунтуються на повному і всебічному встановленні обставин справи та належній їй правовій оцінці.

У позовній заяві позивач переконував, що з 07 грудня 2022 року по 04 серпня 2023 року він брав безпосередню участь у бойових діях та забезпеченні здійсненні заходів національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії на території Харківської області, на підтвердження чого надав довідку військової частини НОМЕР_1 від 04 серпня 2023 року №697.

Відповідно до довідки військової частини НОМЕР_1 від 04 серпня 2023 року №697 ОСОБА_1 з 07 грудня 2022 року по 04 серпня 2023 року брав участь у заходах, необхідних для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави у зв'язку з військовою агресією російської федерації проти України в с. Григорівка, Купянського району, Харківської області.

Підставою для видачі цієї довідки слугували: бойове розпорядження командувача оперативного угруповання військ; бойове розпорядження командира військової частини; накази командира в/ч.

Зі свого боку суди попередніх інстанцій не дослідили й не з'ясували змісту документів, зазначених підставою видачі цієї довідки, зокрема, бойового розпорядження командувача оперативного угруповання військ №1404т/ОУВ від 03.12.2022 та бойового розпорядження командира військової частини НОМЕР_1 №2890/кп/дск від 04.12.2022 у контексті підтвердження цими документами його безпосередньої участі у бойових діях та забезпеченні здійсненні заходів національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії у спірний період.

У постанові від 05.08.2024 у справі №200/4100/23 Верховний Суд зауважив, що, розглядаючи цю категорію справ, суди повинні перевіряти, чи підтверджує видана довідка участь військовослужбовця у бойових діях у визначений період, розглядаючи її у сукупності з іншими доказами.

Такими доказами згідно з пунктом 3 Окремого доручення та пунктом 4 розділу XXXIV Порядку №260 є, зокрема, бойові накази (бойові розпорядження), які мають оцінюватися у їх сукупності.

Варто зазначити, що висновок судів попередніх інстанцій не ураховує доводів позивача про те, що він брав участь у бойових діях на території Харківської області у періоди, указані у довідці військової частини НОМЕР_1 від 04.08.2023 №697.

Суди попередніх інстанцій керувалися тим, що у матеріалах справи відсутні будь-які документальні підтвердження безпосередньої участі позивача у бойових діях або забезпеченні здійснення заходів з національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії під час перебування безпосередньо в районах ведення воєнних (бойових) дій у спірний період.

Водночас реальність (справжність та правдивість) конкретної обставини фактичної дійсності не може бути сприйнята доведеною виключно через неспростування одним із учасників справи (навіть суб'єктом владних повноважень) декларативно проголошеного, але не доказаного твердження іншого учасника справи, оскільки протилежне явно та очевидно прямо суперечить меті правосуддя – з'ясування об'єктивної істини у справі.

Отже, суди попередніх інстанцій не повною мірою урахували усі наявні докази, не з'ясували підстави видачі довідки, не зіставили інформацію з матеріалів справи з даними довідки.

Аналогічна позиція викладена у постановках Верховного Суду від 27 червня 2024 року у справі №560/15702/23 та від 02 жовтня 2025 року у справі №560/15705/23 у подібних правовідносинах.

До того ж, роблячи висновок про відсутність документів, які свідчили б про безпосередню участь позивача у бойових діях та/або залучення до здійснення заходів з національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії у спірний період суд першої та апеляційної інстанцій, так і залишили без відповіді питання, з якого, власне, й виник спір, що спонукав позивача звернутися з цим позовом до суду. Ідеться про те, які саме завдання і де (на якому напрямку) виконував позивач, перебуваючи на військовій службі упродовж спірного періоду, та чим це підтверджується.

Тобто, якщо позивач протягом періоду, щодо якого виник спір, проходив військову службу у військовій частині НОМЕР_1, але не виконував бойових завдань чи інших завдань, які в розумінні пункту 1 Постанови №168 дають підстави для виплати додаткової винагороди у (збільшеному) розмірі до 100 000 грн, то які завдання він у такому разі виконував протягом цього часу та/або де проходив службу у цей час.

З огляду на наведене у контексті обставин справи, з яких виник спір, а також зважаючи на аргументи представника позивача, суди попередніх інстанцій мали б з'ясувати, а які завдання / заходи у такому разі виконував / здійснював позивач, перебуваючи на військовій службі у військовій частині, упродовж саме спірного періоду, стосовно якого відповідач висловив заперечення щодо наявності підстав для виплати додаткової винагороди у розмірі до 100 000,00 гривні. Відтак, якщо будуть для цього підстави, – зупинитися на питанні, а чи могло бути так, що відповідач з певних причин не зафіксував участі позивача у завданнях / заходах у документах, які потім слугують підставою для виплати додаткової винагороди у розмірі до 100 000,00 гривні.

Такий підхід до вирішення спору або підтвердив би доводи позивача в цій частині, або спростував би їх. Щонайменше судовий розгляд через призму повного і об'єктивного з'ясування всіх обставин справи не давав би підстав сумніватися у правильності дій / рішень відповідача, а також у дотриманні судами попередніх інстанцій завдань і принципів адміністративного судочинства.

Держава не може відмовити особі у виплатах, якщо існують чинні законодавчі норми, які передбачають такі виплати, а особа відповідає умовам, що висуваються цими нормами для проведення таких виплат. Для цього суди мають перевірити, чи існують норми, які передбачають виплату, а також чи відповідає особа умовам, для проведення таких виплат.

Верховний Суд у постанові від 16.03.2023 у справі №600/747/22-а наголошував щодо обов'язку суду встановлювати всі обставини справи незалежно від позиції сторін згідно зі статтями 2 та 9 КАС України.

Викладене в сукупності дає підстави для висновку про недотримання судами принципу офіційного з'ясування всіх обставин справи під час дослідження зібраних у справі доказів, що унеможливило встановлення фактичних обставин, що мають значення для правильного вирішення справи.

Детальніше з текстом постанови можна ознайомитися за покликанням:

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/133336305>.

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 20.01.2026 у справі №200/5127/22 (адміністративне провадження №К/990/33352/23) щодо розрахунків щодо виплати сім'ї загиблого

Обставини справи. На обґрунтування позовних вимог зазначала, що вона є матерію загиблого при виконанні бойового завдання військового ОСОБА_2. На час виключення ОСОБА_2 зі списків особового складу військової частини НОМЕР_1 та всіх видів забезпечення, за переконанням позивачки як матері померлого військовослужбовця військова частина НОМЕР_1 протиправно не здійснила з нею розрахунків щодо виплати сім'ї загиблого додаткової винагороди за пунктом 1 Постанови №168 у розмірі 397 459,30 грн, виплати надбавки за особливості проходження служби в розмірі 84,5% з 22.06.2021 до дня загибелі, одноразової грошової допомоги після укладання першого контракту в розмірі 18 160 грн, матеріальної допомоги для вирішення соціально-побутових питань за 2021 рік у розмірі 528,60 грн та за 2022 рік у розмірі місячного грошового забезпечення за кожен рік, підйомну допомогу в розмірі місячного грошового забезпечення.

Обґрунтування Суду. Ніхто не вправі обмежувати військовослужбовців та членів їхніх сімей у правах і свободах, визначених у законодавстві України (стаття 2 Закону №2011-XII).

Суди попередніх інстанцій дійшли правильного висновку, що військовослужбовець має право на виплату винагороди в розмірі 100 000 грн (пропорційно за час виконання бойових завдань), у разі:

- включення до складу угруповань військ (сил) Сил оборони Держави;
- включення до бойового наказу (бойового • внесення до рапорту безпосереднього командира підрозділу;
- перебування в районі ведення воєнних (бойових) дій.

Разом з тим судами попередніх інстанцій встановлено, що відповідно до витягу з наказу командира військової частини НОМЕР_1

(з адміністративно-господарської діяльності) від 13.04.2022 №265 «Про виплату додаткових винагород у лютому – березні 2022 року», згідно з Додатком 1 до цього наказу ОСОБА_2 з 24.02.2022 по 31.03.2022 отримав додаткову винагороду в розмірі 100 000 грн з розрахунку на місяць. Цей факт підтверджується також довідкою про нарахований дохід ОСОБА_2 від 07.04.2023 №0989/10/1534 (у березні 2022 року винагорода згідно з Постановою №168 виплачена у сумі 112 500,00 грн).

Відповідно до витягу з наказу командира військової частини НОМЕР_1 (з адміністративно-господарської діяльності) від 03.05.2022 №390 «Про виплату додаткових винагород у квітні 2022 року», згідно з Додатком 2 до цього наказу, ОСОБА_2 у період з 01.04.2022 по 30.04.2022 отримав додаткову винагороду у розмірі 30 000 грн, що підтверджується довідкою про нарахований дохід ОСОБА_2 від 07.04.2023 №0989/10/1534 (у квітні 2022 року винагорода, згідно з Постановою №168, виплачена у сумі 30 000 грн).

У період з 01.04.2022 по 30.04.2022 ОСОБА_2 не виконував бойові розпорядження командира військової частини НОМЕР_1, а тому на виплату додаткової винагороди з розрахунку 100 000 грн права не мав.

Відповідно до витягу з наказу командира військової частини НОМЕР_1 (з адміністративно-господарської діяльності) від 05.06.2022 №647 «Про виплату додаткових винагород у травні 2022 року», згідно з Додатком 2 до цього наказу ОСОБА_2 у період з 01.05.2022 по 31.05.2022 отримав додаткову винагороду у розмірі 30 000 грн, що підтверджується довідкою про нарахований дохід ОСОБА_2 від 07.04.2023 №0989/10/1534 (у травні 2022 року винагорода згідно з Постановою №168 виплачена у сумі 30 000 грн).

У період з 01.05.2022 по 31.05.2022 ОСОБА_2 не виконував бойові розпорядження командира військової частини, а тому на виплату додаткової винагороди з розрахунку 100 000 грн права не мав.

Отже, як встановлено судами попередніх інстанцій, відповідно до довідки про нарахований дохід ОСОБА_2 від 07.04.2023 №0989/10/1534 він у період проходження служби отримав у загальній сумі 296 100,80 грн винагороди відповідно до Постанови №168, наказів про виплату додаткових винагород та виконання бойових розпоряджень.

З огляду на викладене суди попередніх інстанцій дійшли правильного висновку про необґрунтованість позовної вимоги щодо зобов'язання відповідача внести зміни до наказу командира військової частини (по стройовій частині) №377 від 06.07.2022 щодо загиблого військовослужбовця ОСОБА_2 в частині виплати сім'ї загиблого додаткової винагороди, передбаченої у пункті 1 Постанови №168, у розмірі 397 459,30 гривні.

Щодо позовних вимог ОСОБА_1 про зобов'язання військової частини НОМЕР_1 внести зміни до наказу командира військової частини НОМЕР_1 (по стройовій частині) №377 від 06.07.2022 щодо загиблого військовослужбовця ОСОБА_2 в частині виплати сім'ї загиблого матеріальної допомоги для вирішення соціально-побутових питань за 2022 рік у розмірі місячного грошового забезпечення та виплати указаної суми Верховний Суд зазначає таке.

Суди попередніх інстанцій, установивши, що у період з 01.01.2022 по 19.06.2022 солдат ОСОБА_2 з рапортом про виплату йому матеріальної допомоги для вирішення соціально-побутових питань за 2022 рік не звертався, застосували положення пункту 9 розділу XXIV Порядку №260 та дійшли висновку, що позовна вимога в частині зобов'язання військової частини НОМЕР_1 внести зміни до наказу командира військової частини НОМЕР_1 (по стройовій частині) №377 від 06.07.2022 щодо загиблого військовослужбовця ОСОБА_2 в частині виплати сім'ї загиблого матеріальної допомоги для вирішення соціально-побутових питань за 2022 рік в розмірі місячного грошового забезпечення та виплати указаної суми не підлягає задоволенню.

Проте Верховний Суд не погоджується з таким висновком судів попередніх інстанцій з огляду на таке.

Згідно з пунктом 1 розділу XXIV Порядку №260 військовослужбовцям, крім військовослужбовців строкової військової служби, один раз на рік надається матеріальна допомога для вирішення соціально-побутових питань у розмірі, що не перевищує їх місячного грошового забезпечення.

З метою організації виконання Закону України «Про Державний бюджет України на 2022 рік» і забезпечення виконання поставлених перед Збройними Силами України завдань, ефективного та економного використання бюджетних коштів, своєчасної виплати військовослужбовцям і працівникам належних видів грошового забезпечення та заробітної плати, оптимізації витрат на відрядження та нагородження особового складу Міністр оборони України 31.01.2022 видав наказ №30 «Про бюджетну політику Міністерства оборони України на 2022 рік» (далі – Наказ №30), згідно з пунктом 6 якого виплату матеріальної допомоги військовослужбовцям для вирішення соціально-побутових питань у розмірі місячного грошового забезпечення здійснювати виключно за наявності таких підстав, зокрема: смерті військовослужбовця та/або його дружини (чоловіка), дітей, батьків.

Таким чином, у Наказі №30 визначено розмір матеріальної допомоги військовослужбовцям для вирішення соціально-побутових питань – місячне грошове забезпечення – у разі смерті військовослужбовця.

За таких умов зрозуміло, що військовослужбовець не може написати рапорт про виплату йому місячного грошового забезпечення у разі його смерті.

Отже, смерть військовослужбовця – це окрема обставина, що визначена у Наказі №30 як підстава для виплати грошової допомоги для вирішення соціально-побутових питань.

Щодо позовних вимог ОСОБА_1 про зобов'язання військової частини НОМЕР_1 внести зміни до наказу командира військової частини НОМЕР_1 (по стройовій частині) №377 від 06.07.2022 щодо загиблого військовослужбовця ОСОБА_2 в частині виплати сім'ї загиблого допомоги для оздоровлення за 2021 рік в розмірі місячного грошового забезпечення та виплати указаної суми Верховний Суд зазначає таке.

У частині першій статті 10-1 Закону №2011-XII передбачено, що військовослужбовцям, крім військовослужбовців строкової військової служби, надаються щорічні основні відпустки зі збереженням грошового, матеріального забезпечення та наданням грошової допомоги на оздоровлення у розмірі місячного грошового забезпечення. Аналогічне положення міститься в пункті 1 розділу XXIII Порядку №260, затвердженого згідно із цією Постановою. У зазначених положеннях не встановлено вимог щодо мінімального строку проходження служби в календарному році або інших обмежень, які б унеможливили реалізацію права на отримання зазначеної грошової допомоги.

Таким чином, реалізація права на отримання грошової допомоги для оздоровлення потребує вчинення активних дій з боку військовослужбовця – вибуття у відпустку чи подання рапорту про надання грошової допомоги на оздоровлення протягом відповідного календарного року, у якому особа має право на щорічну відпустку. Натомість виникнення самого права на отримання цієї допомоги є похідним від наявності права на щорічну основну відпустку у відповідному році.

Подібна правова позиція викладена у постанові від 22.05.2025 у справі №240/4156/24.

Щодо позовної вимоги про зобов'язання військової частини НОМЕР_1 внести зміни до наказу командира військової частини НОМЕР_1 (по стройовій частині) №377 від 06.07.2022 щодо загиблого військовослужбовця ОСОБА_2 в частині виплати сім'ї загиблого надбавки за особливості проходження служби в розмірі 84,5% з 22.06.2021 до дня загибелі та виплати указаної суми Верховний Суд зазначає таке.

Відповідно до підпункту 1 пункту 5 Постанови №704 керівникам державних органів у межах асигнувань, що виділяються на їх утримання, надано право установлювати надбавку за особливості проходження служби військовослужбовцям (крім військовослужбовців строкової військової служби) та особам рядового і начальницького складу в розмірі до 100 відсотків посадового окладу з урахуванням окладу за військовим (спеціальним) званням та надбавки за вислугу років.

У пункті 1 розділу VI Порядку №260 передбачено, що військовослужбовцям (крім військовослужбовців строкової військової служби) щомісяця виплачується надбавка за особливості проходження служби в розмірах до 100 відсотків посадового окладу, окладу за військове звання та надбавки за вислугу років залежно від складності та важливості виконуваних обов'язків. З огляду на наявний фонд грошового забезпечення на відповідний рік надбавка за особливості проходження служби окремим категоріям військовослужбовців збільшується на відповідний коефіцієнт згідно з Переліком окремих категорій військовослужбовців, яким збільшується розмір щомісячної надбавки за особливості проходження служби відповідно до мінімального розміру залежно від складності та важливості виконуваних обов'язків (додаток), або може встановлюватися за окремим рішенням Міністра оборони України у фіксованому розмірі до 100 відсотків посадового окладу, окладу за військовим званням і надбавки за вислугу років.

Згідно з пунктом 2 розділу VI Порядку №260 щомісячної надбавки за особливості проходження служби розраховується від мінімального розміру цієї надбавки, який встановлюється Міністром оборони України, у відсотках для осіб офіцерського складу та окремо для осіб рядового, сержантського та старшинського складу з огляду на наявний фонд грошового забезпечення, передбаченого в кошторисі Міністерства оборони України. Мінімальний розмір щомісячної надбавки за особливості проходження служби не може перевищувати 65 відсотків. Залежно від складності та важливості виконуваних обов'язків розмір щомісячної надбавки за особливості проходження служби збільшується на відповідний коефіцієнт від 1 до 1,55. Розрахунковий розмір надбавки за особливості проходження служби, отриманий шляхом множення мінімального розміру щомісячної надбавки на відповідний коефіцієнт, округлюється в бік збільшення до одного знака після коми.

Згідно з пунктом 16 Переліку окремих категорій військовослужбовців, яким збільшується розмір щомісячної надбавки за особливості проходження служби відповідно до мінімального розміру залежно від складності та важливості виконуваних обов'язків Додатка до Порядку №260 (пункт 1 розділу VI) військовослужбовці, які проходять військову службу на посадах: в екіпажах танків, самохідно-артилерійських установок, зенітних самохідних установок, бойових машин піхоти, бойових розвідувальних і десантних машин, самохідних гаубиць; у навчальних танкових частинах і підрозділах на посадах старших інструкторів та інструкторів по водінню танків і самохідно-артилерійських установок, які належать за штатом до обслуги екіпажів цих бойових машин як старші механіки-водії або механіки-водії збільшується мінімальний розмір надбавки на коефіцієнт 1,30.

Згідно з Тлумачним словником української мови екіпаж – це особовий склад корабля, літака, танка та ін.

Тобто екіпаж танка – це особовий склад танка, до якого належать: командир, навідник, механік-водій та заряджаючий.

Це також підтверджується пунктом 168 Стройового статуту Збройних Сил України, затвердженого Законом України від 24.03.1999 №549-XIV «Про Стройовий статут Збройних Сил України», згідно з яким екіпаж танка за командою (сигналом) «НА МІСЦЯ» одночасно повертається кругом і швидко сідає в танк у такому порядку: командир танка, пропустивши зарядника, підбігає до лівого борту і слідом за навідником займає своє місце; навідник попереду командира вискакує на танк з лівого борту і сідає на своє місце через люк командирської башти; зарядник вискакує на танк із правого борту і займає своє місце через люк зарядника; механік-водій вискакує на лобову частину танка і займає своє місце через люк механіка-водія.

Як встановлено судами попередніх інстанцій, відповідно до наказу командира військової частини НОМЕР_1 (по стройовій частині) №233 від 22.06.2021 солдата ОСОБА_2, призначеного наказом командира військової частини НОМЕР_1 (по особовому складу) №152-РС на посаду навідника танкового взводу танкової роти танкового батальйону військової частини НОМЕР_1, з 22.06.2021 зараховано до списків особового складу частини та на всі види забезпечення. Надано одну добу для приймання справ та посади.

Відповідно до наказу командира військової частини НОМЕР_1 (по стройовій частині) №234 від 23.06.2021 солдат ОСОБА_2 з 23.06.2021 справи та посаду прийняв та приступив до виконання службових обов'язків за посадою, посадовий оклад 2910 гривень. Згідно із займаною посадою виплачується щомісячна премія у розмірі 156% посадового окладу, надбавка за особливості проходження служби у розмірі 65% посадового окладу з урахування окладу за військовим званням.

Відповідно до наказу командира військової частини НОМЕР_1 (по стройовій частині) №335 від 23.09.2021 солдат ОСОБА_2, призначений наказом командира військової частини НОМЕР_1 (по особовому складу) від 18.09.2021 №228-РС на посаду водія 3 танкової роти танкового батальйону військової частини, вважається таким, що з 22.09.2021 справи та посаду прийняв та приступив до виконання службових обов'язків за посадою, посадовий оклад 2820 гривень. Згідно із займаною посадою виплачується щомісячна премія у розмірі 156% посадового окладу, надбавка за особливості проходження служби у розмірі 65% посадового окладу з урахування окладу за військовим званням.

Відповідно до наказу командира військової частини НОМЕР_1 (по стройовій частині) №303 від 30.05.2022 солдат ОСОБА_2, призначений наказом командира військової частини НОМЕР_1 (по особовому складу) від 30.05.2022 №98-РС на посаду навідника 1 танкового взводу 3 танкової роти танкового батальйону військової частини НОМЕР_1, вважається таким, що з 30.05.2022 справи та посаду прийняв та приступив до виконання службових обов'язків за посадою, посадовий оклад 2910 гривень. Згідно із займаною посадою виплачується щомісячна премія у розмірі 264% посадового окладу, надбавка за особливості проходження служби у розмірі 65% посадового окладу з урахування окладу за військовим званням.

Відповідно до наказу командира військової частини НОМЕР_1 (по стройовій частині) №347 від 21.06.2022 солдата ОСОБА_2 з ІНФОРМАЦІЯ_4 знято з усіх видів забезпечення у зв'язку зі смертю.

Отже, як встановлено судами попередніх інстанцій, солдат ОСОБА_2 у період з 23.06.2021 по 21.09.2021 перебував на посаді навідника танкового взводу танкової роти танкового батальйону військової частини НОМЕР_1 (наказ від 22.06.2022 №233); з 30.05.2022 по ІНФОРМАЦІЯ_4 перебував на посаді навідника 1 танкового взводу 3 танкової роти танкового батальйону військової частини НОМЕР_1 (наказ від 30.05.2022 №303).

Разом з тим суди попередніх інстанцій прийняли до уваги рапорт командира танкового батальйону військової частини НОМЕР_1 майора ОСОБА_3, згідно з яким солдат ОСОБА_2 у період перебування на посаді навідника 1 танкового взводу 2 танкової роти танкового батальйону військової частини НОМЕР_1 та на посаді навідника 1 танкового взводу 3 танкової роти танкового батальйону військової частини НОМЕР_1 не перебував в екіпажах, а отже, надбавка за особливості проходження служби йому не виплачувалася, оскільки він не мав на неї права. При цьому зазначений рапорт не містить дату та реєстраційний індекс.

Водночас суди попередніх інстанцій не звернули уваги на те, що указаний рапорт суперечить наказу командира військової частини НОМЕР_1 (з основної діяльності) від 06.07.2022 №381 «Про результати службового розслідування», з якого убачається, що у процесі службового розслідування було встановлено, що на підставі наказу ОТУ «ІНФОРМАЦІЯ_5» №286 від 12.11.2021 екіпаж машини Т-72Б3М, у складі, зокрема: командира танка, навідника – навідник 1 танкового взводу 3 танкової роти танкового батальйону військової частини НОМЕР_1 солдат ОСОБА_2, механіка, з 18.06.2022 виконували завдання, пов'язані із захистом Батьківщини.

Крім того, судами попередніх інстанцій не досліджувався наказ від 06.07.2022 №381 «Про результати службового розслідування», не надавалася йому оцінка.

Ці обставини мають істотне значення для правильного вирішення спору у вказаній частині.

У зв'язку із цим висновки судів першої та апеляційної інстанцій щодо відсутності у сім'ї загиблого солдата ОСОБА_2 права на отримання надбавки за особливості проходження служби в розмірі 84,5% з 22.06.2021 до дня загибелі є передчасними та ґрунтуються на неповно з'ясованих фактичних обставинах справи.

Детальніше з текстом постанови можна ознайомитися за покликанням:

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/133439144>.

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 21.01.2026 у справі №200/8730/24 (провадження №К/990/23287/25) щодо залишення адміністративного позову без розгляду у зв'язку з пропуском позивачем тримісячного строку звернення до суду, передбаченого у частині другій статті 233 КЗпП України

Обставини справи. На обґрунтування заявлених позовних вимог позивач зазначає, що він проходив військову службу у військовій частині НОМЕР_1. Однак, на думку позивача, відповідач протиправно здійснював нарахування та виплату грошового забезпечення у заниженому розмірі через неправильне застосування відповідачем розрахункової величини під час визначення грошового забезпечення.

Позивач стверджує, що після набрання законної сили постановою Шостого апеляційного адміністративного суду від 29 січня 2020 року у справі №826/6453/18, якою визнано протиправним та скасовано пункт 6 постанови Кабінету Міністрів України «Про перерахунок пенсій особам, які звільнені з військової служби, та деяким іншим категоріям осіб» від 21 лютого 2018 року №103, необхідно керуватися положеннями попередньої редакції пункту 4 постанови Кабінету Міністрів України «Про грошове забезпечення військовослужбовців, осіб рядового і начальницького складу та деяких інших осіб» від 30 серпня 2017 року №704, відповідно до якого розміри окладів за військовим званням військовослужбовців визначаються шляхом множення розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб, встановленого законом на 1 січня календарного року, на відповідний тарифний коефіцієнт.

Обґрунтування Суду. Звільнившись із військової служби 12 липня 2024 року, позивач лише 09 грудня 2024 року звернувся із заявою до відповідача про виплату спірних сум.

Натомість, як висновується з витягу з наказу командира військової частини НОМЕР_1 від 12 липня 2024 року №203 (а.с. 16), який позивачем додано до позовної заяви та згідно з яким солдата ОСОБА_1 виключено зі списків особового складу військової частини та всіх видів забезпечення, а також з якого вбачається інформація про усі суми, що підлягають виплаті позивачу у разі звільнення, останній дізнався про порушення своїх прав саме 12 липня 2024 року.

«70. Варто зазначити, що Велика Палата Верховного Суду у постанові від 12 листопада 2025 року у справі №306/2708/23, розглядаючи питання щодо застосування приписів статей 116, 117 КЗпП України, виклала також й правову позицію щодо застосування трудового законодавства, яке містить певні обмеження щодо строків звернення працівників, у тому числі й колишніх, до суду.

Так, Велика Палата Верховного Суду зазначила, що у статті 233 КЗпП України визначено три випадки обчислення початку перебігу строку звернення до суду. Перебіг строку звернення до суду починається у разі:

- вирішення трудового спору – з дня, коли працівник дізнався або повинен був дізнатися про порушення свого права (тримісячний строк звернення до суду);
- розгляду справи про звільнення – з дня вручення копії наказу про звільнення (місячний строк звернення до суду);
- розгляду справи про звільнення – з дня видачі трудової книжки (місячний строк звернення до суду).

Строк для звернення до суду за вирішенням трудового спору обчислюється за правилами, визначеними у нормах статті 233 КЗпП України. Перевірка дотримання вимог закону щодо строків звернення до суду за вирішенням трудового спору здійснюється судом за принципом *ex officio* незалежно від того, чи заявляє відповідач про пропуск позивачем строку звернення до суду, на відміну від застосування позовної давності у разі вирішення судом спору, коли застосування позовної давності судом здійснюється тільки за заявою сторони у спорі.

Крім того, правовий висновок про необхідність застосування тримісячного строку для звернення колишнього працівника до суду викладено також у постановках Великої Палати Верховного Суду від 18 березня 2020 року у справі №711/4010/13-ц (провадження №14-429цс19) та від 08 лютого 2022 року у справі №755/12623/19 (провадження №14-47цс21). Верховний Суд України свого часу також дотримувався цього принципу, про що зазначав у постановках від 26 грудня 2011 року у справі №6-77цс11, від 24 червня 2015 року у справі №6-116цс15, від 06 квітня 2016 року у справі №6-409цс16, від 11 жовтня 2017 року у справі №311/136/16, від 08 листопада 2017 року у справі №202/4914/16-ц.

71. У постанові від 12 листопада 2025 року у справі №306/2708/23 Велика Палата Верховного Суду зазначила, що остаточний розрахунок під час звільнення із позивачем проведено 25 липня 2023 року. Отже, відповідно до наведених вище положень статті 233 КЗпП України позивач мав звернутися до суду із позовом про стягнення середнього заробітку за час затримки розрахунку у тримісячний строк, тобто до 26 жовтня 2023 року. Проте позов ним було подано безпосередньо до суду першої інстанції лише 02 листопада 2023 року о 15 год 07 хв, про що на першій сторінці позовної заяви міститься відповідна відмітка суду.

72. Варто зауважити, що така правова позиція не суперечить висновку Конституційного Суду України у Рішенні №1-р/2025 від 11 грудня 2025 року, яким частину першу статті 233 КЗпП України визнано такою, що не відповідає Конституції України (є неконституційною), в частині встановлення тримісячного строку для звернення працівника до суду про стягнення заробітної плати та інших належних працівникові виплат.

Так, Конституційний Суд України виходив з того, що запровадження тримісячного строку для звернення працівника під час дії трудових відносин до суду про стягнення заробітної плати та інших належних працівникові виплат обмежує гарантоване право особи на своєчасне одержання винагороди за працю та уможливорює невиконання роботодавцем обов'язку

з оплати праці, зокрема у випадках, коли працівник звертатиметься до суду пізніше ніж через три місяці з дня, коли він дізнався або повинен був дізнатися про порушення свого права. Фактично право працівника на одержання винагороди за працю підлягає судовому захисту лише в межах установленого строку звернення до суду, зі спливом якого працівник втрачатиме можливість ефективного та дієвого поновлення своїх прав у спосіб звернення до суду.

Якщо працівник пропустив тримісячний строк звернення до суду, обов'язок роботодавця щодо виплати заробітної плати та інших належних працівникові виплат і право працівника на одержання винагороди за працю не припиняються, тоді як дієвість та ефективність способів поновлення права працівника на одержання винагороди за працю, зокрема у спосіб стягнення заборгованості в судовому порядку, зазнає суттєвого обмеження, оскільки не передбачено поновлення пропущеного строку. Працівник може опинитися в невідгідному юридичному становищі, коли після спливу встановленого оспорюваними приписами Кодексу тримісячного строку відповідне право не підлягатиме захисту судом, а надалі отримання працівником сум заробітної плати значною мірою залежатиме від бажання роботодавця виплатити заборгованість в позасудовому порядку.

Таким чином, Конституційний Суд України дійшов висновку, що законодавець, установлюючи тримісячний строк для звернення працівника до суду про стягнення заробітної плати та інших належних працівникові виплат, не врахував, що зобов'язання щодо виплати винагороди за працю є триваючим, призводить до фактичного звуження змісту та обсягу конституційних прав працівника, гарантованих у статтях 43 та 55 Конституції України. Така законодавча конструкція ставить працівника, який перебуває у трудових відносинах, у менш захищене становище порівняно зі звільненим працівником, що суперечить принципу рівності та гарантії ефективного судового захисту.

73. Наведене свідчить, що Конституційний Суд України розмежував:

- тримісячний строк для звернення звільненого працівника до суду про стягнення заробітної плати та інших належних працівникові виплат;

- тримісячний строк для звернення працівника під час дії трудових відносин до суду про стягнення заробітної плати та інших належних працівникові виплат.

Останній передбачений у частині першій статті 233 КЗпП України, приписи якої Конституційний Суд України визнав неконституційними.

74. У випадку ж, який склався у цій справі, позивача 12 липня 2024 року звільнено з військової служби та виключено зі списків особового складу військової частини НОМЕР_1 та під час звільнення зі служби видано грошовий атестат, що підтверджено підписом позивача про його отримання, тому дата вручення позивачу зазначеного документа, а саме 12 липня 2024 року, є подією, з якою пов'язаний початок перебігу строку звернення до суду.

При цьому визначення моменту вручення грошового атестата як початку перебігу строку у цій справі відповідає вимогам частини другої статті 233 КЗпП України та не суперечить принципу юридичної визначеності.

75. Отже, суд апеляційної інстанції дійшов правильних висновків про наявність підстав для залишення позовної заяви у частині виплати грошового забезпечення за період з 19 липня 2022 року по 12 липня 2024 року без розгляду у зв'язку з пропуском позивачем тримісячного строку звернення до суду, передбаченого у частині другій статті 233 КЗпП України.

Детальніше з текстом постанови можна ознайомитися за покликанням:

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/133467851>.

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 17.02.2026 у справі №380/12292/23 (адміністративне провадження №К/990/2217/24) щодо виплати одноразової грошової допомоги

Обставини справи. На обґрунтування позовних вимог позивач зазначив, що відповідач протиправно під час звільнення не нарахував та не виплатив одноразову грошову допомогу у розмірі 50% місячного грошового забезпечення за кожен повний календарний рік служби, оскільки загальна вислуга років позивача становить 25 календарних років. Зазначає, що у частині другій статті 15 Закону України "Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей" передбачено виплату одноразової грошової допомоги в розмірі 50 відсотків місячного грошового забезпечення за кожний повний календарний рік служби у разі звільнення з військової служби у зв'язку з настанням особливого періоду та небажанням продовжувати військову службу військовослужбовцем-жінкою, яка має дитину (дітей) віком до 18 років. На думку позивача, він набув право на виплату одноразової грошової допомоги в розмірі 50 відсотків місячного грошового забезпечення за кожний повний календарний рік служби.

Обґрунтування Суду. Кабінет Міністрів України постановою від 12 червня 2013 року №413 затвердив Перелік сімейних обставин та інших поважних причин, що можуть бути підставою для звільнення громадян з військової служби та із служби осіб рядового і начальницького складу.

Відповідно до Постанови №413 військовослужбовці, крім військовослужбовців строкової військової служби, та особи рядового і начальницького складу на їх прохання можуть бути звільнені з військової служби та зі служби осіб рядового і начальницького складу через такі сімейні обставини та інші поважні причини:

- виховання матір'ю (батьком) – військовослужбовцем, особою рядового чи начальницького складу, яка (який) не перебуває у шлюбі, дитини або кількох дітей, що з нею (з ним) проживають, без батька (матері);

- утримання матір'ю (батьком) – військовослужбовцем, особою рядового чи начальницького складу, яка (який) не перебуває у шлюбі, повнолітньої дочки, сина віком до 23 років, якщо вона (він) є інвалідом I чи II групи або продовжує навчання (студенти, курсанти, слухачі (крім курсантів і слухачів військових навчальних закладів), стажисти вищого навчального закладу) і у зв'язку із цим потребує матеріальної допомоги матері (батька);
- укладення шлюбу військовослужбовцем, особою рядового чи начальницького складу із громадянкою (громадянином) України, іноземцем або особою без громадянства, що постійно проживає за межами України;
- хвороба військовослужбовця, особи рядового чи начальницького складу або члена його сім'ї, якщо така хвороба згідно з висновком лікарської або лікарсько-експертної комісії перешкоджає військовослужбовцю або особі рядового чи начальницького складу проходити службу в цій місцевості чи проживати в ній членові його сім'ї, у разі відсутності можливості переміщення (переведення) до іншої місцевості;
- необхідність постійного стороннього догляду за хворою дружиною (чоловіком), дитиною, а також батьками своїми чи дружини (чоловіка), що підтверджується відповідним медичним висновком медико-соціальної експертної комісії для осіб віком понад 18 років чи лікарсько-консультативної комісії для осіб до 18 років;
- наявність у військовослужбовця, особи рядового чи начальницького складу трьох і більше дітей;
- неможливість призначення одного з військовослужбовців, осіб рядового чи начальницького складу, які перебувають у шлюбі, в межах одного населеного пункту (гарнізону) в разі переміщення (переведення) дружини (чоловіка) на нове місце служби до іншого населеного пункту (гарнізону);
- довгострокове відрядження за кордон дружини (чоловіка) військовослужбовця, особи рядового і начальницького складу.

У справі №140/1143/23 Верховний Суд, аналізуючи положення пункту 2 (абзаци перший, другий) статті 15 Закону №2011-XII у взаємозв'язку із підпунктом "г" пункту 3 частини п'ятої статті 26 Закону №2232-XII зауважив на тому, що стаття 26 Закону №2232-XII пов'язує підстави для звільнення з військової служби з видами військової служби (частина шоста статті 2 Закону №2232-XII) та умовами (періодами) її проходження.

Позаяк для цілей звільнення з військової служби стаття 26 Закону №2232-XII чітко відокремлює підстави для звільнення військовослужбовців під час дії воєнного стану від підстав для звільнення військовослужбовців зі служби під час дії особливого періоду, то є достатні підстави вважати, що й виплата одноразової грошової допомоги військовослужбовцям, які звільняються зі служби, має зв'язок (залежність) як з нормативною підставою, за якою звільнений військовослужбовець, так і з умовами (обставинами), за яких військовослужбовець реалізував своє право на звільнення зі служби.

Так, Верховний Суд у справі №140/1143/23 дійшов висновку, що звільнення позивачки через "сімейні обставини" (тобто коли "один із подружжя, обоє з яких проходять військову службу і мають дитину (дітей) віком до 18 років"; абзац десятий підпункту "г" пункту 3 частини п'ятої статті 26 Закону №2232-XII) не підпадає під дію абзацу другого пункту 2 статті 15 Закону №2011-XII.

У цьому аспекті суд касаційної інстанції зауважив, що текстуальний виклад тих норм статті 26 Закону №2232-XII, які передбачають можливість звільнення з військової служби через сімейні обставини або інші поважні причини, перелік яких визначається Кабінетом Міністрів України, є бланкетним, адже в них подається посилання на підзаконний нормативний акт Кабінету Міністрів України (Постанову №413), в якому мають бути визначені ті умови (причини, обставини), за яких військовослужбовець може реалізувати своє право на звільнення зі служби.

Зокрема, підстава для звільнення зі служби, про яку йде мова, передбачена: у підпункті "в" пункту 3 частини другої статті 26 Закону №2232-XII, у підпункті "г" пункту 1 частини п'ятої статті 26 Закону №2232-XII, у підпункті "г" пункту 1 частини шостої статті 26 Закону №2232-XII. Прикметно те, що звільнення із цих підстав з військової служби не пов'язується з особливим періодом та/або воєнним станом (що має пояснення, коли зіставити ці підстави з датою ухвалення Постанови №413, а також редакцією абзацу другого пункту 2 статті 15 Закону №2011-XII, яка діяла на дату звільнення позивачки у справі №140/1143/23 – 26 серпня 2022 року).

Інша ситуація з підставами для звільнення з військової служби через "сімейні обставини або інші поважні причини", які передбачені, зокрема, у підпункті "г" пункту 1, підпункті "г" пункту 2 частини четвертої статті 26 Закону №2232-XII, у підпункті "г" пункту 2, підпункті "г" пункту 3 частини п'ятої статті 26 Закону №2232-XII, у підпункті "г" пункту 2 частини шостої статті 26 Закону №2232-XII і які якраз стосуються особливого періоду та воєнного стану. Як можна побачити, текстуальний виклад цих нормативних підстав у названій статті Закону не має посилання на акт Кабінету Міністрів України чи інший нормативний (підзаконний) акт, який містив би "частину" норми, якої бракує [в законі]; натомість "сімейні обставини або інші поважні причини", які дозволяють військовослужбовцеві звільнитися з військової служби під час дії особливого періоду або під час дії воєнного стану, визначені (в цій частині) безпосередньо у тексті Закону.

З уваги на такий спосіб викладу юридичної норми у перелічених [у цьому абзаці постанови] структурних частинах статті 26 Закону №2232-XII колегія суддів виснувала, що не було приводу в цій частині для застосування Переліку сімейних обставин та інших поважних причин, які затверджені Постановою №413, як, власне ("бланкетної"), умови для звільнення зі служби (зокрема, відповідно до підпункту "г" пункту 3 частини п'ятої статті 26 Закону №2232-XII), а звідси – для застосування частини другої пункту 2 статті 15 Закону №2011-XII (у редакції, яка діяла на дату звільнення з військової служби)

в цілях виплати одноразової грошової допомоги під час звільнення з військової служби (яка якраз пов'язувалася з підставами, визначеними у згаданій Постанові №413).

Повертаючись до обставин цієї справи, зазначимо, що позивач звільнений з військової служби за підпунктом "г" пункту 3 частини п'ятої статті 26 Закону №2232-XII через сімейні обставини або інші поважні причини, якщо військовослужбовець не висловив бажання продовжувати військову службу у разі, коли один із подружжя, обоє з яких проходять військову службу і мають дитину (дітей) віком до 18 років.

Тож правове регулювання спірних правовідносин у цій справі відповідає правовому регулюванню правовідносин у справі №140/1143/23, висновки у якій підлягають врахуванню до обставин цієї справи.

За позицією Верховного Суду у справі №140/1143/23 норми Закону №2232-XII (стаття 26) визначають можливість звільнення військовослужбовців з військової служби як через сімейні обставини або з інших поважних причин, перелік яких визначається Кабінетом Міністрів України, так і через сімейні або інші поважні причини, перелік яких визначено у самому Законі №2232-XII.

При цьому положення абзацу 2 частини другої статті 15 Закону №2011-XII передбачають нарахування і виплату одноразової грошової допомоги, якщо звільнення відбулося через сімейні обставини або з інших поважних причин, перелік яких визначається Кабінетом Міністрів України.

Отже, оскільки ОСОБА_1 звільнений з військової служби з підстави, яка передбачена у Законі №2232-XII, а не з підстав, передбачених у Постанові №413, то на нього не розповсюджуються положення пункту 2 статті 15 Закону №2011-XII в частині виплати одноразової грошової допомоги.

Задовольняючи частково позовні вимоги ОСОБА_1, суди попередніх інстанцій виходили з того, що позивач, як військовослужбовець, який фактично звільнений з військової служби "через сімейні обставини" (у разі коли один із подружжя, обоє з яких проходять військову службу і мають дитину (дітей) віком до 18 років) за наявності вислуги років, що перевищує 10 років, має право на одноразову грошову допомогу, передбачену в абзаці 2 пункту 2 статті 15 Закону №2011-XII.

Проте Верховний Суд зауважує, що суди попередніх інстанцій не проаналізували положення пункту 2 статті 15 Закону №2011-XII, частини п'ятої статті 26 Закону №2232-XII, приписів Переліку №413 та дійшли помилкового висновку по суті вирішення справи, оскільки не врахували, що позивач звільнений з військової служби з підстав, які передбачені у Законі №2232-XII, а не з підстав, передбачених у Переліку №413, а тому на нього не розповсюджуються положення частини другої статті 15 Закону №2011-XII в частині виплати одноразової грошової допомоги.

Таким чином, протилежний висновок судів попередніх інстанцій у цій справі не відповідає вказаним висновкам Верховного Суду та спростовується викладеними нормами чинного на час виникнення спірних правовідносин законодавства.

Детальніше з текстом постанови можна ознайомитися за покликанням:

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/134149438>.

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 19.02.2026 у справі №420/5666/24 (адміністративне провадження №К/990/41872/24) щодо нарахування зниженого розміру додаткової винагороди військово-службовцю військової частини

Обставини справи. На обґрунтування позовних вимог позивач зазначив, що проходить військову службу у військовій частині НОМЕР_1 (НОМЕР_2 окремих батальйон територіальної оборони НОМЕР_3 окремої бригади територіальної оборони Регіонального управління Сил територіальної оборони Сил територіальної оборони Збройних Сил України, яка підпорядкована військовій частині НОМЕР_4) та у період з 01.03.2023 до 17.01.2024 виконував завдання із забезпечення здійснення заходів з національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії. Зазначає, що, враховуючи фактичні обставини участі бойових підрозділів НОМЕР_2 батальйону НОМЕР_3 бригади у виконанні бойових завдань на лінії безпосереднього зіткнення з противником та на глибину виконання бойових (спеціальних) завдань

військовою частиною (підрозділом, у тому числі зведеним) першого ешелону оборони до батальйону включно та забезпечення діяльності останніх підрозділами забезпечення (таких як управління / командування батальйону, штаб, фінансово-економічна служба, медична служба (медичний пункт), взвод матеріально-технічного забезпечення і т. д.) додаткова винагорода, передбачена у постанові Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2022 року №168 "Питання деяких виплат військовослужбовцям, особам рядового і начальницького складу, поліцейським та їх сім'ям під час дії воєнного стану", мала здійснюватися з розрахунку 100 000,00 гривень (у розрахунку на місяць пропорційно часу участі у виконанні бойових (спеціальних) завдань у таких умовах). Однак додаткова винагорода за період з 01.03.2023 по 17.01.2024 нарахована та виплачена позивачу не в повному обсязі.

Обґрунтування Суду. Спірні правовідносини у цій справі виникли у зв'язку з невплатою позивачу як військовослужбовцю Збройних Сил України додаткової винагороди, передбаченої у постанові Кабінету Міністрів України №168, у розмірі до 100 000,00 грн за період з 01.03.2023 по 17.01.2024, у зв'язку з відсутністю підстав для нарахування та виплати такої додаткової винагороди.

«55. Суди першої та апеляційної інстанцій рішення про відмову у задоволенні позову мотивували тим, що позивачем документально не підтверджено його безпосередньої участі у спірному періоді у бойових діях або забезпеченні здійснення заходів з національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії, що давало б йому право на отримання додаткової винагороди до 100 000,00 грн відповідно до пункту 1 постанови Кабінету Міністрів України №168.

56. Також суди дійшли висновку про те, що територія м. Херсона, Херсонської міської територіальної громади де позивач проходив службу, згідно з рішеннями Головнокомандувача Збройних Сил України, не була віднесена до районів ведення воєнних (бойових) дій, а відтак підстави для виплати додаткової винагороди, передбаченої у постанові Кабінету Міністрів України №168, у спірний період відсутні.

57. Верховний Суд звертає увагу на те, що Верховним Судом, зокрема у постановках від 27 березня 2025 року у справі №340/3094/24, від 02 жовтня 2025 року у справі №560/14120/24, від 27 листопада 2025 року у справі №280/11142/24 уже сформовано правові висновки щодо застосування постанови Кабінету Міністрів України №168, згідно з якими вирішальним для набуття права на збільшену додаткову винагороду є не лише формальне віднесення території до переліку районів ведення воєнних (бойових) дій, а насамперед характер виконуваних військовослужбовцем завдань, ступінь залучення до бойової діяльності та реальні умови проходження служби.

58. У зв'язку із цим посилення судів попередніх інстанцій виключно на територіальний критерій без урахування фактичних обставин служби позивача не узгоджується з підходом, сформованим Верховним Судом у вказаних постановках.

59. Надаючи оцінку висновкам судів першої та апеляційної інстанцій щодо відсутності належних доказів безпосередньої участі позивача у бойових діях або забезпеченні здійснення заходів з національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії, його безпосереднього перебування в районах у період здійснення зазначених заходів, Верховний Суд вказує на передчасність такого висновку з огляду на те, що він ґрунтується на неповноті установлених обставинах справи.

62. Так, згідно з пунктом 3 Окремого доручення Міністра оборони України від 23.06.2022 №912/з/29 документальне підтвердження безпосередньої участі військовослужбовців у бойових діях або забезпеченні здійснення заходів з національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії, у період здійснення зазначених дій або заходів здійснюється на підставі таких документів:

- бойового наказу (бойового розпорядження);
- журналу бойових дій (вахтовий, навігаційно-вахтовий, навігаційний журнал) або журналу ведення оперативної обстановки або бойового донесення (підсумкове, термінове, позатермінове) або поштової відомості (під час охорони об'єкта, на який було здійснено збройний напад);

- рапорту (донесення) командира підрозділу (групи) про участь кожного військовослужбовця (у тому числі з доданих або оперативно підпорядкованих підрозділів) у бойових діях, у виконанні бойових (спеціальних) завдань.

63. Суди дійшли висновку про відсутність документів для підтвердження фактів безпосередньої участі позивача у бойових діях або забезпеченні здійснення відповідних заходів у спірний період без належного з'ясування обставин, щодо яких виник спір та не надали відповіді на ключове питання, яке стало підґрунтям спору та спонукало позивача звернутися до суду: які саме завдання, за якою посадою та в якому місці виконував військовослужбовець ОСОБА_1, який з 17.01.2022 проходить військову службу у військовій частині НОМЕР_1 (НОМЕР_2 окремих батальйон територіальної оборони НОМЕР_3 окремої бригади територіальної оборони Регіонального управління Сил територіальної оборони «ІНФОРМАЦІЯ_1» Сил територіальної оборони Збройних Сил України) і якими доказами це підтверджується.

64. Отже, якщо позивач протягом періоду, щодо якого виник спір, проходив військову службу, але не виконував бойових чи інших завдань, які в розумінні пункту 1 постанови Кабінету Міністрів України №168 дають підстави для виплати додаткової винагороди у (збільшеному) розмірі до 100 000,00 грн, то які завдання він у такому разі виконував протягом цього часу та/або де проходив службу у цей час.

65. Основним доводом позивача у позовній заяві було те, що у спірному періоді він та інші військовослужбовці НОМЕР_2 окремого батальйону НОМЕР_3 бригади ТРО, в складі якої позивач проходить службу, виконували бойові завдання на островах Великий Потьомкін та Круглик відповідно до бойових розпоряджень командира НОМЕР_3 окремої бригади ТРО, тому, урахуовуючи обставини участі бойових підрозділів НОМЕР_2 батальйону НОМЕР_3 бригади у виконанні бойових завдань на лінії безпосереднього зіткнення з противником на глибину виконання бойових завдань (спеціальних) завдань військовою частиною першого ешелону оборони до батальйону включно, є підстави для виплати додаткової винагороди у (збільшеному) розмірі до 100 000,00 гривні.

66. Про наведені обставини позивач указував і в апеляційній скарзі та додатково зазначав про те, що військова частина НОМЕР_1 (НОМЕР_2 ТРО), зокрема весь її особовий склад, виконував бойові завдання в першому ешелоні оборони, що підтверджується: бойовим розпорядження командира НОМЕР_3 окремої бригади територіальної оборони від 15.02.2023 №190, відповідно до якого, зокрема, НОМЕР_2 батальйону ТРО наказано таке: «КСП батальйонів першого ешелону обороті розміщуються на відстані 1,5-2 км, від переднього краю оборони»; розпорядженням командира НОМЕР_3 окремої бригади територіальної оборони від 24.02.2023 №2052дск, згідно з яким відповідно до забезпечення якісної підготовки до оборони м. Херсон, всім батальйонам, зокрема і НОМЕР_2 батальйону ТРО, до 28.02.2023 завершити фортифікаційне обладнання позицій першої смуги оборони...; розпорядженням командира НОМЕР_3 окремої бригади територіальної оборони від 31.08.2023 №1778дск, від 27.08.2023 №1763дск, від 26.08.2023 №1755дск.

67. Однак суди попередніх інстанцій не надали оцінку вказаним доводам позивача про виконання ним бойових завдань у межах службових обов'язків для виконання загально батальйонного бойового завдання в першому ешелоні оборони та відмовили в задоволенні позовних вимог з огляду на відсутність документального підтвердження безпосередньої участі позивача у бойових діях або забезпеченні здійснення заходів з національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії, перебуваючи безпосередньо в районах проведення воєнних (бойових) дій у період здійснення зазначених заходів та лише через те, що відповідна територія не входила до районів ведення бойових дій.

68. Судами не було встановлено характеру виконуваних позивачем завдань та не з'ясовано, чи належать вони до переліку бойових (спеціальних) завдань, визначених в окремому дорученні МОУ від 23 червня 2022 №912/з/29, за виконання яких передбачено виплату додаткової винагороди у підвищеному розмірі».

Детальніше з текстом постанови можна ознайомитися за покликанням:

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/134221622>.

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 25.02.2026 у справі №200/4724/23 (адміністративне провадження №К/990/20871/24) щодо складання та оформлення документів

Обставини справи. На обґрунтування позовних вимог позивач зазначив, що з 25 лютого 2022 року по 05 серпня 2022 року проходив військову службу у військовій частині, що входить до складу 109-ї Окремої бригади територіальної оборони Регіонального управління Сил територіальної оборони Збройних Сил України, та брав безпосередню участь у бойових діях та забезпечував здійснення заходів з національної безпеки і оборони, відсічі і стримуванні збройної агресії, перебуваючи безпосередньо в районах їх здійснення: до 12 червня 2022 року на території м. Авдіївки Донецької області, а з 13 червня 2022 року – на території АДРЕСА_1. У період з 27 лютого 2022 року по 20 червня 2022 року він тимчасово виконував обов'язки командира 2-го взводу 4-ї стрілецької роти. Із 21 червня 2022 року по 05 серпня 2022 року він виконував військові обов'язки у складі зенітно-ракетного взводу вогневої підтримки.

Водночас відповідач 2 не організував належного складання документів про його переведення для виконання військових обов'язків у складі 4-ї стрілецької роти як тимчасового виконувача обов'язків командира 2-го взводу та для виконання військових обов'язків у складі зенітно-ракетного взводу роти вогневої підтримки.

Також відповідачі 2 та 3 не забезпечили складання та оформлення документів, які фіксують безпосередню участь позивача у бойових діях та заходах, унаслідок чого йому не було нараховано та виплачено додаткову винагороду, передбачену у пункті 1 постанови Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2022 року №168 «Питання деяких виплат військовослужбовцям, особам рядового і начальницького складу, поліцейським та їх сім'ям під час дії воєнного стану» (далі – Постанова №168), за період з травня 2022 року по 05 серпня 2022 року. Позивач наголошував, що документи, які підтверджують безпосередню участь позивача в бойових діях, не були оформлені через неналежне ставлення відповідачами своїх до посадових обов'язків.

Крім того, відповідач 1 протиправно зняв його з усіх видів забезпечення на підставі наказу від 01 червня 2022 року №159. Підставою для його видання зазначено підпункт «а» пункту 2 частини четвертої статті 26 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу», який регулює питання звільнення з військової служби. Водночас фактичного звільнення позивача на той момент не відбулося. Після видання наказу він продовжував виконувати військові обов'язки, перебуваючи на бойових позиціях, мав зброю та військову амуніцію.

Обґрунтування Суду. Водночас Суд наголошує, що предметом спору в цій справі є бездіяльність відповідачів 3, 4 щодо нескладання документів, які мали б підтвердити безпосередню участь позивача у бойових діях та заходах у період з 27 лютого 2022 року по 05 серпня 2022 року.

У межах цього спору суди мали дослідити факт безпосередньої участі позивача у бойових діях та забезпечення здійснення заходів з національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії, перебуваючи безпосередньо в районах здійснення зазначених заходів у період з 27 лютого 2022 року по 05 серпня 2022 року.

Натомість, зосередивши увагу на відсутності документального підтвердження безпосередньої участі позивача у бойових діях та заходах, що, власне, і зумовило виникнення цього спору, суди не дослідили сам факт виконання позивачем бойових завдань у спірний період.

Суди попередніх інстанцій не надали відповіді на головне питання, з якого й виник спір, що спонукав позивача звернутися із цим позовом до суду. Ідеться про те, які саме завдання і де виконував позивач у період з 27 лютого 2022 року по 05 серпня 2022 року, у чому полягала їх специфіка та чим це підтверджується.

Тобто, якщо позивач протягом періоду, щодо якого виник спір, проходив військову службу, але не виконував бойових завдань чи інших завдань, які в розумінні пункту 1 Постанови №168 дають підстави для виплати додаткової винагороди у (збільшеному) розмірі до 100 000,00 грн, то які завдання він у такому разі виконував протягом цього часу.

При цьому у відзиві на позов відповідач визнав, що позивач брав участь у бойових діях з 25 лютого 2022 року по 30 квітня 2022 року та йому сплачувалася додаткова винагорода в розмірі до 100 000,00 грн пропорційно часу участі у таких діях та заходах, що підтверджується довідкою №13.04.2022 та наданими первинними документами.

За таких обставин суди мали б з'ясувати, які саме бойові завдання виконував позивач у період з 25 лютого 2022 року по 30 квітня 2022 року, у яких документах вони зафіксовані, перевірити факт виплати позивачу підвищеної додаткової винагороди, а також порівняти ці обставини з умовами та характером його служби з 21 червня 2022 року по 05 серпня 2022 року.

Детальніше з текстом постанови можна ознайомитися за покликанням:

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/134367975>.

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 03.03.2026 у справі №140/3465/23 (адміністративне провадження №К/990/11675/24) щодо виплати ненарахування та невиклати позивачу одноразової грошової допомоги під час звільнення з військової служби у розмірі 50% місячного грошового забезпечення за кожен повний календарний рік служби

Спірні правовідносини у цій справі виникли у зв'язку з невиклатою військовослужбовцю одноразової грошової допомоги під час звільнення з військової служби.

Суди попередніх інстанцій відмовили у задоволенні позовних вимог ОСОБА_1 про визнання протиправною бездіяльності відповідача щодо ненарахування та невиклати йому одноразової грошової допомоги під час звільнення з військової служби у розмірі 50% місячного грошового забезпечення за кожен повний календарний рік служби, передбаченої у частині другій статті 15 Закону №2011-XII та зобов'язання здійснити такі нарахування та виплату, позаяк позивач, як з'ясували суди попередніх інстанцій, звільнився за умов, які не дають йому на це права.

Водночас суди попередніх інстанцій дійшли висновку, що позивач, натомість, має право на отримання одноразової грошової допомоги у розмірі 25% місячного грошового забезпечення за кожний повний календарний рік служби відповідно до абзацу другого пункту 2 статті 15 Закону №2011-XII.

Поза тим позивач у позовній заяві обстоював [свої] позовні вимоги щодо отримання одноразової грошової допомоги з підстав, які передбачені в абзаці першому пункту 2 статті 15 Закону №2011-XII. Мотиви, які були висловлені у цьому зв'язку, мали за мету переконати (довести), що відповідач був зобов'язаний виконати приписи зазначеної статті, відтак вимагати від суду захистити його право на отримання одноразової грошової допомоги у розмірі 50% місячного грошового забезпечення за кожний повний календарний рік служби.

Суд першої інстанції, якого підтримав суд апеляційної інстанції, під час розгляду справи, як видається, вийшов за межі позовних вимог, адже дійшов висновку, що позивач як військовослужбовець, який звільнився відповідно до пункту «г» пункту 3 частини п'ятої статті 26 Закону №2232-XII, має право на отримання одноразової грошової допомоги з іншої підстави – відповідно до абзацу другого пункту 2 статті 15 Закону №2011-XII. Причини такого підходу до розгляду позовних вимог суди попередніх інстанцій не навели (принаймні зі змісту судових рішень вони чітко не прочитуються), але результат розгляду справи зумовив те, що відповідач подав цю касаційну скаргу, у якій акцентує на питанні про застосовність (як і про застосування загалом) до спірних відносин положень абзацу другого пункту 2 статті 15 Закону №2011-XII, і не тільки у поєднанні з положеннями пункту «г» пункту 3 частини п'ятої статті 26 Закону №2232-XII, але також у зіставленні з постановою Кабінету Міністрів України від 12.06.2013 №413.

На час відкриття касаційного провадження у цій справі Верховний Суд у постанові від 24.01.2024 у справі №140/1143/23 сформував правові висновки щодо застосування у подібних правовідносинах пункту 2 (абзаци перший, другий) статті 15 Закону №2011-XII, підпункту «г» пункту 3 частини п'ятої статті 26 Закону №2232-XII та Постанови №413, які просив урахувати відповідач у своїй касаційній скарзі.

Надалі такі висновки були підтримані та застосовані Верховним Судом у постановках від 02.05.2024 у справі №280/7090/22, від 30.05.2024 у справі №520/3474/23, від 13.06.2024 у справі №380/14051/23, від 17.10.2024 у справі №420/26319/23.

Колегія суддів не бачить підстав для відступу від цих висновків, вважає їх застосовними до обставин цієї справи і надалі зауважує таке.

У частині першій статті 26 Закону №2232-XII визначено, що звільнення військовослужбовців з військової служби здійснюється:

- а) у запас, якщо військовослужбовці не досягли граничного віку перебування в запасі і за станом здоров'я придатні до військової служби;
- б) у відставку, якщо військовослужбовці досягли граничного віку перебування в запасі та у військовому резерві або визнані військово-лікарськими комісіями непридатними за станом здоров'я до військової служби з виключенням з військового обліку.

Відповідно до абзацу першого пункту 2 статті 15 Закону №2011-XII військовослужбовцям, крім військовослужбовців строкової військової служби, які звільняються зі служби за станом здоров'я, виплачується одноразова грошова допомога в розмірі 50 відсотків місячного грошового забезпечення за кожний повний календарний рік служби. У разі звільнення з військової служби за віком, у зв'язку зі скороченням штатів або проведенням організаційних заходів, закінченням строку контракту, у зв'язку з прямим підпорядкуванням близькій особі, систематичним невиконанням умов контракту командуванням, на підставах, визначених у пункті 1 частини другої статті 36 Закону України «Про розвідку», а також у зв'язку з настанням особливого періоду та небажанням продовжувати військову службу військовослужбовцем-жінкою, яка має дитину (дітей) віком до 18 років одноразова грошова допомога в розмірі 50 відсотків місячного грошового забезпечення за кожний повний календарний рік служби виплачується за наявності вислуги 10 років і більше.

Згідно з абзацом другим пункту 2 статті 15 Закону №2011-XII військовослужбовцям у разі звільнення з військової служби за власним бажанням, через сімейні обставини або інші поважні причини, перелік яких визначається Кабінетом Міністрів України, які мають вислугу 10 років і більше, виплачується одноразова грошова допомога в розмірі 25 відсотків місячного грошового забезпечення за кожний повний календарний рік служби.

Кабінет Міністрів України ухвалив Постанову №413, якою на виконання положень статті 26 Закону №2232-XII, статті 106 Кодексу цивільного захисту України, пункту 35 Положення про проходження громадянами України служби у військовому резерві внутрішніх військ Міністерства внутрішніх справ України, затвердженого Указом Президента України від 10.08.2012 №470, пункту 28 Положення про проходження громадянами України служби у військовому резерві Збройних Сил України, затвердженого Указом Президента України від 29.10.2012 №618, затвердив Перелік сімейних обставин та інших поважних причин, що можуть бути підставою для звільнення громадян з військової служби та із служби осіб рядового і начальницького складу (далі – Перелік №413).

У справі №140/1143/23 Верховний Суд, аналізуючи положення пункту 2 (абзаци перший, другий) статті 15 Закону №2011-XII, у взаємозв'язку з підпунктом «г» пункту 3 частини п'ятої статті 26 Закону №2232-XII зауважив на тому, що стаття 26 Закону №2232-XII пов'язує підстави для звільнення з військової служби з видами військової служби (частина шоста статті 2 Закону №2232-XII) та умовами (періодами) її проходження.

Зокрема, частина п'ята статті 26 Закону №2232-XII розрізняє (виокремлює, групує) такі умови (обставини) для припинення (розірвання) контракту та звільнення з військової служби військовослужбовців, які проходять військову службу за контрактом: у мирний час (пункт 1 частини п'ятої); під час дії особливого періоду (крім періодів з моменту оголошення мобілізації – протягом строку її проведення, який визначається рішенням

Президента України, та з моменту введення воєнного стану – до оголошення демобілізації) (пункт 2 частини п'ятої); з моменту оголошення мобілізації – протягом строку її проведення, який визначається рішенням Президента України, та з моменту введення воєнного стану – до оголошення демобілізації (пункт 3 частини п'ятої).

Позаяк для цілей звільнення з військової служби стаття 26 Закону №2232-XII чітко відокремлює підстави для звільнення військовослужбовців під час дії воєнного стану від підстав для звільнення військовослужбовців зі служби під час дії особливого періоду, то є достатні підстави вважати, що й виплата одноразової грошової допомоги військовослужбовцям, які звільняються зі служби, має зв'язок (залежність) як з нормативною підставою, за якою звільнений військовослужбовець, так і з умовами (обставинами), за яких військовослужбовець реалізував своє право на звільнення зі служби.

Так, Верховний Суд не погодився з висновком судів попередніх інстанцій у справі №140/1143/23 про те, що звільнення позивачки через «сімейні обставини» (тобто коли «один із подружжя, обоє з яких проходять військову службу і мають дитину (дітей) віком до 18 років»; абзац десятий підпункту «г» пункту 3 частини п'ятої статті 26 Закону №2232-XII) підпадає під дію абзацу другого пункту 2 статті 15 Закону №2011-XII.

У цьому аспекті суд касаційної інстанції зауважив, що текстуальний виклад тих норм статті 26 Закону №2232-XII, які передбачають можливість звільнення з військової служби через сімейні обставини або інші поважні причини, перелік яких визначається Кабінетом Міністрів України, є бланкетним, адже в них подається посилання на підзаконний нормативний акт Кабінету Міністрів України (ним, як уже з'ясували, є Постанова №413), у якому мають бути визначені ті умови (причини, обставини), за яких військовослужбовець може реалізувати своє право на звільнення зі служби.

Зокрема, підстава для звільнення зі служби, про яку йде мова, передбачена: у підпункті «в» пункту 3 частини п'ятої статті 26 Закону №2232-XII, у підпункті «г» пункту 1 частини п'ятої статті 26 Закону №2232-XII, у підпункті «г» пункту 1 частини шостої статті 26 Закону №2232-XII. Прикметно те, що звільнення із цих підстав з військової служби не пов'язується з особливим періодом та/або воєнним станом (що має пояснення, коли зіставити ці підстави з датою ухвалення Постанови №413, а також редакцією абзацу другого пункту 2 статті 15 Закону №2011-XII, яка діяла на дату звільнення позивачки у справі №140/1143/23 – 26.08.2022).

Інша ситуація з підставами для звільнення з військової служби через «сімейні обставини або інші поважні причини», які передбачені, зокрема, у підпункті «г» пункту 1, підпункті «г» пункту 2 частини четвертої статті 26 Закону №2232-XII, у підпункті «г» пункту 2, підпункту «г» пункту 3 частини п'ятої статті 26 Закону №2232-XII, у підпункті «г» пункту 2 частини шостої статті 26 Закону №2232-XII і які якраз стосуються особливого періоду та воєнного стану. Як можна побачити, текстуальний виклад цих нормативних підстав у названій статті Закону не має посилання на акт Кабінету Міністрів України чи інший нормативний (підзаконний) акт, який містив би «частину» норми, якої бракує [в законі]; натомість «сімейні обставини або інші поважні причини», які дозволяють військовослужбовцеві звільнитися з військової служби під час дії особливого періоду або під час дії воєнного стану, визначені (у цій частині) безпосередньо у тексті Закону. З уваги на такий спосіб викладу юридичної норми у перелічених [у цьому абзаці постанови] структурних частинах статті 26 Закону №2232-XII колегія суддів висувала, що не було приводу в цій частині для застосування Переліку сімейних обставин та інших поважних причин, які затверджені Постановою №413, як, власне («бланкетної»), умови для звільнення зі служби (зокрема, відповідно до підпункту «г» пункту 3 частини п'ятої статті 26 Закону №2232-XII), а звідси – для застосування частини другої пункту 2 статті 15 Закону №2011-XII (у редакції, яка діяла на дату звільнення позивачки з військової служби) у цілях виплати одноразової грошової допомоги під час звільнення з військової служби (яка якраз пов'язувалася з підставами, визначеними у згаданому Переліку №413).

Повертаючись до обставин цієї справи, зазначимо, що позивач звільнений з військової служби за підпунктом «г» (через такі сімейні обставини або інші поважні причини (якщо військовослужбовці не висловили бажання продовжувати військову службу): один із подружжя, обоє з яких проходять військову службу і мають дитину (дітей) віком до 18 років) пункту 3 частини п'ятої статті 26 Закону №2232-XII.

Тож правове регулювання спірних правовідносин у цій справі відповідає правовому регулюванню правовідносин у справі №140/1143/23, висновки у якій підлягають урахуванню до обставин цієї справи.

За позицією Верховного Суду у справі №140/1143/23 норми Закону №2232-XII (стаття 26) визначають можливість звільнення військовослужбовців з військової служби як через сімейні обставини або з інших поважних причин, перелік яких визначається Кабінетом Міністрів України, так і через сімейні або інші поважні причини, перелік яких визначено у самому Законі №2232-XII.

При цьому положення абзацу другого пункту 2 статті 15 Закону №2011-XII передбачають нарахування і виплату одноразової грошової допомоги, якщо звільнення відбулося через сімейні обставини або з інших поважних причин, перелік яких визначається Кабінетом Міністрів України.

Отже, оскільки ОСОБА_1 звільнений з військової служби з підстави, яка передбачена у Законі №2232-XII, а не з підстав, передбачених у Постанові №413, то на нього не розповсюджуються положення пункту 2 статті 15 Закону №2011-XII в частині виплати одноразової грошової допомоги.

Детальніше з текстом постанови можна ознайомитися за покликанням:

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/134521057>.

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 09.03.2026 у справі №280/8317/24 (адміністративне провадження №К/990/30157/25) щодо призначення та виплати одноразової грошової допомоги у зв'язку із встановленням інвалідності

«41. Застосовуючи ці правові висновки до обставин справи, Суд бере до уваги, що позивачу у 2020 році було встановлено III групу інвалідності за загальним захворюванням, причина інвалідності: ураження опорно-рухового апарату.

42. З 25.05.2022 по 22.02.2023 позивач проходив військову службу у військовій частині. 15.09.2022 під час захисту Батьківщини позивач отримав мінно-вибухову травму. Ця обставина підтверджується витягом з протоколу засідання військово-лікарської комісії Центральної військово-лікарської комісії ЗСУ по встановленню причинного зв'язку захворювань, контузій, травм, каліцтв від 21.08.2023 №2731.

43. Відповідно до довідки до акта огляду МСЕК від 07.09.2023 позивачу змінено підстави встановлення інвалідності на захворювання – так, пов'язане із захистом Батьківщини, група інвалідності III, інвалідність встановлена безстроково.

44. Позивач звернувся до відповідача із заявою про призначення та виплату одноразової грошової допомоги у зв'язку із встановленням III групи інвалідності внаслідок захворювання, пов'язаного із захистом Батьківщини.

45. Таким чином, у різний час позивач отримав два окремі ушкодження здоров'я, різні за своєю природою та правовими наслідками:

(1) у 2020 році – загальне захворювання (ураження опорно-рухового апарату)

(2) у 2022 році – поранення під час захисту Батьківщини, що підтверджується встановленням у 2023 році ступеня втрати працездатності та інвалідності III групи.

46. Кожне із цих ушкоджень має власні причини, час настання та правові наслідки. Перший випадок (2020 рік) не був для позивача підставою отримання одноразової грошової допомоги за спеціальним

Законом №2011-XII, тоді як другий випадок (поранення у 2022 році, що призвело до встановлення у 2023 році інвалідності III групи) є підставою виникнення у позивача права на зазначену допомогу. Ототожнення або об'єднання цих подій в один юридичний склад для визначення дати розрахунку чи розміру одноразової грошової допомоги є помилковим.

47. Предметом спору у справі є виплата позивачеві одноразової грошової допомоги як особі з інвалідністю III групи, інвалідність якого встановлено саме під час проходження військової служби, у зв'язку із захистом Батьківщини.

48. Вперше інвалідність III групи встановлено позивачу у серпні 2020 року з причин, що не підпадають під регулювання статей 16, 16-2, 16-3 Закону №2011-XII та Порядку №975. Інвалідність за загальним захворюванням не надавала позивачу права на отримання одноразової грошової допомоги.

49. Натомість встановлення інвалідності III групи 07.09.2023 у зв'язку із травмою, безпосередньо пов'язаною із захистом Батьківщини, є первинним юридичним фактом у межах спеціального правового регулювання виплати одноразової грошової допомоги військовослужбовцю та визначає момент виникнення права на виплату останньої.

Такий висновок застосовується лише у випадку, коли інвалідність настала внаслідок іншого, самостійного ушкодження здоров'я, отриманого під час виконання обов'язків військової служби, а не у випадку зміни оцінки (причин) одного й того самого захворювання.

50. Отже, розмір одноразової грошової допомоги має обчислюватися з огляду на прожитковий мінімум для працездатних осіб, установлений у законі станом на 1 січня 2023 року.

51. З урахуванням наведеного аргумент відповідача про ненадання довідки органів МСЕК про первинне встановлення інвалідності, яка передбачена у пункті 3 Порядку №975, є безпідставним і його обґрунтовано відхилено, оскільки встановлена у 2020 році інвалідність не була пов'язана із захистом Батьківщини і, відповідно, не мала значення для вирішення питання про призначення одноразової грошової допомоги військовослужбовцю.

52. Щодо аргументу відповідача про ненадання довідки ВЛК із встановленням причинного зв'язку травми із захистом Батьківщини, на підставі якого військово-службовцю встановлено групу інвалідності, Суд зазначає таке.

53. Наказом Міністра оборони України від 14.08.2008 №402 затверджено Положення про військово-лікарську експертизу в Збройних Силах України (далі – Положення №402).

54. Згідно з пунктом 1.1 глави 1 розділу I Положення №402 (у редакції, чинній на момент спірних правовідносин) військово-лікарська експертиза визначає придатність за станом здоров'я до військової служби призовників, військовослужбовців та військовозобов'язаних, установлює причинний зв'язок захворювань, травм (поранень, контузій, каліцтв) та визначає необхідність і умови застосування медико-соціальної реабілітації та допомоги військовослужбовцям.

55. За змістом пункту 2.3.4 Положення №402 ЦВЛК має право розглядати, переглядати, затверджувати, не затверджувати, контролювати згідно із цим Положенням постанови будь-якої ВЛК (лікарсько-льотної комісії (далі – ЛЛК)) Збройних Сил України.

56. У пункті 21.7 цього Положення передбачено, що постанова ВЛК про причинний зв'язок поранення (травми, контузії, каліцтва) приймається відповідно до висновку, зазначеного в довідці про обставини травми (поранення, контузії, каліцтва), у якій зазначається, що військовослужбовець (військовозобов'язаний, резервіст) проходив військову службу (збори) в момент одержання поранення (контузії, травми, каліцтва). Детальне зазначення обставин отримання поранення (контузії, травми, каліцтва) у довідці обов'язкове. При цьому ВЛК бере до уваги оригінал довідки, складеної не пізніше ніж через 30 діб після одержання військовослужбовцем поранення (травми, контузії, каліцтва). На військовослужбовців за контрактом довідка оформляється у двох примірниках, перший подається у госпітальну (гарнізонну) ВЛК, а другий зберігається постійно в особовій справі військовослужбовця. У виняткових випадках допускається розгляд ВЛК копії задовільної якості указаної довідки, засвідченої відповідною посадовою особою та скріпленої гербовою печаткою військової частини (військового лікувального закладу).

57. Постанови, які приймає ВЛК із встановлення причинного зв'язку захворювання (травми, поранення, контузії, каліцтва), наведені у главі 21 розділу II цього Положення (пункт 20.7 цього Положення).

58. Відповідно до пункту 21.13 Положення №402 за наявності підстав для зміни (перегляду) постанови ВЛК про причинний зв'язок захворювання, поранення, зазначених у свідоцтві про хворобу (довідці ВЛК), постанова ВЛК у разі прийняття нової постанови підлягає скасуванню (відміні). Постанова ВЛК оформляється протоколом засідання штатної ВЛК щодо встановлення причинного зв'язку захворювань (поранень).

59. Як встановлено судами попередніх інстанцій, відповідно до витягу з протоколу засідання військово-лікарської комісії Центральної військово-лікарської комісії ЗСУ по встановленню причинного зв'язку захворювань, контузій, травм, каліцтв від 21.08.2023 №2731 травма – так, пов'язана із захистом Батьківщини.

60. 07.09.2023 після повторного огляду позивачу змінено підстави встановлення інвалідності на захворювання, пов'язане із захистом Батьківщини, група інвалідності III, інвалідність встановлена безстроково.

61. Таким чином, ЦВЛК, змінюючи причинний зв'язок травми та скасовуючи попередню постанову ВЛК, оформила нову постанову у формі протоколу засідання штатної ВЛК, що відповідає вимогам пункту 21.13 Положення №402.

62. Суд зауважує, що визнання витягу з протоколу ЦВЛК належним документом у цій справі ґрунтується на специфіці процедури перегляду та скасування попередніх рішень нижчих ВЛК. Такий підхід не звільняє інших заявників від обов'язку надання постанови ВЛК у формі довідки, передбаченої у Положенні №402, у загальних випадках первинного встановлення причинного зв'язку, де не мало місце втручання штатної ВЛК вищого рівня».

Детальніше з текстом постанови можна ознайомитися за покликанням:

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/134699059>.

II. ПРАВОВІ ПОЗИЦІЇ ВЕРХОВНОГО СУДУ ЩОДО ЖИТЛОВИХ ПРАВ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 08.01.2026 у справі №523/15842/18 (провадження №61-13693св24) щодо користування службовим приміщенням колишньою дружиною і сином військовослужбовця після звільнення його з військової служби і розірвання шлюбу

Обставини справи. Суди встановили, що 08 грудня 2006 року КЕВ м. Одеси Південного оперативного командування звернувся до Суворовської районної адміністрації Одеської міської ради з клопотанням про зарахування квартир у житловому будинку по АДРЕСА_1, у тому числі й квартири №115, до числа службових.

Суворовська районна адміністрація 06 грудня 2006 року винесла розпорядження №1111р «Про включення до числа службових приміщень КЕВ м. Одеси Південного оперативного командування квартир, у тому числі і квартири №115.

Рішенням житлової комісії військової частини від 08 грудня 2006 року спірну квартиру надано військовослужбовцю ОСОБА_3 на склад сім'ї з трьох осіб – ОСОБА_3, його дружині ОСОБА_1 та сину ОСОБА_2.

27 грудня 2006 року ОСОБА_3, як військовослужбовцю, відповідно до розпорядження Приморської районної адміністрації виконкому Одеської міської ради від 26 грудня 2006 року №3320 видано ордер №1424 серії ПР на вселення у вказану службову квартиру на склад сім'ї із трьох осіб. На підставі вказаного ордеру ОСОБА_1 разом з членами сім'ї вселилася у вказану квартиру. Підставою набуття позивачкою ОСОБА_1 та неповнолітнім сином права користування вказаною службовою квартирою є те, що вони були членами сім'ї військовослужбовця.

Рішенням Суворовського районного суду м. Одеси від 31 липня 2008 року шлюб між ОСОБА_1 та ОСОБА_3 розірвано.

07 травня 2010 року ОСОБА_3 звільнений зі служби наказом командира військової частини НОМЕР_2 №40 за невиконання умов укладеного контракту. Наказом Командувача військ оперативного командування від 12 квітня 2018 року ОСОБА_3 звільнений із військової служби у відставку.

Колішня дружина ОСОБА_3 – позивач у справі ОСОБА_1 та їх син ОСОБА_2 зареєстровані і проживають у вказаній службовій квартирі. Докази наявності у позивачки ОСОБА_1 та ОСОБА_2 зареєстрованих прав на інше нерухоме майно (житло) відсутні.

Обґрунтування Суду. За положеннями статті 47 Конституції України кожен має право на житло. Держава створює умови, за яких кожний громадянин матиме змогу побудувати житло, придбати його у власність або взяти в оренду. Громадянам, які потребують соціального захисту, житло надається державою та органами місцевого самоврядування безоплатно або за доступну для них плату відповідно до закону. Ніхто не може бути примусово позбавлений житла інакше як на підставі закону за рішенням суду.

У частині першій статті 118 ЖК УРСР встановлено, що службові жилі приміщення призначаються для заселення громадянами, які у зв'язку з характером їх трудових відносин повинні проживати за місцем роботи або поблизу від нього.

Основні засади державної політики у сфері соціального захисту військовослужбовців та членів їхніх сімей визначає Закон України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», який також встановлює єдину систему їх соціального та правового захисту, гарантує військовослужбовцям та членам їхніх сімей в економічній, соціальній, політичній сферах сприятливі умови для реалізації їх конституційного обов'язку щодо захисту Вітчизни та регулює відносини у цій галузі.

У пункті 1 статті 12 Закону України від 20 грудня 1991 року №2011-XII «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» зазначено, що держава забезпечує військовослужбовців жилими приміщеннями або за їх бажанням грошовою компенсацією за належне їм для отримання жиле приміщення на підставах, у межах норм і відповідно до вимог, встановлених у Житловому кодексі Української РСР, інших законах, у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України. Військовослужбовці (крім військовослужбовців строкової військової служби) та члени їхніх сімей, які проживають разом з ними, забезпечуються службовими жилими приміщеннями, що повинні відповідати вимогам житлового законодавства.

Порядок забезпечення військовослужбовців та членів їхніх сімей жилими приміщеннями, а також розмір і порядок виплати військовослужбовцям грошової компенсації за піднайм (найм) ними жилих приміщень визначаються Кабінетом Міністрів України, зокрема, постановою від 03 серпня 2006 року №1081 «Про затвердження Порядку забезпечення військовослужбовців та членів їх сімей житловими приміщеннями» (у редакції на час виникнення спірних правовідносин) (далі – Порядок), яка визначає механізм забезпечення житловими приміщеннями військовослужбовців – осіб офіцерського, старшинського і сержантського, рядового складу (крім військовослужбовців строкової служби) Збройних Сил, інших утворених відповідно до законів України військових формувань.

Військовослужбовці та члени їхніх сімей, які проживають разом з ними, за відсутності у них за місцем проходження служби житла для постійного проживання забезпечуються службовими житловими приміщеннями (пункт 7 Порядку).

Згідно з пунктом 8 Порядку житлове приміщення включається до числа службового згідно з рішенням виконавчого органу районної, міської, районної у місті ради за клопотанням начальника гарнізону, командира військової частини, погодженого з квартирно-експлуатаційним органом.

Відповідно до пункту 12 Порядку службові житлові приміщення надаються військовослужбовцям за місцем проходження ними військової служби.

Службове житлове приміщення надається військово-службовцю на всіх членів сім'ї, які проживають разом з ним (у тому числі на дружину (чоловіка) і неповнолітніх дітей, які проживають окремо від військовослужбовця в цьому або іншому населеному пункті). Члени сім'ї військовослужбовця дають письмову згоду на проживання в службовому житловому приміщенні. Військовослужбовець та повнолітні члени його сім'ї беруть письмове зобов'язання щодо звільнення службового житлового приміщення у передбачених у законодавстві випадках (пункт 14 Порядку).

У разі переміщення військовослужбовців по службі, пов'язаного з переїздом в іншу місцевість, службові житлові приміщення, які вони займали за попереднім місцем служби, підлягають звільненню, якщо інше не передбачено в законодавстві (пункт 19 Порядку).

У справі, що переглядається:

- 06 грудня 2006 року Суворовська районна адміністрація прийняла розпорядження №1111р «Про включення до числа службових приміщень КЕВ м. Одеси Південного оперативного командування квартир, у тому числі і квартири №115»;
- рішенням житлової комісії військової частини НОМЕР_1 від 08 грудня 2006 року спірну квартиру надано військовослужбовцю ОСОБА_3 на склад сім'ї з трьох осіб – ОСОБА_3, його дружині ОСОБА_1 та сину ОСОБА_2. 27 грудня 2006 року ОСОБА_3, як військовослужбовцю, відповідно до розпорядження Приморської районної адміністрації виконкому Одеської міської ради від 26 грудня 2006 року №3320 видано ордер №1424 серії ПР на вселення у вказану службову квартиру на склад сім'ї із трьох осіб. На підставі вказаного ордеру ОСОБА_1 разом з членами сім'ї вселилася у вказану квартиру;

• розпорядження оспорено з тих підстав, що воно прийнято за поданням неповноважного органу. Колегія суддів погоджується з висновками суду апеляційної інстанції про те, що дії КЕВ м. Одеси не порушили жодних прав, інтересів та обов'язків позивачів, оскільки на час здійснення таких дій позивачі не користувалися спірним житлом. Навпаки право користування спірною квартирою виникло у них після звернення КЕВ м. Одеси до органу місцевого самоврядування, прийняття останнім спірного розпорядження, видачі ордеру на службове житлове приміщення; отже, суди дійшли обґрунтованого висновку про те, що оспорюваним розпорядженням не порушуються права позивачів.

Детальніше з текстом постанови можна ознайомитися за покликанням:

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/133238714>.

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 26.02.2026 у справі №473/2313/24 (провадження №61-15494св25) щодо виключення квартири з числа службових для забезпечення постійним житлом і щодо юрисдикції

Позивач зазначала, що ОСОБА_3 разом з членами сім'ї перебував у ВЧ НОМЕР_1 на обліку осіб, які потребують поліпшення житлових умов, мав вислугу на військовій службі понад 20 років, отже, за життя мав право на виключення житла з числа службового для забезпечення житлом для постійного проживання. Крім того, у вказаній квартирі зареєстрована і проживає його донька, ОСОБА_1, яка відповідно до пункту 10 розділу VII Інструкції з організації забезпечення військовослужбовців Збройних Сил України та членів їх сімей жилими приміщеннями, затвердженої наказом Міністерства оборони України 31 липня 2018 року №380 (далі – Інструкція №380), та статті 1218 ЦК України також набула відповідне право.

Європейський суд з прав людини зазначає, що фраза «встановленого законом» поширюється не лише на правову основу самого існування «суду», а й на дотримання таким судом певних норм, які регулюють його діяльність. Термін «судом, встановленим законом» у пункті 1 статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод передбачає всю організаційну структуру судів, включно з питаннями, що належать до юрисдикції певних категорій судів (рішення від 20 липня 2006 року у справі «Сокурєнко і Стригун проти України», заяви №29458/04 і №29465/0, пункт 24).

Предметна юрисдикція – це розмежування компетенції цивільних, кримінальних, господарських та адміністративних судів. Кожен суд має право розглядати і вирішувати тільки ті справи (спори), які належать до його відання законодавчими актами, тобто діяти в межах встановленої компетенції (постанова Великої Палати Верховного Суду від 21 серпня 2019 року у справі №712/9272/17, провадження №14-345цс19).

Критеріями розмежування судової юрисдикції, тобто передбаченими у законі умовами, за яких певна справа підлягає розгляду за правилами того чи іншого виду судочинства, є суб'єктний склад правовідносин, предмет спору та характер спірних матеріальних правовідносин у їх сукупності. Крім того, таким критерієм може бути пряма вказівка в законі на вид судочинства, у якому розглядається визначена категорія справ.

Адміністративна справа – це переданий на вирішення адміністративного суду публічно-правовий спір, у якому хоча б одна сторона здійснює публічно-владні управлінські функції, у тому числі на виконання делегованих повноважень, і спір виник у зв'язку із виконанням або невиконанням такою стороною зазначених функцій; або хоча б одна сторона надає адміністративні послуги на підставі законодавства, яке уповноважує або зобов'язує надавати такі послуги виключно суб'єкта владних повноважень, і спір виник у зв'язку з наданням або ненаданням такою стороною зазначених послуг; або хоча б одна сторона є суб'єктом виборчого процесу або процесу референдуму і спір виник у зв'язку з порушенням її прав у такому процесі з боку суб'єкта владних повноважень або іншої особи (пункти 1, 2 частини першої статті 4 КАС України).

Велика Палата Верховного Суду у пунктах 27 – 28 постанови від 08 червня 2022 року у справі №362/643/21, провадження №14-32цс22, зазначила, що до справ адміністративної юрисдикції процесуальний закон відніс публічно-правові спори, ознакою яких є не лише особливий суб'єктний склад, але і їх виникнення з приводу виконання чи невиконання суб'єктом владних повноважень владних управлінських функцій, крім спорів, для яких закон установив інший порядок судового вирішення. Ці функції суб'єкт повинен виконувати саме у тих правовідносинах, у яких виник спір. Стосовно терміна «владні управлінські функції», то зміст поняття «владні» полягає в наявності у суб'єкта повноважень застосовувати надану йому владу, за допомогою якої впливати на розвиток правовідносин, а «управлінські функції» – це основні напрями діяльності органу влади, його посадової чи службової особи або іншого уповноваженого суб'єкта, спрямовані на управління діяльністю підлеглого суб'єкта. З огляду на вказане до юрисдикції адміністративного суду належить спір, який виник між двома чи більше суб'єктами стосовно їх прав та обов'язків у правовідносинах, у яких хоча б один суб'єкт законодавчо вповноважений владно керувати поведінкою іншого (інших) суб'єкта (суб'єктів), а останній (останні) відповідно зобов'язаний (зобов'язані) виконувати вимоги та приписи такого суб'єкта владних повноважень.

Отже, до юрисдикції адміністративного суду належить спір, який виник між двома чи більше суб'єктами стосовно їх прав та обов'язків у правовідносинах, у яких хоча б один суб'єкт законодавчо вповноважений владно керувати поведінкою іншого (інших) суб'єкта (суб'єктів), а останній (останні) відповідно зобов'язаний (зобов'язані) виконувати вимоги та приписи такого суб'єкта владних повноважень (аналогічні висновки сформульовані у постановках Великої Палати Верховного Суду від 29 вересня 2020 року у справах №368/561/19 і №712/5476/19, від 08 жовтня 2020 року у справі №9901/393/19, від 13 жовтня 2020 року у справі №640/22013/18, від 23 листопада 2021 року у справі №175/1571/15).

Військова служба є різновидом служби публічної. Тому спори з приводу проходження військової служби, зокрема з приводу соціального захисту військовослужбовців (включно зі спорами з військовими частинами щодо реалізації гарантій забезпечення військовослужбовців житловими приміщеннями), належать до юрисдикції адміністративних судів (див. пункт 50 постанови Великої Палати Верховного Суду від 08 червня 2022 року у справі №362/643/21, провадження №14-32цс22).

У цій справі позивачка звернулася з позовом, у якому просила визнати за нею право на виключення квартири з числа службових та зобов'язати ВЧ НОМЕР_1 подати до відповідного КЕВ пропозицію щодо виключення спірної квартири з числа службових для забезпечення постійним житлом.

Підставою для звернення із цим позовом стало те, що померлий батько позивачки як військовослужбовець разом з членами сім'ї перебував у ВЧ НОМЕР_1 на обліку осіб, які потребують поліпшення житлових умов, мав вислугу на військовій службі понад 20 років, отже, за життя мав право на виключення житла з числа службового з метою забезпечення житлом для постійного проживання. При цьому у вказаній квартирі зареєстрована та проживає позивачка, яка відповідно до пункту 10 розділу VII Інструкції №380, статті 1218 ЦК України також набула відповідне право.

У зв'язку з особливим характером військової служби, яка пов'язана із захистом Вітчизни, військовослужбовцям надаються визначені у законі пільги, гарантії та компенсації (абзац другий частини другої статті 1-2 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», у редакції, чинній на час виникнення спірних правовідносин).

Для ведення обліку осіб, які потребують поліпшення житлових умов шляхом надання жилих приміщень для постійного проживання, виплати грошової компенсації за належне для отримання жиле приміщення, надання та використання службової жилої площі, обліку військовослужбовців,

які потребують поліпшення житлових умов шляхом забезпечення службовими жилими приміщеннями (службовою житловою площею), ведення оперативного обліку службових житлових приміщень в апараті Мініборони, в Генеральному штабі Збройних Сил України, в інших органах військового управління та військових частинах, вищих військових навчальних закладах і військових навчальних підрозділах закладів вищої освіти, установах та організаціях Збройних Сил України, а також у військових прокуратурах (далі – військова частина) утворюються житлові комісії (далі – житлова комісія військової частини) (пункт 1 розділу II Інструкції №380).

Відповідно до пункту 7 розділу II Інструкції №380 житлова комісія військової частини (об'єднана житлова комісія) має право приймати рішення щодо: взяття військовослужбовців та членів їхніх сімей на облік і зняття з обліку військовослужбовців, які потребують поліпшення житлових умов шляхом забезпечення службовими жилими приміщеннями (службовою жилою площею); взяття військовослужбовців та членів їхніх сімей на облік і зняття з обліку осіб, які потребують поліпшення житлових умов шляхом надання жилих приміщень для постійного проживання; надання військовослужбовцям та членам їхніх сімей службових жилих приміщень (службової житлової площі), жилих приміщень для постійного проживання або виплату грошової компенсації за належне для отримання жиле приміщення; зміни дати зарахування (перебування) на обліку військовослужбовців та членів їхніх сімей, які потребують поліпшення житлових умов, шляхом надання жилих приміщень для постійного проживання; внесення змін до облікових справ військовослужбовців, які потребують поліпшення житлових умов шляхом надання жилих приміщень для постійного проживання; перегляду раніше прийнятих рішень цією житловою комісією або в порядку правонаступництва.

Згідно з абзацом першим пункту 8 розділу II Інструкції №380 рішення житлової комісії військової частини (об'єднаної житлової комісії) оформлюється протоколом (додаток 4), підписується членами комісії, які були присутні на засіданні житлової комісії, та протягом двадцяти робочих днів затверджується командиром військової частини та оголошується в наказі.

Отже, у спірних правовідносинах згідно з Інструкцією №380 відповідач наділений повноваженнями приймати рішення, що впливають на можливість реалізації позивачкою соціальних гарантій щодо забезпечення жилим приміщенням з урахуванням її особливого статусу, визначеного у Законі, тобто як члена сім'ї особи, яка проходила публічну службу, різновидом якої є служба військова.

Оскільки вимоги позивачки стосуються незаконних дій (бездіяльності) відповідача щодо реалізації її права на житло, гарантованого в Законі України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», тому спір її як члена сім'ї померлого військовослужбовця щодо реалізації цього права потрібно розглядати за правилами тієї юрисдикції, яка вирішує спори щодо проходження публічної служби (аналогічно як і спори, пов'язані з реалізацією інших соціальних гарантій (пільг), визначених для військово-службовців).

З урахуванням викладеного спір позивачки з відповідачем є публічно-правовим, отже, належить до юрисдикції адміністративного суду.

Детальніше з текстом постанови можна ознайомитися за покликанням:

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/134499455>.

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 17.02.2026 у справі №200/7237/24 (адміністративне провадження №К/990/26630/25) щодо відсутності установленого факту виконання позивачем бойових (спеціальних) завдань у районах ведення воєнних (бойових) дій, визначених у відповідних наказах Головнокомандувача Збройних Сил України, а також відсутність у матеріалах справи інформації та документів, передбачених у законодавстві і локальних актах (бойових наказів, розпорядженнях, дорученнях, рішеннях Головнокомандувача Збройних Сил України чи начальника Генерального штабу Збройних Сил України, які підтверджують перебування у складі діючих угруповань або в районах ведення бойових дій)

Обставини справи. На обґрунтування позовних вимог позивач вказує, що під час проходження військової служби у військовій частині НОМЕР_1 він брав безпосередню участь у заходах, необхідних для забезпечення оборони України, зокрема у виконанні бойових (спеціальних) завдань з охорони та оборони об'єкта критичної інфраструктури – морського порту Одеси «Одеський», що підтверджується відповідними бойовими розпорядженнями, наказами командира та витягами з журналу бойових дій. Попри наявність таких підстав відповідач не виконав покладений на нього обов'язок щодо оформлення та направлення на розгляд уповноваженої комісії довідки за формою, передбаченою у додатку 6 до постанови КМУ №413, а також безпідставно відмовив у її видачі позивачу, чим порушив його право на вирішення питання про надання статусу учасника бойових дій.

Обґрунтування Суду. Механізм надання статусу учасника бойових дій визначений у Порядку №413.

«66. Згідно з положеннями підпункту 4 пункту 4 Порядку №413 підставою для надання статусу учасника бойових дій для заявників з числа осіб, зазначених в абзаці першому пункту 19 частини першої статті 6 Закону №3551-XII (крім осіб, які входили до складу добровольчого формування територіальної громади), які брали безпосередню участь у заходах, необхідних для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави у зв'язку з військовою агресією РФ проти України, є довідка за формою згідно з додатком 6.

Заявники, зазначені в абзаці першому цього підпункту, за власним бажанням можуть додавати інші документи, які містять докази та підтверджують факт виконання ними особисто або у складі військової частини (органу, підрозділу), установи та закладу бойових (службових) завдань.

69. Згідно з пунктом 11 Порядку №413 для надання статусу учасника бойових дій заявник подає комісії (міжвідомчій комісії) заяву.

Заява може подаватися у паперовій формі за формою згідно з додатком 8:

- безпосередньо комісії (міжвідомчій комісії), у тому числі шляхом надсилання засобами поштового зв'язку;
- через центр (заявниками з числа осіб, зазначених у пунктах 21 та 25 частини першої статті 6 Закону);
- в електронній формі заявниками з числа осіб, зазначених у пункті 19 частини першої статті 6 Закону засобами Порталу Дія (для законних представників або уповноважених осіб зазначених осіб за наявності технічної можливості) або засобами Реєстру.

Подати заяву в електронній формі засобами Порталу Дія може громадянин України, засобами Реєстру – громадянин України, іноземець або особа без громадянства (за наявності реєстраційного номера облікової картки платника податків).

Заявники, рішення про надання та позбавлення статусу учасника бойових дій яким приймається відповідними комісіями розвідувальних органів, можуть подавати заяву на адресу такої комісії виключно у паперовій формі за формою згідно з додатком 8.

70. У пункті 14 Порядку №413 визначено, що до заяви в електронній формі додаються за наявності електронні копії оригіналів паперових документів, визначених у підпунктах 1 – 4 пункту 4 цього Порядку, шляхом їх завантаження заявником для опрацювання надалі комісією.

У разі відсутності документів, передбачених у підпунктах 1 – 4 пункту 4 цього Порядку, вони витребовуються комісіями у порядку, передбаченому у пункті 22 цього Порядку.

71. Відповідно до пункту 19 Порядку №413 рішення про надання (відмову у наданні) статусу учасника бойових дій приймається комісіями – стосовно заявників з числа осіб, зазначених у пунктах 19 та 20 частини першої статті 6 Закону.

72. Згідно з пунктом 24 Порядку №413 комісія або міжвідомча комісія відмовляє заявнику в наданні статусу учасника бойових дій у разі відсутності необхідних документів, визначених у пункті 4 цього Порядку.

73. Системний аналіз наведених норм свідчить, що довідка за формою згідно з додатком 6 до Порядку №413 із відповідним змістом про участь особи у заходах, визначених у пункті 19 частини першої статті 6 Закону №3551-XII, є необхідною передумовою для позитивного вирішення питання щодо надання статусу учасника бойових дій відповідною комісією. Водночас підстави внесення інформації до такої довідки та її зміст підлягають перевірці на відповідність вимогам законодавства, у тому числі в межах здійснення судового контролю за рішеннями суб'єктів владних повноважень.

Обов'язок командира (начальника) військової частини щодо подання такої довідки виникає лише за умови наявності підтверджених належними документами фактів безпосередньої участі військовослужбовця у заходах, необхідних для забезпечення оборони України.

Суд при цьому наголошує, що командир (начальник) військової частини, оформлюючи довідку за формою згідно з додатком 6 до Порядку №413, не здійснює оцінку доцільності чи обґрунтованості надання статусу учасника бойових дій, оскільки такі повноваження належать відповідній комісії. Його функція полягає у внесенні до довідки відомостей про участь військовослужбовця у відповідних заходах та оформленні її на підставі наявних документів, що підтверджують виконання завдань, передбачених у пункті 19 частини першої статті 6 Закону №3551-XII.

74. Судом встановлено, що позивач звернувся до військової частини НОМЕР_1 із заявою про видачу довідки про безпосередню участь у заходах, необхідних для забезпечення оборони України, за формою, встановлену у додатку 6 до Порядку №413.

75. За результатами розгляду вказаної заяви відповідач листом від 22 липня 2024 року №241 повідомив про відсутність підстав для оформлення позивачу відповідної довідки. Відмову обґрунтовано тим, що військова частина НОМЕР_1 не входить до складу визначених угруповань військ (сил), а позивач не був відряджений та не залучався до виконання завдань у районах ведення воєнних (бойових) дій, визначених наказами Головнокомандувача Збройних Сил України. Також зазначено про відсутність у журналі бойових дій відомостей щодо виконання окремими військовослужбовцями завдань у таких районах.

76. Позивач, обґрунтовуючи своє право на отримання спірної довідки, пов'язує із його залученням у період дії воєнного стану до складу бойової (зведеної) групи військової частини НОМЕР_1 з охорони та оборони об'єкта критичної інфраструктури – морського порту Одеса («Одеський»), у межах виконання бойових (спеціальних) завдань, зокрема, з протиповітряного прикриття та наземної оборони зазначеного об'єкта.

77. Крім того, позивач пов'язує наявність у нього права на отримання спірної довідки з фактом виплати йому додаткової винагороди відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2022 року «Питання деяких виплат військовослужбовцям, особам рядового і начальницького складу,

поліцейським та їх сім'ям під час дії воєнного стану» (далі – постанова КМУ №168), вказуючи, що така виплата підтверджує його участь у заходах, необхідних для забезпечення оборони України в умовах збройної агресії.

80. Отже, системний аналіз пункту 1 Постанови №168 свідчить, що законодавець чітко розмежував поняття:

- загальне виконання бойових (спеціальних) завдань у період воєнного стану, за яке виплачується додаткова винагорода до 30 000 гривень;
- безпосередню участь у бойових діях або забезпеченні заходів з національної безпеки і оборони з обов'язковим перебуванням у районах їх ведення (здійснення), що є підставою для збільшення винагороди до 100 000 гривень.

81. Таке розмежування має правове значення для оцінки характеру участі військовослужбовця у виконанні військового обов'язку та не допускає ототожнення будь-якого виконання завдань у період воєнного стану з безпосередньою участю у бойових діях.

82. Крім того, згідно зі статтею 9 Закону №2011-XII, Указом Президента України №64/2022 та постановою КМУ №168 наказом Міністерства оборони України від 25 січня 2023 року №44 затверджено зміни до Порядку виплати грошового забезпечення військовослужбовцям Збройних Сил України та деяким іншим особам, затвердженого наказом Міністерства оборони України від 07 червня 2018 року №260, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 26 червня 2018 року за №745/32197 (далі – Порядок №260).

83. Порядок №260 доповнено новим розділом XXXIV «Особливості виплати додаткової винагороди на період дії воєнного стану» згідно з наказом Міністерства оборони №44 від 25 січня 2023 року – застосовується з 01 лютого 2023 року.

85. Таким чином, Порядок №260, прийнятий на виконання постанови КМУ №168, також закріплює диференційований підхід до визначення розміру додаткової винагороди залежно від характеру та умов виконання військовослужбовцем бойових (спеціальних) завдань, зокрема з урахуванням факту безпосередньої участі у бойових діях та перебування у районах їх ведення. Отже, як постанова КМУ №168, так і Порядок №260 послідовно розмежовують загальне виконання завдань у період воєнного стану та безпосередню участь у збройному конфлікті, що має істотне значення для правової оцінки характеру участі позивача.

86. Крім того, у пункті 3 розділу XXXIV Порядку №260 визначено, що райони ведення воєнних (бойових) дій, склад діючих угруповань військ (сил) сил оборони держави, розгорнутих пунктів управління Генерального штабу Збройних Сил України та склад резерву Головнокомандувача Збройних Сил України сил оборони держави визначаються у відповідних рішеннях Головнокомандувача Збройних Сил України.

88. Згідно з пунктом 6 розділу XXXIV Порядку №260 про підтвердження безпосередньої участі відряджених до військових частин (установ, організацій) військовослужбовців (далі – відряджені військовослужбовці) у бойових діях або заходах командири військової частини (установи, організації), до яких для виконання завдань відряджений військовослужбовець, повідомляють органи військового управління, військові частини (установи, організації) за місцем штатної служби військовослужбовців.

89. Отже, у своєму системному взаємозв'язку положення Закону №3551-XII, Порядку №413, постанови КМУ №168 та розділу XXXIV Порядку №260 формують узгоджену правову модель регулювання, відповідно до якої вирішальним критерієм для віднесення діяльності військовослужбовця до безпосередньої участі у бойових діях чи заходах із забезпечення національної безпеки і оборони є встановлення факту виконання ним бойових (спеціальних) завдань у межах районів ведення воєнних (бойових) дій, визначених рішеннями Головнокомандувача Збройних Сил України.

При цьому нормативне розмежування розмірів додаткової винагороди (100 000, 50 000 та 30 000 гривень) не має суто фінансового характеру, а залежить від фактичних обставин, інтенсивності та умов залучення військовослужбовця до виконання бойових (спеціальних) завдань, зокрема від характеру таких завдань і території їх здійснення. Виплата у розмірі 100 000 гривень поставлена у залежність від встановлення факту безпосередньої участі у бойових діях або заходах з національної безпеки і оборони за умови перебування в районах їх ведення. Натомість виконання бойових (спеціальних) завдань поза межами таких районів або здійснення завдань забезпечувального чи охоронного характеру, що зумовлює виплату додаткової винагороди у меншому розмірі (30 000 гривень), саме собою не може розцінюватися як безпосередня участь у бойових діях.

90. Таким чином, лише сукупність установлених обставин щодо характеру виконуваних завдань, території їх здійснення та їх належного документального підтвердження відповідно до вимог законодавства є передумовою виникнення обов'язку щодо оформлення довідки за формою згідно з додатком 6 до Порядку №413 і, відповідно, підставою для розгляду надалі питання про надання статусу учасника бойових дій.

91. У цьому контексті заслуговує на увагу і постанова Кабінету Міністрів України від 06 грудня 2022 року №1364 «Деякі питання формування переліку територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих рф» (далі – постанова КМУ №1364), якою встановлено механізм формування єдиного переліку таких територій. Відповідно до зазначеної постанови перелік територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або які є тимчасово окупованими, затверджується Міністерством з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України за погодженням з Міністерством оборони України на підставі пропозицій відповідних військових адміністрацій; у ньому визначаються дати початку та завершення бойових дій або тимчасової окупації, а сам перелік підлягає регулярному оновленню.

92. Сам факт запровадження воєнного стану на всій території України та його тривалий характер не є визначальним для оцінки участі особи в бойових діях. Правовий режим воєнного стану є загальнодержавним, однак райони ведення воєнних (бойових) дій визначаються окремими рішеннями уповноважених суб'єктів та мають конкретний територіальний характер.

93. Отже, нормативне регулювання чітко розмежовує загальну дію воєнного стану та конкретні території, які мають статус районів ведення воєнних (бойових) дій.

94. Судами попередніх інстанцій встановлено та не заперечується учасниками справи, що відповідно до витягів з наказів командира військової частини НОМЕР_1 (з адміністративно-господарської діяльності) від 03 липня 2023 року №72-АГ, від 01 серпня 2023 року №82-АГ, від 04 вересня 2023 року №96-АГ, від 18 вересня 2023 року №99-АГ, від 16 жовтня 2023 року №114-АГ, від 16 листопада 2023 року №124-АГ, від 18 грудня 2023 року №136-АГ, від 17 січня 2024 року №10-АГ, позивачу за період з 01 травня 2023 року по 27 грудня 2023 року щомісяця нараховувалася та виплачувалася додаткова винагорода у розмірі 30 000 гривень. Водночас матеріалами справи, зокрема наданими витягами з наказів командира військової частини та іншими долученими документами, не підтверджується факт виплати позивачу додаткової винагороди у розмірі 100 000 гривень як особі, яка брала безпосередню участь у бойових діях або забезпеченні здійснення заходів з національної безпеки і оборони, перебуваючи в районах їх ведення у період здійснення зазначених заходів.

95. З огляду на нормативне розмежування розмірів додаткової винагороди, виплата, яку отримував позивач (30 000 грн), свідчить виключно про виконання позивачем бойових (спеціальних) завдань у період дії воєнного стану, однак не підтверджує його безпосередньої участі у бойових діях або заходах із забезпечення національної безпеки і оборони за умови перебування у визначених районах їх ведення.

96. Крім того, судами також встановлено, що позивач у спірний період проходив службу у складі військової частини НОМЕР_1 та на підставі наказу від 27 травня 2023 року №55-АГ був включений до складу тимчасового формування – вогневої групи (відділення) ураження БПЛА, із визначенням позицій на причалах морського порту Одеса «Одеський». Згідно з витягами з журналу бойових дій військової частини НОМЕР_1, особовий склад, у тому числі позивач, здійснював виконання бойового (спеціального) завдання з наземної оборони об'єкта критичної інфраструктури – морського порту м. Одеса «ІНФОРМАЦІЯ_3» у складі зведеного загону відповідно до бойового розпорядження від 20 квітня 2023 року №329/181.

97. Разом із тим Суд зазначає, що відповідно до наказів Головнокомандувача Збройних Сил України «Про визначення районів ведення воєнних (бойових) дій», чинних у період проходження позивачем служби, місто Одеса не визначалося як район ведення воєнних (бойових) дій.

Варто також зауважити, що запровадження та дія воєнного стану на всій території України не ототожнюються з веденням активних бойових дій у кожному регіоні держави. Нормативне визначення таких районів здійснюється у встановленому порядку відповідними рішеннями Головнокомандувача Збройних Сил України, а також у межах механізму формування переліку територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або які тимчасово окуповані, запровадженого постановою КМУ №1364.

98. Отже, встановлені судами попередніх інстанцій обставини свідчать про виконання позивачем завдань з охорони та оборони об'єкта критичної інфраструктури у місті Одеса. Разом з тим такі обставини не відповідають умовам, з якими пункт 19 частини першої статті 6 Закону №3551-ХІІ пов'язує визнання безпосередньої участі у бойових діях, оскільки не встановлено виконання бойових (спеціальних) завдань у районах ведення воєнних (бойових) дій, визначених у встановленому порядку. За таких умов застосування судами зазначеної норми матеріального права до встановлених фактичних обставин є помилковим.

99. Окрім того, системний аналіз положень Закону №3551-ХІІ, Порядку №413, постанови КМУ №168 та розділу XXXIV Порядку №260 свідчить, що виконання військового обов'язку в умовах воєнного стану не є тотожним безпосередній участі у бойових діях. Належність до військової частини, залучення до охорони об'єктів критичної інфраструктури чи виконання завдань протиповітряного прикриття поза районами ведення воєнних (бойових) дій саме собою не створює правових підстав для визнання відповідної діяльності безпосередньою участю у розумінні пункту 19 частини першої статті 6 Закону №3551-ХІІ.

Інше тлумачення зазначених норм призвело б до необґрунтованого розширення кола осіб, яким може бути надано статус учасника бойових дій, без урахування характеру та інтенсивності участі у збройному протистоянні, що суперечило б принципу справедливості та рівності правового статусу військовослужбовців.

100. Відсутність у встановленого факту виконання позивачем бойових (спеціальних) завдань у районах ведення воєнних (бойових) дій, визначених у відповідних наказах Головнокомандувача Збройних Сил України, а також відсутність у матеріалах справи інформації та документів, передбачених у законодавстві і локальних актах (бойових наказів, розпорядженнях, дорученнях, рішеннях Головнокомандувача Збройних Сил України чи начальника Генерального штабу Збройних Сил України, які підтверджують перебування у складі діючих угруповань або в районах ведення бойових дій), виключає виникнення у відповідача обов'язку щодо оформлення та видачі довідки за формою згідно з додатком 6 до Порядку №413».

Детальніше з текстом постанови можна ознайомитися за покликанням:

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/134149529>

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 09.03.2026 у справі №420/7248/23 (адміністративне провадження №К/990/4999/24) щодо визнання протиправною бездіяльності військової частини щодо ненадання довідки ОСОБА_1 про безпосередню участь у бойових діях або забезпечення здійснення заходів з національної безпеки і оборони

У постанові від 21 грудня 2023 року у справі №200/193/23 Верховний Суд констатував, що реалізація приписів Постанови №168 "вимагала визначення порядку й умов виплати додаткової винагороди з метою встановлення переліку бойових дій та заходів, передбачених абзацом першим пункту 1 цієї постанови, а також визначення документів, які підтверджують безпосередню участь військовослужбовця у таких діях і заходах".

Нечіткість первинної редакції цієї постанови зумовила неодноразове внесення змін до неї, зокрема у період з 07 березня по 01 липня 2022 року, які дещо розширили перелік суб'єктів права на отримання додаткової грошової винагороди. Водночас порядок та умови виплати додаткової винагороди залишалися невизначеними.

Розуміючи нагальну потребу у врегулюванні виплати спірної додаткової винагороди та усвідомлюючи те, що конкретизація умов, визначених у положенні пункту 1 Постанови №168 поставлена в залежність від типу військового формування (роду військ), в якому проходить службу військовослужбовець, Кабінет Міністрів України прийняв постанову від 07 липня 2022 року №793, якою доповнив Постанову №168 новим пунктом (2-1) та делегував визначення порядку та умов виплати додаткової винагороди керівникам відповідних міністерств та державних органів.

У зв'язку із введенням в Україні воєнного стану Міністр оборони України видав наказ від 01 квітня 2022 року №98, яким доповнив раніше затверджений його наказом від 07 червня 2018 року №260 Порядок виплати грошового забезпечення військовослужбовцям Збройних Сил України та деяким іншим особам,

новим пунктом 17, та установив, що на період дії воєнного стану виплата грошового забезпечення особам офіцерського, старшинського, сержантського та рядового складу може встановлюватися за окремим рішенням Міністра оборони України.

На виконання пункту 2-1 Постанови №168 та з метою визначення порядку та умов виплати додаткової винагороди військовослужбовцям Збройних Сил України на період дії воєнного стану Міністр оборони України видав окремі рішення у формі директив від 07 березня 2022 року №248/1217, від 25 березня 2022 року №248/1298, від 18 квітня 2022 року №248/1529, та Окремого доручення від 23 червня 2022 року №912/з/29, якими: надав тлумачення терміна "безпосередня участь військовослужбовця у бойових діях або забезпечення здійснення заходів з національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії в період здійснення зазначених заходів", встановив порядок визначення районів ведення бойових дій; визначив вимоги щодо документального підтвердження безпосередньої участі у бойових діях та заходах, а також обов'язки керівників органів військового управління, штабів угруповань військ, штабів тактичних груп, командирів військових частин щодо організації належного документування участі у бойових діях та заходах та інше.

Отже, Міністр оборони України як очільник відповідного міністерства, реалізував делеговані йому повноваження щодо визначення порядку та умов виплати додаткової винагороди військовослужбовцям відповідного військового формування – Збройних Сил України, та з метою забезпечення реалізації пункту 1 Постанови №168, шляхом прийняття в межах своєї повноважень відповідних окремих рішень, визначив на період дії воєнного стану порядок та умови виплати додаткової винагороди, а також документи для підтвердження безпосередньої участі військовослужбовця у бойових діях та заходах.

З уваги на це можна констатувати, що окремі рішення Міністром оборони України прийняті для підтвердження безпосередньої участі військовослужбовця у бойових діях або забезпеченні здійснення заходів з національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії у період здійснення зазначених заходів (як умови для виплати додаткової винагороди, передбаченої у пункті 1 Постанови №168, у розмірі до 100 000,00 грн), мають належне юридичне підґрунтя.

Спірні правовідносини, які склалися у цій справі, виникли у зв'язку з ненаданням військовою частиною НОМЕР_1 довідки про безпосередню участь у бойових діях або забезпеченні здійснення заходів з національної безпеки і оборони, відсічі і стримуванні збройної агресії за період з 13 квітня до 10 червня 2022 року включно згідно з Додатком №1 до телеграми Міністра оборони України від 25 березня 2022 року №248/1298.

Суди попередніх інстанцій, відмовляючи у задоволенні позовних вимог, зазначили, що позивач не довів своєї участі в бойових діях або забезпеченні здійснення заходів з національної безпеки і оборони, відсічі і стримуванні збройної агресії в межах спірного періоду.

Надаючи оцінку висновкам судів попередніх інстанцій щодо відсутності належних, допустимих, достовірних та достатніх доказів безпосередньої участі позивача у бойових діях або забезпеченні здійснення заходів з національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії, його безпосереднього перебування в районах у період здійснення зазначених заходів, Верховний Суд вказує на передчасність такого висновку з огляду на те, що він ґрунтується на не повністю установлених обставинах справи.

Скаржник у касаційній скарзі стверджує, що суд апеляційної інстанції безпідставно поклався на твердження військової частини НОМЕР_1, яка заперечила свою належність до цієї справи, не надавши критичної оцінки цим поясненням і не врахувавши структуру військової частини НОМЕР_1.

Окрім того, скаржник вказує, що відсутність належних документів на підтвердження безпосередньої участі позивача у бойових діях та заходах не може нівелювати інших доказів його участі в бойових діях та заходах, а відповідальність за неналежне ведення документації має нести військова частина, а не військовослужбовець.

За обставинами цієї справи ОСОБА_1 проходив військову службу у військовій частині НОМЕР_4, яка є структурним підрозділом та перебуває на фінансовому забезпеченні військової частини НОМЕР_3.

Відповідно до посвідчення про відрядження від 13 квітня 2022 року №372/2/15 позивач був відряджений у підпорядкування Командувача операції Об'єднаних сил для виконання службових (бойових) завдань у районах проведення ООС з 13 квітня 2022 року. Факт прибуття та вибуття позивача до місця відрядження засвідчено гербовою печаткою військової частини НОМЕР_1 ІІ, на якій вказано код ЄДРПОУ НОМЕР_7 (арк.спр.9, 105).

Підстава видачі посвідчення: наказ начальника ГШ ЗС України від 7 квітня 2022 року №374/дск.

Судами попередніх інстанцій так і не було з'ясовано, куди фактично був відряджений військовослужбовець ОСОБА_1, які саме функції та завдання він виконував у районі проведення ООС, хто здійснював управління його діями, чий наказам він підпорядковувався, а саме головне у складі якого тактичного угруповання і якої військової частини він проходив службу в період з 13 квітня до 10 червня 2022 року.

Суди попередніх інстанцій також проігнорували аргументи відповідача про те, що Командувач Об'єднаних сил, у підпорядкування якого в період, що є предметом спору, було відряджено позивача, та ІНФОРМАЦІЯ_7 (військова частина НОМЕР_1) є різними посадовими особами, які очолюють різні військові формування. Окрім того, судами попередніх інстанцій не взято до уваги ту обставину, що з 24 лютого 2022 року об'єднаний командний пункт Об'єднаних сил було розформовано, а гербова печатка та кутовий штамп військової частини НОМЕР_1 ІІ передавалися іншим угрупованням у зоні бойових дій.

Суд першої інстанції залишив без уваги, те що Міністерство оборони України, не надало інформацію яка витребувана ухвалою суду від 17 липня 2023 року, зокрема, щодо проходження служби позивачем у спірний період, щодо правового статусу та організаційного співвідношення військових частин НОМЕР_6 та 0135 II та щодо видачі довідки про безпосередню участь ОСОБА_1 у бойових діях або забезпеченні здійснення заходів з національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії у період з 13.04.2022 до 10.06.2022 та не вжив необхідних процесуальних заходів відповідно до положень КАС України (арк.спр. 90-91).

Держава не може відмовити особі у виплатах, якщо існують чинні законодавчі норми, які передбачають такі виплати, а особа відповідає умовам, що висуваються цими нормами для проведення таких виплат. Для цього суди мають перевірити чи існують норми, які передбачають виплату, а також чи відповідає особа умовам для проведення таких виплат.

Верховний Суд застосував аналогічний підхід під час розгляду справ №400/3532/23 від 08 травня 2025 року та №420/7250/23 від 30 травня 2025 року у подібних правовідносинах.

Детальніше з текстом постанови можна ознайомитися за покликанням:

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/134699347>

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 21.01.2026 у справі №127/11048/24 (провадження №61-12420св25) щодо оголошення військовослужбовця померлим

Обставини справи. Згідно з рапортом заступника начальника штабу НОМЕР_3 механізованого батальйону військової частини НОМЕР_1 ОСОБА_10 під час оборонних дій вздовж каналу Сіверський Донець-Донбас на ВП «Острів» солдат ОСОБА_4, ІНФОРМАЦІЯ_1, водій-електрик 2 мінометного взводу 2 мінометної батареї 1 механізованого батальйону потрапив під обстріл з танку противника і отримав поранення несумісні з життям. Тіло загиблого було знищено снарядом противника. Залишки тіла загиблого було евакуйовано в медичний заклад міста Костянтинівка Краматорського району Донецької області, але встановити особу наразі неможливо.

Відповідно до витягу з журналу бойових дій від 20 липня 2023 року під час оборонних дій вздовж каналу Сіверський Донець-Донбас, на ВП «ОСТРІВ» ЗМР, солдат ОСОБА_4, ІНФОРМАЦІЯ_1, водій-електрик 2 мінометного взводу 2 мінометної батареї 1 МБ, потрапив під обстріл з танку противника. Втрати особового складу: безвісти зниклі – 1 військовослужбовець, був виявлений відсутнім солдат ОСОБА_4.

За поясненнями молодшого сержанта ОСОБА_7 20 липня 2023 року він виконував обов'язки чергового офіцера в зоні відповідальності у в/ч НОМЕР_6. Приблизно о 10 год 20 хв по рації до молодшого сержанта ОСОБА_7 звернувся командир однієї з груп солдат ОСОБА_6 і доповів, що під час руху на позицію «Острів», внаслідок обстрілу з танку противника зник солдат ОСОБА_4. Пошуки власними силами результату не дали. Приблизно о 10 год 25 хв 20.07.2023 він дав команду пошуковій групі пройти по маршруту руху групи солдата ОСОБА_6 з метою пошуку солдата ОСОБА_4. Висунувшись по маршруту, пошукова група солдата ОСОБА_4 не знайшла. Аналогічні за змістом пояснення надали солдати ОСОБА_6 та ОСОБА_11.

Згідно з витягом із Єдиного реєстру осіб, зниклих безвісти за особливих обставин №20230829-1813, виданого МВС України 29 серпня 2023 року, ОСОБА_4, 29 грудня 1988 року народження, обліковується зниклим безвісти за особливих обставин (на території бойових дій / під час воєнних дій).

У довідці військової частини НОМЕР_1 від 12 жовтня 2023 року №12428/1 зазначено, що загиблий (померлий) солдат ОСОБА_4 дійсно брав безпосередню участь у заходах, необхідних для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави у зв'язку з військовою агресією російської федерації проти України, перебуваючи в Костянтинівській міській територіальній громаді Краматорського району Донецької області.

Відповідно до листа Об'єднаного центру з координації пошуку та звільнення військовополонених, незаконно позбавлених волі осіб внаслідок агресії проти України при Службі безпеки України від 11 березня 2024 року інформація, яка підтверджує утримання в полоні військовослужбовця ОСОБА_4, в Об'єднаному центрі відсутня.

За результатами службового розслідування встановлено, що молодший сержант ОСОБА_12 та солдат ОСОБА_13 бачили тіло солдата ОСОБА_4, який отримав поранення, несумісні з життям. Група евакуації, яка прибула на місце, де лежало тіло солдата ОСОБА_4, виявила множинні вирви від ворожих снарядів на місці, де останній раз бачили тіло солдата ОСОБА_4.

18 березня 2024 року Департамент військової контррозвідки Служби безпеки України у відповідь на адвокатський запит повідомив, що, зокрема, з 20 липня 2023 року солдат ОСОБА_4 вважається зниклим безвісти. Інформацією щодо можливого перебування солдата ОСОБА_4 у полоні не володіють.

Відповідно до виписки з реєстру оборонців України, які перебувають у полоні держави-агресора, виданої ДП «Український національний центр розбудови миру» Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України, інформація про підтвердження про перебування у полоні від держави-агресора через Центральне агентство з розшуку Міжнародного комітету Червоного Хреста та з інших відкритих джерел щодо ОСОБА_4 відсутня.

Обґрунтування Суду. Велика Палата Верховного Суду в постанові від 11 грудня 2024 року у справі №755/11021/22 вирішила виключну правову проблему щодо початку відліку строку, передбаченого у частині другій статті 46 ЦК України, для оголошення судом фізичної особи померлою.

Велика Палата Верховного Суду наголосила, що в частині другій статті 46 ЦК України ідеться про воєнні дії, збройний конфлікт, а не про воєнний стан. Не можна тлумачити цей припис як такий, що його можливо застосувати стосовно оголошення особи померлою винятково після скасування воєнного стану на всій території України.

З урахуванням конкретних обставин справи суд може оголосити фізичну особу померлою не раніше спливу шести місяців від дня закінчення активних бойових дій на місці ймовірної загибелі фізичної особи або від дня настання події, за якої відбулася загибель фізичної особи, якщо така подія хоча і є наслідком воєнних дій, проте сталася не на території ведення активних дій.

Особа може бути оголошена в судовому порядку померлою у разі встановлення обставин, на підставі яких суд робить вірогідне припущення про смерть цієї особи. На цьому наголошено, зокрема, у постанові Верховного Суду від 31 травня 2023 року у справі №177/11/20, від 07 листопада 2023 року у справі №607/159/23.

У постанові від 26 квітня 2023 року у справі №337/3725/22, від 29 березня 2023 року у справі №753/8033/22 Верховний Суд дійшов висновків, що підставою для встановлення факту смерті є підтверджені доказами обставини,

які свідчать про смерть громадянина в певний час і за певних обставин. Доказами, що підтверджують факт смерті особи в умовах воєнного стану або на тимчасово окупованій території України, можуть бути, зокрема: письмові докази; речові докази, у тому числі звуко- і відеозаписи; висновки експертів; копії лікарського свідоцтва / довідки про смерть; показання свідків, що можуть підтвердити ті обставини, на які посилається заявник; довідки з військкомату або від командира військової частини (у випадку загибелі військовослужбовців); заяви до правоохоронних органів про зникнення особи, у тому числі за обставин, що загрожували її смертю.

Вочевидь, вказаний перелік доказів не є вичерпним та може бути конкретизований у кожній справі залежно від встановлених у ній обставин.

Подібні висновки висловлені у постанові Верховного Суду від 25 жовтня 2023 року у справі №607/1612/23 (провадження №61-6323св23).

Разом з тим суд повинен мати достатні належні та допустимі докази для встановлення обставин, на підставі яких можливо зробити вірогідне припущення про смерть громадянина. Відсутність безумовних доказів або суперечність у доказах на підтвердження обставин, що надаються заявником та/або заінтересованими особами, унеможлиблює оголошення особи померлою (див. постанови Верховного Суду від 08 лютого 2024 року у справі №148/1207/22, від 04 червня 2025 року у справі №591/11696/23, від 18 грудня 2025 року у справі №357/16463/24).

ОСОБА_1 у заяві про оголошення фізичної особи померлою, посилаючись на результати службового розслідування, призначеного наказом командира військової частини НОМЕР_1 від 24 липня 2023 року №1305 «Про призначення службового розслідування», зазначила, що її чоловік ОСОБА_4 із 20 липня 2023 року зник безвісті за обставин, що загрожували йому смертю, і дають підстави стверджувати, що він загинув, захищаючи територіальну цілісність та державний суверенітет України поблизу н. п. Бахмут Донецької області.

Зазначила, що оголошення ОСОБА_1 померлим необхідно їй для оформлення спадкових прав та отримання гарантованих державою виплат та інших соціальних пільг, пов'язаних із загибеллю військово-службовця під час виконання ним обов'язків військової служби, інших соціальних гарантій. Аналізуючи докази, надані заявницею на підтвердження обставин ймовірної загибелі ОСОБА_4, суд апеляційної інстанції дійшов висновку, що обставини справи дають можливість зробити вірогідне припущення про смерть ОСОБА_4 унаслідок бойових дій під час захисту Батьківщини та забезпечення здійснення заходів з національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії російської федерації проти України поблизу н. п. Бахмут Донецької області 20 липня 2023 року.

Детальніше з текстом постанови можна ознайомитися за покликанням:

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/133578922>.

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 11.02.2026 у справі №753/2274/25 (прवादження №61-14943св25) щодо строків

Обставини справи. У листі Командування сухопутних військ Збройних Сил України від 18 жовтня 2023 року щодо інформації про обставини зникнення військовослужбовця військової частини НОМЕР_1 солдата ОСОБА_2 зазначено, що ІНФОРМАЦІЯ_1 солдат ОСОБА_2 виконував завдання в районі проведення бойових дій. Під час виконання завдання Збройні сили російської федерації здійснили штурм позицій, де перебував солдат ОСОБА_2. Під час штурму відбувся стрілецький бій з противником, у процесі якого особовий склад військової частини НОМЕР_1 був вимушений відступити на більш безпечні позиції, для перегрупування. У процесі перегрупування особового складу було виявлено відсутність солдата ОСОБА_2, на зв'язок він не виходив і місце його перебування невідоме. З метою встановлення місця перебування солдата ОСОБА_2 особовим складом військової частини НОМЕР_1

проводився пошук останнього, але без позитивного результату. Відповідно до наказу командира військової частини НОМЕР_1 «Про результати службового розслідування» солдата ОСОБА_2 було визнано безвісти зниклим. Наразі відсутні підтверджені відомості, які б давали можливість встановити факт перебування солдата ОСОБА_2 у полоні або серед загиблих.

Заявниця зазначала, що оголошення ОСОБА_2 померлим є необхідним для реалізації права на оформлення спадкових прав, вирішення певних соціальних питань та грошового забезпечення родини.

Ураховуючи наведене, ОСОБА_1 просила суд оголосити померлим військовослужбовця ОСОБА_2, який загинув ІНФОРМАЦІЯ_1 під час забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії проти України під час воєнного стану, відповідно до статті 46 ЦК України.

Обґрунтування Суду. За змістом статті 1 Закону України від 06 грудня 1991 року №1932-XII «Про оборону України» (станом на час виникнення правовідносин у цій справі):

- воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози та забезпечення національної безпеки, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень;

- бойові дії – форма застосування з'єднань, військових частин, підрозділів (інших сил і засобів) Збройних Сил України, інших складових сил оборони для вирішення бойових (спеціальних) завдань в операціях або самостійно під час відсічі збройної агресії проти України або ліквідації (нейтралізації) збройного конфлікту, виконання інших завдань із застосуванням будь-яких видів зброї (озброєння);

- воєнні дії – організоване застосування сил оборони та сил безпеки для виконання завдань з оборони України;
- район воєнних (бойових) дій – визначена рішенням Головнокомандувача Збройних Сил України частина сухопутної території України, повітряного або/та водного простору, на якій впродовж певного часу ведуться або/та можуть вестися воєнні (бойові) дії.

Правова мета встановлення спеціальних строків, які враховуються під час розгляду справ про оголошення фізичної особи померлою, полягає у тому, що визначені у частині другій статті 46 ЦК України два роки від дня закінчення воєнних дій, збройного конфлікту або шість місяців потрібні для розшуку особи та вжиття заходів для її повернення із зони воєнних дій, збройного конфлікту або з інших держав і територій. Дворічний або шестимісячний строки обумовлені тим, що в багатьох випадках під час воєнних дій, збройних конфліктів загибель або зникнення осіб відбувається в умовах невизначеності, на територіях, де тривають активні бойові дії, або в тимчасово окупованих територіях, що ускладнює вирішення питання розшуку фізичної особи. І навіть за наявності цих строків очевидність щодо зникнення безвісти або загибелі особи може залишатися невідомою. Однак саме для розв'язання таких проблем і застосовуються юридичні фікції (п. 61 постанови Великої Палати Верховного Суду від 11 грудня 2024 року у справі №755/11021/22).

Речення друге частини другої статті 46 ЦК України не конкретизує обставини, за яких суд може застосувати скорочений шестимісячний строк замість дворічного, зазначеного у реченні першому цієї частини. Водночас суд може послатися на шестимісячний строк у разі наявності істотних підстав для припущення, що фізична особа загинула внаслідок воєнних дій, збройного конфлікту, і без обґрунтованих підстав очікувати, що з часом обставини зміняться або з'являться нові дані щодо місцезнаходження цієї особи (п. 62 постанови Великої Палати Верховного Суду від 11 грудня 2024 року у справі №755/11021/22).

У статті 253 ЦК України визначено, що перебіг строку починається з наступного дня після відповідної календарної дати або з наступного дня після настання події, з якою пов'язано його початок.

Формулюючи тлумачення речення другої частини другої статті 46 ЦК України в аспекті початку перебігу визначеного нею шестимісячного строку, Велика Палата у постанові від 11 грудня 2024 року у справі №755/11021/22 зазначила таке:

- словосполучення «від дня закінчення воєнних дій» потрібно розуміти як визначення строку тривалістю в шість місяців, який потрібно обраховувати передусім від дня закінчення активних бойових дій на певній території України;
- встановлення такого строку дозволяє зменшити імовірність того, що особа, яка може бути ще живою, буде передчасно визнана померлою;
- строк у шість місяців потрібно відраховувати від дня закінчення активних бойових дій на місці (території) ймовірної загибелі фізичної особи. Це забезпечує більш обґрунтований підхід до визначення моменту, коли зникнення фізичної особи (з надзвичайно високим ступенем вірогідності) можна вважати остаточним і невідворотним, і відповідає меті законодавчого регулювання – забезпечення справедливості та правової визначеності для всіх зацікавлених сторін у таких суспільних відносинах (див. п. 70 – 72).

З огляду на зміст положень частини другої статті 46 ЦК України та з урахуванням висновків Великої Палати Верховного Суду, сформульованих у постанові від 11 грудня 2024 року у справі №755/11021/22, з'ясуванню судом у цій справі підлягає обставина ведення на території місяця вірогідної загибелі військовослужбовця ОСОБА_2 – Званівської сільської територіальної громади Бахмутського району Донецької області, бойових дій та (в разі його наявності) моменту їхнього завершення.

Конкретні воєнні дії мають територіальну і часову характеристики. Джерелом офіційної інформації про ці характеристики є Перелік територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих російською федерацією.

Перелік територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих російською федерацією, спочатку був затверджений наказом Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України від 22 грудня 2022 року №309, зі змінами і доповненнями, а тепер – наказом Міністерства розвитку громад та територій України від 28 лютого 2025 року №376 (далі – Наказ №376).

У цьому Наказі зазначені (1) території, на яких ведуться (велися) бойові дії, зокрема: (а) території можливих бойових дій; (б) території активних бойових дій; (в) території активних бойових дій, на яких функціонують державні електронні інформаційні ресурси; (2) тимчасово окуповані Російською Федерацією території України. До того ж цей Наказ містить інформацію про дату початку та завершення бойових дій на відповідній території.

Отже, суди можуть використовувати дані, зокрема із вказаного Наказу, для визначення часових характеристик ведення воєнних дій на конкретній території України.

У справі, яка переглядається Верховним Судом, актом службового розслідування №17636 від 28 серпня 2023 року встановлено, що ОСОБА_2, солдат військової частини НОМЕР_1, зник безвісти ІНФОРМАЦІЯ_1 в населеному пункті Званівка Донецької області.

Відповідно до Наказу №376 Званівська сільська територіальна громада Бахмутського району Донецької області з 24 лютого 2022 року до 06 серпня 2024 року була територією бойових дій, а з 07 серпня 2024 року перебуває в тимчасовій окупації.

Колегія суду відхиляє довід касаційної скарги про те, що апеляційний суд пов'язує початок відліку встановленого у частині четвертій статті 46 ЦК України шестимісячного строку виключно із діючим в Україні воєнним станом, оскільки він спростовується змістом оскаржуваного рішення.

З урахуванням встановлених обставин Верховний Суд погоджується з висновком апеляційного суду про відмову в задоволенні заяви ОСОБА_1 про оголошення ОСОБА_2 померлим з тих підстав, що таку заяву подано до суду передчасно.

Детальніше з текстом постанови можна ознайомитися за покликанням

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/134041104>.

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 18.02.2026 у справі №639/1567/25 (провадження №61-16316св25) щодо строків

Обставини справи. ОСОБА_1 вважає, що наявні підстави для оголошення ОСОБА_2 померлим. Фактами, які доводять смерть ОСОБА_2 за обставин, що прямо загрожували його життю, на думку заявниці, є: акт службового розслідування від 24 грудня 2024 року, проведеного військовою частиною НОМЕР_1; журнал бойових дій НОМЕР_3 механізованого батальйону військової частини НОМЕР_1, інв. №149 дск; пояснення, надані командиром 4 механізованої роти НОМЕР_3 механізованого батальйону військової частини НОМЕР_1 лейтенантом ОСОБА_4 та командиром ротного-тактичної групи НОМЕР_3 механізованого батальйону військової частини НОМЕР_1 капітаном.

З відповіді Державного підприємства «Український національний центр Розбудови миру» від 24 вересня 2024 року вбачається, що відповідно до виписки з реєстру оборонців України, які перебувають у полоні держави-агресора, інформація щодо перебування ОСОБА_2 у полоні відсутня.

З листа заступника командувача Медичних сил Збройних Сил України від 15 лютого 2025 вбачається, що військовослужбовець військової частини НОМЕР_1 ОСОБА_2, ІНФОРМАЦІЯ_1, з 31 липня 2024 року до тепер за медичною допомогою до закладів охорони здоров'я в системі ІНФОРМАЦІЯ_9 не звертався, на стаціонарному лікуванні не перебував.

ОСОБА_1 пояснила, що оголошення ОСОБА_2 померлим необхідне їй для проведення державної реєстрації його смерті, задля реалізації її права як дружини загиблого на отримання одноразової державної грошової допомоги, права на отримання пенсійного забезпечення по втраті годувальника та на оформлення спадщини.

Обґрунтування Суду. Оголошення громадянина померлим має своїм призначенням усунення невизначеності, яка склалася у правовідносинах за участю особи, яка тривалий час є відсутньою за місцем свого постійного проживання і місце перебування якої невідоме.

Велика Палата Верховного Суду в постанові від 11 грудня 2024 року у справі №755/11021/22 вирішила виключну правову проблему щодо початку відліку строку, передбаченого у частині другій статті 46 ЦК України, для оголошення судом фізичної особи померлою.

Велика Палата Верховного Суду наголосила, що в частині другій статті 46 ЦК України ідеться про воєнні дії, збройний конфлікт, а не про воєнний стан. Не можна тлумачити цей припис як такий, що його можливо застосувати стосовно оголошення особи померлою винятково після скасування воєнного стану на всій території України.

З урахуванням конкретних обставин справи суд може оголосити фізичну особу померлою не раніше спливу шести місяців від дня закінчення активних бойових дій на місці ймовірної загибелі фізичної особи або від дня настання події, за якої відбулася загибель фізичної особи, якщо така подія хоча і є наслідком воєнних дій, проте сталася не на території ведення активних дій.

Велика Палата Верховного Суду у вказаній постанові також зазначила, що для з'ясування змісту припису речення другого частини другої статті 46 ЦК України з урахуванням конкретних обставин справи суд може оголосити фізичну особу померлою і до спливу цього строку, але не раніше спливу шести місяців, використовуючи телеологічний (цільовий) спосіб тлумачення норми права. Цей спосіб зосереджується на цілі та призначенні законодавчого припису, враховуючи права й законні інтереси суб'єктів і суспільні інтереси.

Мета досліджуваної правової норми полягає у забезпеченні балансу між правовою визначеністю та захистом прав зниклої особи. З одного боку, законодавець хоче запобігти поспішному оголошенню особи померлою, оскільки це може спричинити значні правові наслідки, як-от відкриття спадщини. З іншого – потреба у відновленні правової визначеності стає особливо актуальною у випадках зникнення в умовах активних бойових дій, коли значно зростає ризик загибелі.

Правова мета встановлення спеціальних строків полягає в тому, що визначені у частині другій статті 46 ЦК України два роки від дня закінчення воєнних дій, збройного конфлікту або шість місяців потрібні для розшуку особи та вжиття заходів для її повернення із зони воєнних дій, збройного конфлікту або з інших держав і територій. Дворічний або шестимісячний строки обумовлені тим, що в багатьох випадках під час воєнних дій, збройних конфліктів загибель або зникнення осіб відбувається в умовах невизначеності, на територіях, де тривають активні бойові дії, або в тимчасово окупованих регіонах, що ускладнює вирішення питання розшуку фізичної особи. І навіть за наявності цих строків очевидність щодо зникнення безвісти або загибелі особи може залишатися невідомою. Однак саме для розв'язання таких проблем і застосовуються юридичні фікції.

Речення друге частини другої статті 46 ЦК України не конкретизує обставини, за яких суд може застосувати скорочений шестимісячний строк замість дворічного, зазначеного у реченні першому цієї частини. Водночас суд може послатися на шестимісячний строк у разі наявності істотних підстав для припущення, що фізична особа загинула внаслідок воєнних дій, збройного конфлікту, і без обґрунтованих підстав очікувати, що з часом обставини зміняться або з'являться нові дані щодо місцезнаходження цієї особи.

Отже, визначені у статті 46 ЦК України строки спрямовані виключно на те, щоб запобігти ситуації, в якій передчасно буде визнано померлою особу, яка зникла в умовах невизначеності на територіях, де тривають активні бойові дії.

Крім того, Велика Палата Верховного Суду роз'яснила, що законодавець доповнив чинний ЦК України реченням другим частини другої статті 46 ЦК України задля врегулювання ситуацій, коли у суду є достатні істотні підстави вважати, що на основі доказів у конкретній справі фізична особа – з надзвичайно великою вірогідністю – є дійсно померлою (загиблою), і що впродовж двох років, зазначених у частині першій цієї статті, про особу не буде додаткових відомостей як про живу.

Таким чином, під час вирішення такої категорії справ у розпорядженні суду мають бути належні та допустимі докази для встановлення обставин, на підставі яких можливо зробити вірогідне припущення про смерть громадянина. Відсутність безумовних доказів або наявність суперечностей у доказах, поданих заявником та/або заінтересованими особами на підтвердження відповідних обставин, унеможлиблює оголошення особи померлою. Відтак предметом доказування у справі є безпосередньо обставини, на підставі яких можливо зробити вірогідне припущення про загибель особи, яку заявник просить оголосити померлою (див. постанови Верховного Суду від 08 лютого 2024 року у справі №148/1207/22, від 04 червня 2025 року у справі №591/11696/23, від 18 грудня 2025 року у справі №357/16463/24, від 24 грудня 2025 року у справі №205/16123/24).

У постановах від 26 квітня 2023 року у справі №337/3725/22, від 29 березня 2023 року у справі №753/8033/22 Верховний Суд дійшов висновків, що підставою для встановлення факту смерті є підтвержені доказами обставини, які свідчать про смерть громадянина в певний час і за певних обставин. Доказами, що підтверджують факт смерті особи в умовах воєнного стану або на тимчасово окупованій території України, можуть бути, зокрема: письмові докази; речові докази, у тому числі звуко- і відеозаписи; висновки експертів; копії лікарського свідоцтва / довідки про смерть; показання свідків, що можуть підтвердити ті обставини, на які посилається заявник; довідки з військкомату (територіального центру комплектування та соціальної підтримки) або від командира військової частини (у випадку загибелі військовослужбовців); заяви до правоохоронних органів про зникнення особи, в тому числі при обставинах, що загрожували їй смертю.

Вочевидь, вказаний перелік доказів не є вичерпним та може бути конкретизований у кожній справі залежно від встановлених у ній обставин (див. постанову Верховного Суду від 25 жовтня 2023 року у справі №607/1612/23 (провадження №61-6323св23)).

Аналіз наведеного дає підстави для висновку, що застосування судом, зокрема, шестимісячного строку, який обчислюється з моменту зникнення фізичної особи безвісти, можливе виключно за умови наявності істотних підстав для припущення її загибелі внаслідок воєнних дій або збройного конфлікту, тобто за умови доведеності предмета доказування у справі про оголошення особи померлою.

До аналогічних висновків дійшов Верховний Суд у постанові від 24 грудня 2025 року у справі №205/16123/24 (провадження №61-6220св25)).

Детальніше з текстом постанови можна ознайомитися за покликанням:

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/134322811>.

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 18.02.2026 у справі №485/2263/24 (провадження №61-9653св25) щодо встановлення факту проживання однією сім'єю

Обставини справи. На обґрунтування вимог зазначала, що проживала однією сім'єю з ОСОБА_2 як чоловік та жінка без укладення шлюбу більше 20 років. Під час спільного сумісного проживання вони вели спільне господарство, мали спільний бюджет. У 2024 року ОСОБА_2 був мобілізований до лав Збройних Сил України. У жовтні 2024 року вона отримала від ІНФОРМАЦІЯ_2 сповіщення сім'ї №146 від 07 жовтня 2024 року про те, що її чоловік зник безвісти ІНФОРМАЦІЯ_6 під час виконання бойового завдання поблизу населеного пункту Гірник Покровського району Донецької області.

Посилаючись на викладені обставини та на те, що встановлення факту проживання однією сім'єю чоловіка та жінки без реєстрації шлюбу їй необхідно для отримання одноразової грошової допомоги після загибелі чоловіка та інших соціальних пільг, ОСОБА_1 просила заяву задовольнити.

Обґрунтування Суду. Доводи касаційної скарги про те, що ОСОБА_1, як особа, яка проживала з ОСОБА_2 однією сім'єю без реєстрації шлюбу, не має право на виплату грошового забезпечення на підставі Порядку виплати грошового забезпечення сім'ям військово-службовців, захоплених у полон або заручниками, а також інтернованих у нейтральних державах або безвісно відсутніх, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 30 листопада 2016 року №884, є аналогічними запереченням військової частини НОМЕР_1 на заяву ОСОБА_1 та доводам апеляційної скарги, яким суди попередніх інстанцій надали належну оцінку, і висновки судів є достатньо аргументованими.

Разом з тим суди не врахували, що згідно зі статтею 5 ЦК України акти цивільного законодавства регулюють відносини, які виникли з дня набрання ними чинності. Акт цивільного законодавства не має зворотної дії у часі, крім випадків, коли він пом'якшує або скасовує цивільну відповідальність особи. Якщо цивільні відносини виникли раніше і регулювалися актом цивільного законодавства, який втратив чинність, новий акт цивільного законодавства застосовується до прав та обов'язків, що виникли з моменту набрання ним чинності. Визнання закону таким, що втратив чинність, припиняє його дію в повному обсязі.

Відповідно до пункту 1 розділу VII «Прикінцеві положення» СК України цей Кодекс набув чинності одночасно з набуттям чинності ЦК України, тобто з 01 січня 2004 року.

За загальним правилом дії законів та інших нормативно-правових актів у часі (частина перша статті 58 Конституції України) норми СК України застосовуються до сімейних відносин, які виникли після набуття ним чинності, тобто не раніше 01 січня 2004 року. До сімейних відносин, які існували до 01 січня 2004 року, норми СК України застосовуються в частині лише тих прав і обов'язків, що виникли після набуття ним чинності.

Кодекс про шлюб та сім'ю України (далі – КпШС України), який був чинним до 01 січня 2004 року, не містив норми про спільне проживання жінки та чоловіка однією сім'єю, які не перебувають у шлюбі між собою або в будь-якому іншому шлюбі. Зазначене положення передбачене у статті 74 СК України, який набрав чинності з 01 січня 2004 року.

Тому встановлення факту проживання однією сім'єю без реєстрації шлюбу в період до 01 січня 2004 року у законі не передбачено.

Подібні висновки викладено у постановках Верховного Суду від 30 червня 2022 року у справі №682/415/20 (провадження №61-6297св21), від 11 липня 2022 року у справі №755/6427/19 (провадження №61-17021св21).

Враховуючи викладене, у судів попередніх інстанцій були відсутні підстави для задоволення позову в частині встановлення факту проживання чоловіка та жінки без шлюбу з 01 червня 2003 року до 01 січня 2004 року.

Детальніше з текстом постанови можна ознайомитися за покликанням:

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/134197141>.

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 11.03.2026 у справі №686/4587/24 (провадження №61-5444св25) щодо встановлення факту проживання однією сім'єю чоловіка та жінки без реєстрації шлюбу

Звертаючись до суду із заявою про встановлення факту спільного проживання однією сім'єю чоловіка та жінки без реєстрації шлюбу, позивачка зазначала про необхідність підтвердження її права на отримання відповідної грошової вимоги у зв'язку із загибеллю військовослужбовця, передбаченої у Законі України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей».

Згідно з частиною другою статті 3 СК України сім'ю складають особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки.

У постанові Великої Палати Верховного Суду від 03 липня 2019 року у справі №554/8023/15-ц, провадження №14-130цс19, зазначено, що, вирішуючи питання про встановлення факту проживання однією сім'єю без реєстрації шлюбу, суд має установити факти спільного проживання однією сім'єю; спільний побут; взаємні права та обов'язки (статті 3, 74 СК України).

Таким чином, для встановлення факту проживання однією сім'єю чоловіка та жінки без реєстрації шлюбу потрібно враховувати у сукупності всі ознаки, що притаманні наведеному визначенню, і предметом доказування у таких справах є факти спільного проживання, ведення спільного господарства, наявності у сторін спільного бюджету, проведення спільних витрат, придбання майна в інтересах сім'ї, наявності між сторонами взаємних прав та обов'язків, притаманних подружжю.

Згідно з абзацом п'ятим пункту 6 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 03 червня 1999 року №5-рп/99 обов'язковими умовами для визнання осіб членами сім'ї, крім спільного проживання, є ведення спільного господарства, тобто наявність спільних витрат, спільного бюджету, спільного харчування, купівля майна для спільного користування, участь у витратах на утримання житла, його ремонт, надання взаємної допомоги, наявність усних чи письмових домовленостей про порядок користування житловим приміщенням, інших обставин, які засвідчують реальність сімейних відносин.

Отже, законодавство не передбачає вичерпного переліку членів сім'ї та визначає критерії, за наявності яких особи складають сім'ю. Такими критеріями є спільне проживання (за винятком можливості роздільного проживання подружжя з поважних причин і дитини з батьками), спільний побут і взаємні права й обов'язки (див. постанову Великої Палати Верховного Суду від 22 серпня 2018 року у справі №644/6274/16-ц, провадження №14-283цс18).

Факт спільного відпочинку сторін, спільна присутність на святкуванні свят, пересилання відповідачем коштів на рахунок позивачки, самі собою, без доведення факту ведення спільного господарства наявності спільного бюджету та взаємних прав і обов'язків, притаманних подружжю, не може достовірно свідчити про те що між сторонами склалися та мали місце усталені відносини які притаманні подружжю (див. постанови Верховного Суду від 15 серпня 2019 року у справі №588/350/15, провадження №61-30273св18, від 19 березня 2020 року у справі №303/2865/17, провадження №61-43499св18, від 23 вересня 2021 року у справі №204/6931/20, провадження №61-13801св21, від 30 червня 2022 року у справі №694/1540/20 провадження №61-1904св22).

Факт місця реєстрації (проживання) жінки та чоловіка за однією адресою не є ні головною, ні обов'язковою ознакою наявності фактичного шлюбу. Так само факт спільного проживання чоловіка та жінки без реєстрації шлюбу не може бути встановлений лише показаннями свідків та наявністю спільних фотографій за відсутності інших достатніх доказів (див. правовий висновок, викладений у постанові Верховного Суду від 04 грудня 2023 року у справі №543/563/22, провадження №61-10702св23).

Закон не визначає, які конкретно докази визнаються беззаперечним підтвердженням факту спільного проживання, тому вирішення питання про належність і допустимість таких доказів є обов'язком суду під час їх оцінювання.

Метою доказування є з'ясування дійсних обставин справи, обов'язок доказування покладається на сторін, суд за власною ініціативою не може збирати докази. Це положення є одним з найважливіших наслідків принципу змагальності у цивільному процесі (див. постанову Верховного Суду від 26 травня 2022 року у справі №362/3705/20, провадження №61-7276св21).

Верховний Суд погоджується з висновком апеляційного суду про те, що позивачкою доведено факт її проживання з ОСОБА_4, загиблим військовослужбовцем, однією сім'єю без реєстрації шлюбу у період з 18 лютого 2023 року до дня смерті останнього – ІНФОРМАЦІЯ_3,

ведення із ним спільного господарства, бюджету, витрат, наявності взаємних прав та обов'язків, які притаманні подружжю. Вказаний факт визнається матір'ю загиблого військовослужбовця – ОСОБА_2, а також підтверджується показаннями свідків, договорами оренди житла, роздруківкою листування через застосунки-месенджери, індивідуальними відомостями про застраховану особу з реєстру застрахованих осіб.

При цьому правильним є висновок апеляційного суду про те, що період спільного проживання ОСОБА_1 з ОСОБА_4 з серпня 2021 року по 17 лютого 2023 року не може підлягати визначенню як шлюбно-сімейні відносини, оскільки позивачка, ІНФОРМАЦІЯ_4, станом на вказаний період була неповнолітньою, а відомості про звернення її до суду щодо надання їй права на шлюб відсутні.

Крім того, законодавство України розглядає окреме провадження встановлення факту проживання однією сім'єю чоловіка та жінки без шлюбу як універсальну процесуальну форму (пункт 5 частини другої статті 293, пункт 5 частини першої статті 315 ЦПК України).

Окреме провадження характеризується безспірністю, тобто ніхто не заперечує те право, для реалізації якого заявнику треба встановити юридичний факт (частина шоста статті 294 ЦПК України).

Під спором про право необхідно розуміти певний стан суб'єктивного права; спір – це суть суперечності, конфлікт, протиставлення сторін; спір поділяється на матеріальний і процесуальний.

Спір має бути справжнім і серйозним, а не гіпотетичним; він може стосуватися не лише фактичного існування права, але і його обсягу та способу здійснення; результат провадження повинен мати безпосереднє вирішальне значення для права, про яке йдеться, а лише слабкий зв'язок або віддалені наслідки не є достатніми для застосування пункту 1 статті 6 Конвенції (див. рішення Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) у справі «Grzeda v. Poland», №43572/18, § 257, від 15 березня 2022 року).

Згідно з принципом процесуальної економії штучне «подвоєння» судового процесу є неприпустимим з огляду на те, що вирішення справи у суді має усунути необхідність у новому зверненні до суду для вжиття додаткових засобів захисту, про що Велика Палата Верховного Суду неодноразово наголошувала (постанови від 22 вересня 2022 року у справі №462/5368/16, від 10 квітня 2024 року у справі №760/20948/16).

Як зазначалося вище, суб'єктивні права не можуть бути об'єктом захисту в окремому провадженні, оскільки не можуть бути предметом судової діяльності матеріальні правовідносини. Матеріально-правовий спір в окремому провадженні не вирішується, а встановлюються факти та стан, що мають юридичне значення.

Зазначене унеможлиблює штучне «подвоєння» процесу, яке можливе, як правило, лише в позовному провадженні, де наявний спір про право. А в окремому провадженні встановлюється лише юридичний факт або стан. Інший підхід до вирішення цього питання може призвести до висновку про «зайвистість» у ЦПК України норм про окреме провадження та встановлення певних юридичних фактів.

Установлення факту проживання однією сім'єю чоловіка та жінки без шлюбу передує зверненню до відповідних органів за призначенням та отриманням одноразової грошової допомоги за загиблого (померлого) військовослужбовця.

Судове рішення про встановлення факту проживання однією сім'єю чоловіка та жінки без шлюбу є тим документом, який заявник подає для призначення йому одноразової грошової допомоги як жінці, з якою загинула особа (військовослужбовець) проживали однією сім'єю, але не перебували у шлюбі (стаття 16-1 Законом України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей»). Тобто таке судове рішення є обов'язковим (преюдиційним) для органів військового управління.

Отже, чинне правове регулювання створює передумови для можливості реалізації права на призначення та виплату одноразової грошової допомоги особі, яка проживала однією сім'єю без шлюбу із загиблим військовослужбовцем без вирішення публічно-правового спору, що відповідає як прагненню ефективного соціального захисту близьких загиблих військовослужбовців, так і принципам процесуальної економії.

Водночас зверненню до адміністративного суду з позовом передуює звернення особи до суб'єкта владних повноважень, за наслідками розгляду якого особа набуває права оскаржити до суду адміністративної юрисдикції рішення, дії або бездіяльність такого суб'єкта владних повноважень.

Однак на етапі встановлення юридичного факту проживання однією сім'єю чоловіка та жінки без шлюбу публічно-правовий спір між позивачем та суб'єктом владних повноважень, який вирішує питання призначення одноразової грошової допомоги, ще не виник. Заперечення суб'єкта владних повноважень про те, що факт не підтверджений належними доказами, самі собою не свідчать про існування спору про право.

Одноразова грошова допомога у зв'язку зі смертю військовослужбовця призначається і виплачується фізичним особам, які мають право на її отримання, зокрема жінка (чоловік), з якою (з яким) загибла (померла) особа проживали однією сім'єю, але не перебували у шлюбі між собою або в будь-якому іншому шлюбі, за умови що цей факт встановлено рішенням суду, яке набрало законної сили (частина четверта статті 16-1 Законом України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей»).

Отже, у таких справах спір може виникнути лише між суб'єктами отримання одноразової грошової допомоги, яка розподіляється рівними частками на всіх отримувачів. Саме для таких цілей у процесуальному законодавстві (частина шоста статті 294, частина четверта статті 315 ЦПК України) передбачено, що факт проживання однією сім'єю чоловіка та жінки без шлюбу може розглядатися у позовному провадженні у порядку цивільного судочинства.

Зазначене узгоджується з висновками Великої Палати Верховного Суду, викладеними у постанові від 11 лютого 2026 року у справі №308/17634/23, провадження №14-40цс25, до розгляду якої зупинялося касаційне провадження у цій справі.

Отже, посилення касаційної скарги про те, що позивачкою обрано неефективний спосіб захисту порушених прав, є помилковими, оскільки з урахуванням конкретних обставин цієї справи задоволення вимоги про встановлення юридичного факту, який зумовлює виникнення у позивачки права на виплату грошової допомоги у зв'язку із загибеллю військовослужбовця, яке не визнається ОСОБА_3, призведе до відновлення порушених прав позивачки без застосування додаткових способів захисту.

Детальніше з текстом постанови можна ознайомитися за покликанням:

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/134766147>.

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 12.03.2026 у справі №160/7302/23 (адміністративне провадження №К/990/12017/24) щодо переміщення військовослужбовця без його згоди

Спір у цій справі виник у зв'язку з переміщенням військовослужбовця на нове місце несення служби з однієї військової частини до іншої без його згоди під час дії воєнного стану.

Судами попередніх інстанцій встановлено та не заперечується учасниками справи, що наказом Головнокомандувача Збройних Сил України від 03.10.2022 №455-РС (по особовому складу) увільнено старшого солдата ОСОБА_1, стрільця 2 стрілецького відділення 2 стрілецького взводу 1 стрілецької роти військової частини НОМЕР_1 від займаної посади і зараховано у розпорядження командира військової частини НОМЕР_3.

Зі свого боку на підставі указанного наказу Головнокомандувача Збройних Сил України командиром військової частини НОМЕР_1

(по строковій частині) прийнято наказ №243 від 06.11.2022, згідно з яким старшого солдата ОСОБА_1, стрільця 2 стрілецького відділення 2 стрілецького взводу 1 стрілецької роти військової частини НОМЕР_1, який прибув на підставі указів Президента України від 24.02.2022 №64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» та від 24.02.2022 №69/2022 «Про загальну мобілізацію», уважати таким, що справи та посаду здав 06.11.2022 і вибув для подальшого проходження військової служби в окремому розпорядженні командира НОМЕР_4 окремої штурмової бригади Сухопутних військ Збройних Сил України.

Аналізуючи наведені норми права, суди попередніх інстанцій правильно акцентували увагу на тому, що для доукомплектування Збройних Сил України в особливий період просування військовослужбовців по службі здійснюється без дотримання вимог пунктів 85, 87 Положення №1153/2008, а призначення військовослужбовців на рівнозначні та нижчі посади здійснюється без згоди військовослужбовців, за винятком випадків, визначених у пункті 112 цього Положення.

При цьому судами попередніх інстанцій не встановлено наявності обставин, наведених у пункті 112 Положення №1153/2008, які виключають можливість переведення позивача без його згоди.

Оскільки наказ від 03.10.2022 №455-РС по особовому складу про увільнення позивача від займаної посади у військовій частині НОМЕР_1 та зарахування його у розпорядження командувача військової частини НОМЕР_3 прийнято Головнокомандувачем Збройних Сил України, з урахуванням особливостей порядку проходження військової служби за призовом під час воєнного стану, колегія суддів погоджується з висновком судів попередніх інстанцій про відсутність підстав для визнання протиправним та скасування оскаржуваного наказу.

Крім того, колегія суддів погоджується з висновком суду апеляційної інстанції про безпідставність посилання позивача на довідку від 23.03.2023 №278/9, видану військовою частиною НОМЕР_9, згідно з якою у військовій частині НОМЕР_9 відсутня інформація стосовно надання припису про вибуття позивача для проходження надалі військової служби у військовій частині НОМЕР_3,

оскільки, як правильно зазначено судом апеляційної інстанції, наказ від 06.11.2022 №243 про виключення ОСОБА_1 зі списків особового складу та всіх видів забезпечення видано військовою частиною НОМЕР_1, а не військовою частиною НОМЕР_9, як наслідок саме військовою частиною НОМЕР_1 вирішувалося питання щодо наявності чи відсутності підстав для вивільнення позивача на підставі того чи іншого документа.

При цьому суд апеляційної інстанції також правильно зауважив, що доводи позивача про несвоєчасне вручення йому наказу від 06.11.2022 №243 не є підставою для визнання такого наказу протиправним, а лише впливають на можливість його своєчасного виконання.

Перевіряючи доводи касаційної скарги щодо неправильного застосування судами норм матеріального права та порушення норм процесуального права у випадках, передбачених у пункті 3 частини четвертої статті 328 КАС України, у разі, якщо відсутній висновок Верховного Суду щодо питання застосування норми права у подібних правовідносинах (у цьому випадку – пункту 64 Статуту Збройних Сил України та пункту 116 Положення №1153/2008), колегія суддів виходить з того, що означені нормативні положення судами попередніх інстанцій у цій справі не застосовувалися, і саме собою їх незастосування не вплинуло на правильність вирішення справи по суті. Ба більше, заявник касаційної скарги не указує на наявність суперечностей між нормами, що були застосовані судами попередніх інстанцій під час вирішення справи, і наведеними ним положеннями законодавства.

Доводи скажника про помилкове застосування судами попередніх інстанцій Інструкції №280, з огляду на те, що указана Інструкція не була чинною на момент виникнення спірних правовідносин, колегія суддів Верховного Суду відхиляє, оскільки застосування судами указаної Інструкції не призвело до ухвалення незаконних рішень.

Що стосується аргументів позивача щодо недопустимості доказів, а саме: наказу від 08.11.2022 №98, оскільки він прийнятий, зокрема, на підставі рапорту позивача від 08.11.2022, який відсутній у матеріалах справи, Верховний Суд зазначає, що під час ухвалення оскаржуваних судових рішень суди попередніх інстанцій не надавали оцінки такому доказу.

Детальніше з текстом постанови можна ознайомитися за покликанням:

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/134790207>.

Ми дуже цінуємо ваш час, тому хочемо поінформувати про телеграм канал НААУ, на якому лише актуальні новини та заплановані заходи –

<https://t.me/InfoUNBA>

Також у вас є можливість першими дізнаватися про всі акредитовані навчальні заходи, цікаві статті колег та огляд правових позицій ВС за допомогою телеграм каналу Вищої школи адвокатури НААУ – <https://t.me/hsaorgua>

КОМІТЕТ НААУ З ПИТАНЬ ТРУДОВОГО ПРАВА

ПЕРШИЙ КВАРТАЛ 2026 РОКУ